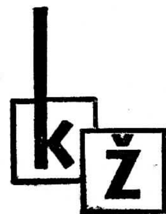
RIEDEL: EDMUND CAMPION

KNJIŽNICA »ŽIVOTA«
NIZ DRUGI UZORI KNJIGA 2

KARLHEINZ RIEDEL D. I.

EDMUND CAMPION

S NJEMAČKOG PREVEO
PETAR RIBINSKI D. I,

IZDAJE UREDNIŠTVO »ŽIVOTA« — ZAGREB I/147

KARLHEINZ RIEDEL D. I.

EDMUND CAMPION

BORAC KRISTA KRALJA

ZAGREB — 1940

IMPRIMI POTEST.

Zagreb 21. III. 1940.

C. Grimm S. I.

Nr. 2687. IMPRIMATUR

Zagreb 5. IV. 1940.

Dr. Fr. Salis
Vic, Gen.

TISKARA »GLASNIKA SRCA ISUSOVA« ZAGREB

Umjesto predgovora...

Crkva nastavlja u svijetu neprestano Kristovu Muku, kao što neprekidno nastavlja neslomivu snagu Njegova Uskrsnuća, i neumornu upornost Njegove aktivnosti.

U nekim njenim mističnim udovima — kao i u cijelim nekim njenim razdobljima — naročito je naglašen ovaj ili onaj momenat Kristovog produživanja u svijetu.

Jedna od najsposobnijih i najprivlačivijih ličnosti Elizabetine Engleske, Edmond Campion, bio je od Providnosti pozvan, da sve svoje vanredne mogućnosti djelovanja slije u herojizam potpunog darovanja samog sebe — u mučeništvo. Rastegnut na protestantskome kotaču nastavio je Krista raspetoga na rimskome Križu. Svojim mučeništvom otkupio je i pretekao decenije apostolata.

Najteža vremena traže najvećih žrtava: petrificirana vremena zahtijevaju velikog čišćenja, grješna razdoblja hoće velikih naknada. I žrtve i čišćenje i naknadu daju duše, koje daju sebe, — sveci, mučenici. Zato ih Gospodin u velikim vremenima i šalje. Tako je bilo nekoć, tako je i danas...

PRVA KNJIGA

MLADOST U BURNIM VREMENIMA

Na raskršću

Silno se uzburkalo more na obalama Engleske.

Bura bjesni. Vjetar vitla oblacima. Valovi udaraju o pećine, da se čvrste klisure drmaju od njihova udarca.

Tko je to tako strašno razgnjevio dobroga Boga? Zar ovaj otok nije više otok svetaca? Kao što je bio u prijašnja vremena?

Ta još uvijek stoji križ na časnome mjestu! Još uvijek pogled na križ diže srca slabih i bijednih gore — prema zvijezdama, prema nebu. Tako je htio kralj Alfred, koji je podigao križ u ovom kraljevstvu pred tisuću godina.

Da, još stoji križ. Ali — jedna bezbožna ruka već je podigla na nj sjekiru.

Zašto udara more o žalove Engleske?

Da ne želi možda probuditi njezinu uspavanu savjest?

»Bože, budi nam milostiv!« mole u strahu ljudi po Londonu i prave znak svetoga križa. Eto, opet se u luci otrgnula jedna lađa, već druga ovoga strašnog dana.

Tko će znati sudbinu onih bijenika, koji su bili na lađi! Nezasitno morsko ždrijelo progutalo ih je doskora zajedno s lađom i svim, što je bilo na njoj. A kad se more opet smiri, naći će možda ribari daleko vani na ušću Temse samo nekoliko dasaka...

»Bože, budi nam milostiv!« moli i knjigoveža Edmund Campion.

U sobi je neobično mirno. U kaminu plamsa oganj.

Kraj nemirnog svijetla razgorjele luči sjedi uz kolijevku žena i ziba svoje čedo. Najednom podigne oči prema mužu:

»Ako to nije kazna Božja za grijehe kralja Henrika!«

Oko tornjeva kraljevskog dvorca sijevaju munje. Campion se prenese mislima u kraljevske odaje, a onda na Tyburn — stratište, gdje je ovih dana potekla nevina krv. Jedini zločin osuđenika bio je, što su bili vjerni vjeri svojih otaca.

Od vremena Alfreda Velikog pa kroz vjekove držali su svi u Engleskoj kao stvar sasvim jasnu i razumljivu, da je Rimski biskup otac svih kršćana. A sada eto hoće kralj Henrik da to zaniječe.

I možda bi mu tkogod i povjerovao, kad bi kralja vodila u tom kršćanska nesebičnost i ljubav prema istini.

Ali zar je kralj Henrik nesebičan? Da, kad ne bi bilo zlata i moći! Pa njegove nemirne, požude željne krvi! Kad bi on i sada živio čisto kao u svojoj mladosti! No kako i bi? Nije li mu već onda usađena u srce klica svih ovih požuda, koje sad njim potpuno gospodare? Je li on ikad imao kakvu želju, a da mu je nisu ispunili? Kako li se samo brinuo otac, da mu u svemu zadovolji, da ugodi njegovim sklonostima, koje su isprva bile malene, a onda se pomalo razbuktjele u nezasitne strasti!

Ne, Henriče! Ne radiš ti iz nesebičnosti i ljubavi prema istini. Ti si postao rob niske strasti. I kao rob strasti zatražio si od Rimskog Pape rastavu s Katarinom nakon gotovo dvadesetgodišnjeg bračnog života s njom. Da znaš, što sve ne govore o tebi zlobni jezici besposlenih dvorskih gospođa! Cijeli dvor zna, da je tvoja ljubovca, Ana Boleyn, sa zebnjom u srcu očekivala u pokrajnjoj sobi uspjeh tvojih lažnih razloga, kojima si htio zavarati poslanika iz Rima.

No Rim nije smio pregnuti pred tvojom požudom. I odvažno ti se usprotivio. A ti si mu onda okrenuo leđa. Proglasio si čistu Kristovu nauku lažnom te podigao za nju vješala i krvnički mač. Henriče! Misliš li ti, da sada, kad se u tvojoj duši uzburkala bura strasti i zavila u tamu razum, bolje shvaćaš ono, što si uviđao i branio u danima mirnog, sretnog života obasjan svijetlom milosti?

Ti hoćeš da dovedeš svoj narod k slobodi, k pravoj sreći? A skrećeš s puta, koji ti pokazuje namjesnik Božji na zemlji! Zar hoćeš da nas odvedeš u svojoj kraljevskoj samovolji na bespuće i stramputicu? Onamo, gdje ne ćeš više susretati čuvara i braniča Božjih prava?

»Kralju Henriče«, vikne knjigoveža srdito, »zar nas želiš strovaliti u propast?«

»Pa zar nema više nikakve nade?« zapita Campiona njegova žena te počne jače njihati dijete, koje se probudilo na očeve riječi i glasno zaplakalo.

»Ne! Nema više spasenja. Bar ne bez krvi. Jutros sam bio na Tyburnu i gledao kako umire jedan čovjek Božji. Prije nego što mu je krv-

nik stavio konopac oko vrata, dopustili su mu, da još jednom progovori sakupljenom narodu. Nije rekao mnogo, samo ove riječi: »Neka Bog poživi našega kralja! Kralju pripada moje tijelo. A dušu moram da sačuvam za Boga. Zato moram umrijeti i rado idem u smrt. Jer ne smijem slušati kralja...«

»Oh, to je strašno!«

»Da, strašno je, kad čovjek mora živjeti, ako su mu tijelo i duša razdvojeni... Pomisli samo«, reče knjigoveža i pokaže na malog Edmunda u kolijevci, najmlađe svoje dijete. »Ovaj dječak ne zna još ni misliti ni hodati. A ipak stoji već na raskršću, na sudbonosnom raskršću.«

Edmund je kasnije često mislio na tužnu godinu svojega rođenja. Te godine, 1540., smaknut je na stratištu i Thomas Cromwell, zakleti neprijatelj Katoličke Crkve i nekoć kraljev odani sluga. Ali je pao u nemilost, jer se usudio usprotiviti se kraljevim hirovima. Tako je Henrikova pohlepa za vlašću i blagom slavila pobjedu i nad najodanijim prijateljima i pomoćnicima.

Parlamenat je izdavao zakone proti katolicima sve jedan iza drugoga. Pojedini su zakoni bili često tako oštri i krvološni, da im se samo malen broj katolika mogao oduprijeti. Je li već blizu čas, kad će i zadnji katolik podleći?

Hoće li kralju doista poći za rukom, da odcijepi od Rima svoj narod?

Knjigoveža se nasmijao na ovakovu pomisao. Ne, ne će!

Nekoliko dana nakon smaknuća Cromwellova dobila je mala Ignacijeva četa u Rimu potvrdu i blagoslov od sv. Oca.

Mladenačka krv

Najraniju svoju mladost sproveo je Edmund u društvu dvojice braće i jedne sestrice. Nijedan nam od Edmundovih suvremenika ne pripovijeda, je li Edmund u ovim prvim godinama bio onako dobar i miran, kako mnogi zamišljaju djetinjstvo budućeg sveca. Kod njega je, čini se, bilo baš protivno. Već kao dječak od dvanaest godina svratio je na sebe pozornost susjeda i rođaka svojom neobičnom bistrinom i živahnošću. A kome nije poznato, kakvi su ovako bistri i zdravi dječaci? Želja za vlašću, bezobzirnost, tvrdoglavost, častohleplje, oholost i precjenjivanje samoga sebe, ove su pogrješke kod njih sasvim obična pojava! I sigurno je došlo do »rata« između Edmunda i njegove braće. A susjedi i prijatelji samo bi mahali glavom i govorili: »Kako je taj Edmund živ i nestašan! Treba ga poslati u školu, i sigurno će jednom postati velik čovjek.«

Knjigoveža bi Campion slegnuo ramenima. Kad bi mu njegovi prihodi dopuštali, rado bi ga poslao na nauke.

No jednoga dana dođe tajnik trgovačkog ceha u Campionovu radionicu i veselo udari šakom po stolu: »Napokon je moja želja ipak ispunjena! Ja sam ti, majstore, uvijek govorio, da tvoj vragoljan mora u školu. I evo: čitaj!« Mister Campion uzme u ruke komad ispisanog pergamenta i počne čitati: »Ceh trgovaca povrćem u Londonu ima čast da te uljudno zapita...«

I tako dalje. Iz sadržaja pisma majstor je Campion jasno razabrao, da je njegov Edmund dobio besplatno mjesto u školi i to sve dotle, dok potpuno ne svrši svojih nauka.

Odsada je Edmund morao dan na dan prolaziti nekoliko londonskih ulica do susjedne škole. Ali to ne potraja dugo. Doskora je bio primljen s nekoliko ponajboljih drugova u školu u ulici Newgate, gdje je Henrikov sin i nasljednik Eduard VI. od negdašnjeg crkvenog imanja podigao novi kolegij.

Edmund je isprva bojažljivo sjedio među malim prinčevima, grofovima i sinovima bogatih trgovaca. S nekim je strahopočitanjem gledao na njih. Vidio je naime, kako ovog ili onog od njegovih suučenika nakon obuke nose kući na nosiljki. Druge je opet nakon škole opkolila cijela četa slugu. Jedan mu nosio knjige, drugi ogrtač, treći kapu, četvrti štap, dok su opet druga dvojica vodila ljubimce pse, koji su veselim lajanjem pozdravljali svog mladog gospodara. A on, Edmund, žurio se kući sam, šuteći. Kad je prolazio pokraj Bogorodičine slike kod novih vratiju, išao je malo polakše, da usput izmoli kratku molitvu Majci Božjoj. Onda je kod kuće dugo sjedio kod svojih knjiga.

No da Edmund bude tako miran, na to nisu navikla druga djeca. Mlađi braco i seka šuljali se k njemu najprije sasvim tiho, no odjednom ih je glasan grohot sasvim nadvladao. To je Edmunda prenulo i za čas ga otrgnulo od njegovih knjiga. Slatko se nasmijao:

»A vi ste to! Vi biste htjeli svoju svagdanju porciju!« i tučnjava je započela.

Sa svojim starijim bratom išao je Edmund često u luku i ondje gledao velikim okruglim očima, kako lađe dolaze i odlaze. Bilo ih je osim engleskih još i francuskih, španjolskih i po koja holandeska. Većinom velike trgovačke lađe. Među njima su vidjeli jednom i ogromnu jedrenjaču Sebastijana Cabot-a, koja se vraćala u luku nakon dugog pustolovnog putovanja. Obojici je srce življe zakucalo. Nestrpljivo su čekali, kad će lađa konačno pristati uz obalu. Jesu li odvažni brodari i ovaj put doveli sa svog putovanja na Grönland ljude obučene u medveđu kožu, koji jedu sirove ribe? Ili da nisu možda otkrili Cathey, čarobnu i bogatu zemlju priča? Onu zemlju, o kojoj je svako englesko dijete već toliko puta čulo pričati za dugih zimskih večeri, a koje nitko još nije vidio? . . . . Dok bi stariji ozbiljno i tajanstveno pripovijedali o bajoslovnoj zemlji, djeca bi sjedjela nepomično, gutala svaku riječ i uzdisala od silne čežnje za njom. Je li to moguće? Kuće pokrivene zlatom! Svojim sjajem zaslijepe čovjeku oči! A djeca se igraju biserjem i dragim kamenjem kao ovdje pijeskom i kamenčićima!

Da li su mornari ove ogromne lađe, koja je baš spustila sidro, vidjeli štogod od tih velikih krasota?

Braća se teškom mukom progurala kroz bezobzirno mnoštvo i počela salijetati raznim pitanjima jednog mornara . . . Ali, nažalost, ovaj je bio odviše škrt s odgovorima.

Kad su se onda naveče vraćali iz luke kući kroz tijesne ulice predgrađa, u kojima su ljudi govorili među sobom u stotinu jezika, budio se u njima pustolovni duh.

»Znaš, Edmund«, prišapne stariji svome bratu. »Za nekoliko godina bit ću i ja velik. Onda ću otploviti s Cabotovom lađom na kraj svijeta... !«

U školi je Edmund doskora natkrilio sve svoje suučenike. Njegov bistri razum shvaćao je sve velikom lakoćom. Učitelji su govorili, da mu ne mogu pružiti dosta znanja. Tako je bila velika njegova želja za njim. A kakva je pitanja stavljao! Bio je nešto posve drugo, nego što su bili gospodičići odličnih i bogatih obitelji.
Neka te Bog blagoslovi, mislio je njegov učitelj. Neka ti udijeli, sinko moj, da potpuno razviješ sve svoje duševne sposobnosti.

Po gradu se već odavna koješta govorkalo, no ozbiljniji su mislili, da je to samo pusto naklapanje. Ali eto — ipak je istina. Mladi je kralj, Henrikov sin i nasljednik, već par dana mrtav... Imao je tek 17 godina. Zlatna kraljevska kruna leži u lijesu na svilenom jastuku iznad njegove glave i nikada više ne će resiti njegova čela!

God save the Queen!
Marija Tudor, polusestra kralja Eduarda, ulazi svečano u London. Zvonovi na katedrali veselo zvone i nadglasuju viku i buku na ulicama.
Pokraj škole sv. Pavla, u sjeni vitkih tornjeva katedrale, skupila se živahna četa učenika latinske škole! Radoznalo su gledali mnoštvo svijeta, koji je grnuo prema katedrali, i smijali se od srca, kad bi koji prestrašen konj uzbunio i poplašio svijet oko sebe.
Vika se sve više približavala. Kraljica dolazi! Prvi redovi kraljičine pratnje već prolaze

ponosno i dostojanstveno kraj njih: tu su lordovi po trojica u redu; poslanici stranih kraljeva, u bogatom odijelu i svaki od njih okružen cijelom četom ljudi iz svoje zemlje... Pa onda Sir Thomas White, gradski načelnik, i grof Arundel, koji nosi kraljičin mač.
Napokon eto i same kraljice. Obučena u bogato odijelo, raskošno urešeno zlatom i dragim kamenjem, stupa kraljica mirno i dostojanstveno ispred Elizabete, svoje sestre i 160 dvorkinja, kneginja i grofica — gospođa i gospođica. Iza njih jaši osam hiljada konjanika, nepregledno mnoštvo ponosnih muževa.
Oduševljen narod neprestano viče: »God save the Queen! God save the Queen Mary!« Odvažniji pucaju iz pištolja, a sa Towera, starog kraljevskog grada, pozdravljaju kraljicu topovi muklim svojim gruvanjem.
Edmund Campion stoji na trgu pred školom sv. Pavla, par koraka pred ostalim učenicima. Obučen je kao page, ima na sebi kratke hlače, duge čarape, svijetle cipele, crni sametni kaput i bijeli visoki ovratnik.
Oko mu zasja, kad opazi kraljicu i veličanstvenu pratnju. Duboko uzdahne. Sad se mora odvažiti.
Zar ne vidiš, Edmunde, kako su oči svih učitelja uprte u tebe? A možda te koji gleda i malo bojažljivo, s nekim nepouzdanjem?
Srce mu jače zakuca. Onda odlučno stupi pred kraljicu i prigne koljeno. Zvonkim glasom pozdravi novu vladaricu i zaželi joj dobrodošlicu. A ona se ne može dosta načuditi svježini i miru ovoga dječaka, tu usred tolike vreve i buke.

»Kato ti je ime?«

»Edmund Campion«, odgovori dječak i sav se zacrveni.

»Tako! Jesi li doista pravi campion?«*

»Borac i pobjednik, veličanstvo«, reče gradski načelnik. »To je najbolji od svih londonskih učenika. Kod posljednjeg natječaja dobio je prvu nagradu.« Zatim doda potiho još nekoliko riječi, kojih Edmund nije razumio. Marija upre svoj pogled u dječaka i dugo ga je promatrala.

»Jesi li ti učenik sa škole sv. Pavla?«

»Ne, veličanstvo. Ja idem u školu u ulici Newgate.«

»A tako. Ovi su te dakle samo posudili. Jest, lord kancelar ima pravo. Moj Campion, budi hrabar borac za domovinu i — pobjednik za katoličku vjeru.«

---

* »Campion« znači u engleskom »borac«.

Dozrijevanje u buri i oluji

Sir Thomas White, lord kancelar londonski, nije zaboravio Edmunda. Kad je nakon četiri godine osnovao u Oxfordu kolegij sv. Ivana, primio je Edmunda odmah na prijedlog trgovačkog ceha u ovu kuću.

Mladi se študent brzo snašao u novim prilikama. Rektor kolegija, dr. Belsire, visoko je cijenio sedamnaestgodišnjeg mladića. Srdačno ga je primio i slijedeći dan uveo u krug mladih doktora i magistara. Ovi su svog mladog učenika dočekali isto tako srdačno, ali i s nekom radoznalošću. Jer — već su mnogo hvalevrijedna čuli o njemu.

Edmund je doskora osvojio srca sviju. I to nesamo profesora, nego je stekao i među študentima mnogo prijatelja. Pače, nije dugo potrajalo, a on je već bio duša i srce male čete, koja se sve tjesnije kupila oko njega.

Nije ni čudo! Edmund je imao dobro srce. A ljepota duše davala je i njegovu izgledu — visokom čelu i tamnim očima — posebni izražaj ljepote i privlačivosti, kojom je brzo osvajao sve oko sebe.

Campion je bio istom par godina u Oxfordu. A ipak su ga već i doktori i magistri nazvali vođom pustolovnih študenata, dakako ne u tom smislu, da bi u tom bilo što zlo, nego štovanje i priznanje. Edmund je doista bio pravi mladić! U svojoj poduzetnosti vodio je prijatelje od jedne pustolovine do druge. I uvijek

je imala njegova fantazija neke nove planove. No to mu je bila samo vanjska strana. Profesori su se zadovoljno smiješili, kad se on sa drugovima vraćao u galopu sa šetnje kući. Znali su dobro: danas su ovi u galopu projahali polja i livade, a sutra će sjedjeti kraj knjiga i učiti, kako to prije nije bio običaj u Oxfordu.

Među študentima je nastalo pravo natjecanje. Još nikada nisu latinski i grčki klasici bili tako obljubljeni kao u vrijeme, kad je Campion bio vođa pustolovnih študenata. Tako je pomalo značajnošću i plemenitošću postao vođom ponosne engleske mladeži. A on je postavio sebi za dužnost, da savjesno iskoristi i razvije sve svoje duševne sposobnosti, koje mu je dao Bog. Zato nije trošio vremena uzalud. Nije čitao romane, ali je to više čitao Cicerona i Homera. Prijatelji su mogli doći k njemu u koje god doba i uvijek su ga našli za stolom a pred njim je bila knjiga kojega klasika ili filozofa. To ih je poticalo, da ga nasljeduju. Najprije u učenju, a onda i u svagdanjem životu. Brzo su ispipali, kad ustaje, kad ide spavati. Pazili su na njegov način govora, nastup, vladanje pa nastojali da i oni tako rade. Šta više! I Edmundova frizura postala je za druge kao uzor, pa su tisuće študenata počeli nositi istu frizuru.

Prošlo je par mjeseci. Iz Londona su došli neobični glasovi. Približavali se veliki događaji. U studenom 1558., godinu dana nakon Edmundova dolaska u Oxford, umrla je kraljica Marija. Nakon nekoliko dana sjela je na kraljevski prijesto njezina polusestra Elizabeta.

Za vladanja Marijina Engleska je većim

dijelom postala opet katolička. Ito ne radi toga, što su bili smaknuti Wolsey, Cramner i drugi zloglasni heretici. Njihovo je smaknuće pače bilo više zaprekom. Nego zato, što je narod uza sav progon sa strane kralja Henrika ipak još ostao duboko religiozan i katolički. Izvana se doduše mnogi pokoriše tiraninu, no na vratima srca morala se zaustaviti ohola riječ kraljeva.

Elizabeta je najprije hinila, da poštiva katoličku vjeru. Jedino je na taj način mogla doći do kraljevskog žezla. Od svih evropskih vladara prvom je Papi javila svoje ustoličenje. Ali već se u dane svoga svečanog dolaska u London potajno svjetovala s tajnim vijećem, kako će uništiti katoličku vjeru. Uza sve to nije se ustručavala, da kod ustoličenja svečano izjavi, kako želi vladati u duhu katoličke vjere, i da zabrani ukidanje ili mijenjanje ijednog zakona ili odredbe, koje postoje u kraljevstvu.

Študenti su kolegija sv. Ivana u Oxfordu, sakupljeni u svečanoj dvorani, napeto slušali sve ove najnovije vijesti. I Campion je bio među njima. Magister, koji im je to pripovijedao, načini malu stanku. Rektor dr. Belsire pogleda ga oštro u oči.

»Sir, ove novosti, koje ste nam pripovijedali, prouzročit će u ovoj kući doskora velike promjene, ako...«

Študenti i magistri stanu se gurati bliže k Rektoru. Svi su uprli svoj pogled u njega. Šta hoće tim da kaže?

»...ako možete jamčiti za istinitost vaših riječi. Ja sam tvrdo uvjeren, da je njezino veličanstvo vjerno katoličkoj vjeri. Potvrdila je pače i tajni kabinet pokojne kraljice...«

»A ja vam mogu reći i to, da je kraljica imenovala za tajne vijećnike grofa Bedforda, Sir Nicolas Bacona, Sir Cecila i još neke druge, koji baš nisu posebni prijatelji sv. Oca. Cecil je postao ovih dana državni tajnik, a Bacon je bio tako ljubezan te je primio mjesto kancelara nadbiskupa od Yorka.«

»Cecil, koji je vjeru snizio do politike?«

»Koga su često vidjeli za vladanja kraljice Marije, kako pobožno pristupa k sakramentima, jer se od toga nadao nekakvoj koristi... Da, taj gospodin!«

»To je, dakako, zlo. Ali još imamo naših ljudi u parlamentu. Ovi će radije dopustiti da ih objese, nego da popuste. Danas očekujemo dolazak Sir Thomas Whitea. On će nam pripovijedati o posljednjim sjednicama i pobjedi katoličke stvari.«

Campionu zasjaše oči od veselja, kad je čuo, da će doći njegov očinski prijatelj. On je ljubio ovog pravog značajnog engleskog muža.

»Vi ste nam, Sir, htjeli pripovijedati o krunisanju«, reče nakon kratke stanke Rektor jednom magistru, koji je baš pred par sati došao iz Londona.

»Da, pravo. Nije puno falilo, pa bi se ustoličenje bilo izvrglo u tragediju... Zašto? Jer nijedan biskup nije htio pomazati kraljice.«

Študenti se još više zgrnu na okup.

»Konačno joj se smilovao biskup Oglethorpe od Carlislea. Ovaj je kao študent ovdje u Oxfordu nešto previše težio za idealom, da bude pravi gentlemen. Ja mislim, da je on samo

zato krunio kraljicu, jer mu se činilo, da se držanje ostalih biskupa nekako protivi pravom viteštvu...«

Svi se u dvorani glasno nasmijaše.

»... ja ću svoju tvrdnju odmah dokazati. Oglethorpe nije sigurno učinio ovoga djela iz bojazni. Na Božić je služio svečanu Misu u kraljevskoj kapelici. Elizabeta mu poruči, da u njezinoj prisutnosti ne smije kod podizanja podići Hostije. A biskup nije ni časa oklijevao s odgovorom. Nad njegovim životom ima kraljica vlast, ali nad savješću ne. Nato se kraljica razgnjevi i ode sa svojom pratnjom od svete Mise usred podizanja.«

Magister zašuti i pogleda značajno svoje slušatelje.

»Jedna tajna novost«, nastavi mirno magister. »Novo državno vijeće izradilo je plan, kako će se kraljica držati prema katolicima. Osobitu »ljubav« posvećuje ovaj nacrt onima, koji su na čelu crkvene uprave. Iz obzira prema njima trebat će u postupanju poći zaobilaznim putem. Najprije treba izraditi zakone, kojima će se kao katolici morati usprotiviti. Onda će im se njihov prekršaj oprostiti, ako...« Nato izvadi magister iz džepa komad pergamenta i počne čitati: »... ako priznadu svoju pogrješku, uteknu se milosrdnosti njezina veličanstva, odreknu se Pape i sasvim prisvoje novu vjeru, i ...«

Magister na čas prekine čitanje. »Sada dolazi izdajnička rečenica: »... i na taj način, ako se samo bude pametno postupalo, moći će se njezinu veličanstvu pomoći u velikoj novčanoj krizi.«

»Toliko međutim o biskupima i svećenicima. No sasvim je razumljivo, da će kraljica nastupiti i proti sveučilištima. Osobito joj je zapelo oko o Cambridge i Oxford.«

Študenti i profesori skočiše uzrujani sa stolica i počeše glasno prosvjedovati. Oni su katolici i ostat će katolici. Šta misli ta Elizabeta? Zar sve ovo ne pokazuje očito, da se i ona želi poput svoga oca proglasiti vrhovnom glavom engleske crkve? Kakva bi to bila sablazan! Da jedna žena upravlja crkvom!

Odjednom se pojavi među njima Sir Thomas White. Dok je u dvorani vladala vika i galama, unišao je on neopazice unutra. Pristupi k Rektoru i stisne mu srdačno ruku. U dvorani nasta opet tišina.

»Prijatelji«, reče lord tronutim glasom, »približuju se ozbiljni dani. Na 25. siječnja stvorena je u Londonu odluka, koja nas sili, da prekinemo sa svakom polovičnošću i borimo se samo za jedno: da budemo poput hridina stalni u svetoj katoličkoj vjeri.«

»Došli smo tako daleko«, nastavi Sir Thomas White, »da nam golobradi mladići propisuju vjeru! Hoće da stvore jedinstveno vjerovanje i zajedničku službu Božju za cijelo kraljevstvo. A uz to zabacuju istinu. Sedam ljudi sastavljalo je novu vjeru, onako, kako se to svidjelo kraljici i njima samima. Nato lord kancelar predloži nacrt parlamentu i — parlamenat ga primi!

Prijatelji! Ja se moram pred Bogom i pred vama opravdati! Kao zastupnik u gornjoj kući moram da odgovaram za ono, što se ondje odlučuje. I ja sam protestirao! Ja sam doviknuo

tim dječacima, koji sjede u parlamentu: Kidajte čelik i željezo, ako ste objesni. Ali nemojte otkidati Engleske od Rima. Nemojte otkidati uda od Srca Kristova Tijela, jer će se udo osušiti! ... Htio sam im snagom vatrene riječi probuditi zaspale savjesti i uvjeriti ih, da vjere, koju su nam propovijedali tako dični muževi, ne mogu ukinuti ovako neiskusni ljudi!

Ali da! Nije njima do Boga. Oni bi htjeli napraviti zlatno tele i klanjati se pred njim, žrtvovati mu. Ime tom teletu jest: moć i novac.«

Edmund je došao u svoju sobu sasvim skršen. Pristupio je k prozoru i sate i sate promatrao, kako vijavica mota snježnim pahuljicama ... I njegove se misli ovako vrtjele po glavi ... Nije mogao i nije htio vjerovati, da se Elizabeta kani proglasiti glavom engleske crkve.

No već nakon par tjedana bilo je to posve očito. Svaki Englez, koji želi stupiti u javnu službu, mora položiti posebnu zakletvu kraljici. Mora priznati, »da je njezino veličanstvo jedina vrhovna glava ... u svim duhovnim i crkvenim i u svim svjetovnim pitanjima i poslovima ...«

»Ponos Engleske«

Oxford, ponosna tvrđava katolicizma, nije se predao kod prve navale. Prošlo je par godina, dok je došlo do toga, da je Sir Thomas White morao skinuti križeve sa zidova u dvoranama, a dr. Aleksander Belsire, optužen radi papinstva, odstupiti svoju službu dr. Elyu.

Campion je budno pratio razvitak cijele stvari. Predvidio je, da će i za nj doći čas, kad će se morati odlučiti. Bog ili svijet, spasenje duše ili svagdanji kruh. Slutio je, da će bura zahvatiti i bezbrižni život študenata. Razlučit će odlučno i nemilosrdno pljevu od pšenice.

I u tjeskobnom strahu bacio bi se Edmund na koljena pred svojim Bogom u svetohraništu. Poznavao je dobro slabost svoga značaja. Kako je samo sklon, da primi u se duh svoga vremena i okoline! Što mu se sada čini dragocjenije od života, to bi mogao jednom — ako se prilike promjene — kukavno odbaciti... Zato je molio srdačno. Predao se Duhu Božjem, da ga sasvim prožme. Još je svako jutro čitao svećenik u kapelici kolegija sv. Ivana sv. Misu. Još se je mogao Edmund svako jutro sjediniti s ovom žrtvom i uvijek nanovo posve se žrtvovati Gospodinu. Iza molitve bi osjetio novu snagu. U dubini duše skupljao je dragocjene rezerve milosti. Vjera je sve više i više izgrađivala njegovu ličnost.

U tom je bila tajna njegove snage. Kad je bio među študentima, zahvaćala je i njih neka nadprirodna snaga, koja je prodirala iz Edmundove duše. Kad je govorio, izvirao je iz jednostavnih riječi žar duboke vjere. Hod i cijelo držanje bilo mu je svježe, mladenačko. Sve njegove sile bile su u potpunoj vlasti snažne volje, dok mu je razum prodirao do same biti stvari. Ali se nije razbacivao duševnim sposobnostima i darovima. Razum i volja ravnali su duševnim sposobnostima nevidljivo i snažno, kao što nevidljivo i snažno djeluje magnet.

Tako se pomalo izgradio u ideal muža katolika. Njegovo doba, kad su u Engleskoj sve više propadali pravi engleski tipovi, bilo je zadivljeno njegovom poniznošću i čednošću, njegovom snagom riječi i oštrinom duha, harmoničkim skladom svih sila.

Campiona je poznavao cijeli Oxford. Kod osobitih prigoda nastupio je kao govornik. Već g. 1560., druge godine nakon dolaska, svratio je na se pažnju sviju. Držao je nadgrobni govor pokojnoj supruzi Sir Dudleya, pokrovitelja sveučilišta. Govor je bio tako snažan i odličan, da se o njem govorilo čak na kraljevskom dvoru.

Jednoga dana zatrubi straža na gradskim vratima kraljevski pozdrav. Elizabeta je došla da pohodi sveučilište. Oxford ju je dočekao s neviđenim slavljem. Široka ulica bila je sva iskićena zastavama i cvijećem. Kraljevska kočija praćena sjajnom pratnjom pomicala se mirno i dostojanstveno prema Christ-Church-Collegeu. Nebrojeno mnoštvo naroda klicalo je bez kraja i konca.

»No sad ćemo jesti, piti i uživati«, smijao se Campion. »Matica se odvažila, da dirne u pčelinjak! Robert Parsons, čuješ li te pčele, kako zuje?«

»Ovih dana ne će se sigurno nitko prekinuti od posla«, odgovori njegov pratilac.

»Kako se uzme. Misliš li,da ću moći sutra održati pred kraljicom filozofsko predavanje bez ikakve priprave?«

O ne, On je bio sjajno pripravljen. Kad je upro u Elizabetu svoje crne oči i govorio pozdravni govor, svaka mu je riječ bila na mjestu.

Nakon govora branio je dvije teze iz filozofije. Elizabeta je bila zapanjena takvom snagom duha i riječi. I kad je svršio, pozva ga ona k sebi te mu pruži ruku:

»Čestitam vam na vašem uspjehu!«

Zatim se obrati k Sir Dudleyu:

»Mylord, ovoga mladića stavljam pod vašu posebnu zaštitu. Čuvajte ga kao dragulj moje kraljevske krune.«

Radosna srca i vedra čela povrati se Campion među svoje drugove, koji su mu od srca čestitali.

Nakon nekoliko dana pokuca netko na vrata njegove sobe. Jesi li čuo, kako je španjolski poslanik razljutio kraljicu? Ona ga je pitala — s prikritim ponosom na svoju englesku mladež — kako je zadovoljan sa svečanom filozofskom raspravom.

»Izvanredno«, odgovorio je. »No uostalom nisam ni najmanje iznenađen. Mladi se ljudi dobro priprave prije nego što će nastupiti.«

O, kako su te riječi upekle kraljicu! Odmah je javila u kolegij, da će večeras opet doći na javnu raspravu. S njom će doći španjolski poslanik, državni kancelar Sir Dudley i cijela kraljevska pratnja. I znaš, nitko nema pojma, o čemu će se raspravljati.!

Uto dođe Rektor. Čuo je zadnje riječi mladoga magistra i nadoda:

»Pače mnogi ne zna ni toga, da će baš on morati večeras raspravljati! Tako na pr. vi, Mister Campion!«

Senor Guzman, Španjolac, mislio je, da su Campion i njegovi drugovi zato tako lijepo uspjeli, što su se marljivo i savjesno pripravili. No brzo je uvidio, da se je prevario.

Mister Campion je malo podrhtavao, kad se je popeo na katedru. Tema još nije određena. Kraljica se savjetuje sa svojim susjedima. A onda prišapne Dudleyu neka proglasi, da će se raspravljati o — vatri.

Raspravljanje je započelo. Uspjelo je još bolje nego zadnji put. I sam je Senor Guzman to priznao. Ponosni se Španjolac zadovoljno nasmiješio, kad je morao priznati:

»Engleska je mladež izvojštila danas veliku pobjedu!«

Grof Cecil, kasnije lord Burghley, prvi čovjek u kraljevstvu, sjećao se je ove večeri još nakon četiri godine. Kad je čuo, da je Campion pobjegao u inozemstvo, reče:

»Kolika šteta! Srce me boli od žalosti, što je takav muž ostavio domovinu. Doista, on je bio ponos Engleske.«

Izdajnička prisega

Campion je sve češće pohađao kancelara Dudleya. Bacio bi se na konja i u brzom kasu pohrlio prema istoku. Samo naprijed! Prišapnuo bi ponosnoj životinji u uho i podbo je ostrugama. U Dudleyevoj konjušnici ima dobre zobi!

Kancelar ga je uvijek prijateljski dočekao. A Campion je visoko cijenio ovog moćnog čovjeka. U dugim su razgovorima pretresali razna suvremena pitanja. Govorili su o veličini Engleske, o smjelim putovanjima Francis Drakea u novi svijet, o kraljici... pa i o očajnom položaju katolika. Jer Dudley je u dnu duše ipak volio katolike. Istom onda, kada je ova ljubav imala da bude zapreka častohlepnim njegovim planovima, nastao je kod njega potpuni preokret.

»Ja ne razumijem«, reče on jednoga dana svom mladom prijatelju, »zašto niste već davno prihvatili kraljičinu ponudu i podvrgli se njezinoj volji. Nemojte biti odviše čedni. Nije to samo zapovijed njezina veličanstva, nego i moja iskrena želja, da vam pomognem.«

»Vaše prijateljstvo, gospodine kancelare, više cijenim nego sve darove.«

«Ali jedva imate sredstava, da živite dolično prema svom staležu.«

»Ja sam takav, Ekscelenco, da mi više pomažu vaše velike nade, koje stavljate u mene nego vaš novac.«

Jednom se povlasticom ipak rado okoristio: da kopa po Dudleyevoj knjižnici. To mu je tijekom vremena izvrsno pomoglo, da napreduje u znanosti.

Neki su od Edmundovih prijatelja zabrinutim okom pratili njegov razvitak. Ta zar jadnik ne vidi, na kakav je opasan put zašao! Nije li se već samim tijesnim prijateljstvom s kraljičinim pouzdanikom otuđio svetoj vjeri? Kako se može još pouzdavati u Elizabetu i njezine ljude, kad oni dan na dan sve više nište Crkvu?

Svi biskupi, koji su ostali vjerni katoličkoj vjeri, pozatvarani su ili prognani. Nijedan od njih nije više na slobodi!

Kraljičini ljudi obilaze od župe do župe i daju župnicima na potpis dva spisa. U jednom je sadržana zakletva kraljici, kojom potpisani priznaje kraljicu vrhovnom glavom crkve i odriče se Pape, a u drugom potvrda župničkog mjesta. Tko ne će da potpiše prvoga spisa, ne dobije ni drugoga, a to znači, da gubi mjesto.

Katolici su znali dobro, da su svi župnici — izuzevši par njih — otpravili sa svoga župnog dvora nepoželjne goste s oba papira. No vlada je upotrebila sotonsko sredstvo — laž i kletvu — da uzdrma njihove redove. Javno je razglasila, da su svi svećenici, osim nekoliko fanatika, položili zakletvu. »Jer — njoj je bilo mnogo do toga«, piše kronista, »da prikrije pravi broj, samo da katolici ne postanu svijesni svoje moći, i da svaki pojedini misli, kako je on jedini ostao vjeran, dok su ipak tisuće stajali postojani kao jedan muž!«

Elizabeta je sanjala o jedinstvenosti kraljevstva. Za ljubav ovoj jedinstvenosti punila je

tamnice vjernim katolicima. Mladež, pripravljena za svetu borbu, sposobna da gradi sretnu budućnost Engleske, čamila je okovana i nemoćna pod paskom golih mačeva, jer nije htjela da bude ožigosana kao izdajničko pokoljenje.

Pred Edmundom Campionom pružao se širok put k lijepoj budućnosti, ako položi zakletvu. Hoće li podleći napasti?

Slijedeća je pripovijest kratka, ali žalosna. Ne ćemo ništa poljepšavati. To nije ni potrebno, jer nitko nije ovaj čin tako oštro i bezuvjetno osudio, kao kasnije Campion sam.

U palači Dudleyevoj upozna Campion biskupa Cheneya od Gloucestera. Ubrzo se tijesno sprijateljiše.

Ovaj je biskup bio drukčiji, nego što su bili drugi kraljičinoj volji ropski odani prelati i visoki dostojanstvenici. Bio je pobožan i — na svoj način — brinuo se za spasenje duša.

Campion je imao u nj veliko pouzdanje. No ipak nije nikako i nipošto smio zatražiti od njega savjet u najtežem pitanju svoje savjesti. Da je on to konačno ipak učinio, znak je, kako je skrivao u sebi želju za odgovorom, koji će ga u savjesti vezati samo napola, a možda i nimalo.

Smijem li položiti zaletvu? Ovo me pitanje muči već par godina. Ekscelenco, ja vas molim i zaklinjem! Dajte mi pravi odgovor. Molite skupa sa mnom prije nego što mi odgovorite. Ja hoću da čujem iz vaših usta glas Božji, a ne ljudski.

Da, ja sam već sve pokušao, što ste mi svjetovali. Znam točno, što kažu crkveni sabori. Prisustvovao sam raspravama kraljičinih

propovjednika. Ali, njima nije do istine. Oni se bore svim mogućim sredstvima grubosti, klevete, laži, samo da zadrže svoje nadarbine. Sveto sam Pismo neprestano listao i proučavao i sad sam na koncu. Ali ne mogu naći konačnog odgovora. »Da« i »ne« neprestano se isprepleću. Tek što odlučim, da se ne ću zakleti, već predbacujem sam sebi, da to sigurno nije volja Božja, jer Bog ne će da zakopam svoje sposobnosti. On je nazvao onoga, koji je tako radio, lijenim slugom... Ako se pak odlučim na zakletvu, uzbuni mi se cijela nutrina. Ja ne znam, što je to.

Biskup je imao već odavna svoje planove s Campionom. On je mnogo toga započeo, zasnovao, a ovaj njegov mladi prijatelj mora to izvesti. Zato mora postati njegov nasljednik na stolici biskupa Gloucesterskih.

Stoga ponuka mladog čovjeka, neka nanovo proučava djela svetih otaca i odluke crkvenih sabora. Pa neka ne odstupa od ovog kraljevskog puta prastarog osvjedočenja.

Campion je morao samo da ga upozori na protivurječje njegovih riječi: ta on je baš tu najjasnije našao katoličku vjeru. Ali — on nije toga učinio... Zašto ne bi odvažno pošao putem, koji se prostire pred njim? Škrupula će pomalo već nestati! Da, razumije se. To su samo škrupuli!

Edmund Campion položi zakletvu Elizabeti kao vrhovnoj glavi engleske crkve.

Ali sad je tek osjetio na svojim leđima nepodnosivo breme.

Nije htio prisustvovati anglikanskoj službi Božjoj. To ga je učinilo sumnjivim. Komesari mu nisu htjeli vjerovati. Naložili su mu, da propovijeda i tako javno očituje svoje osvjedočenje. No on ne htjede.

Iste godine uskrati mu trgovački ceh u Londonu novčanu pomoć za nauke.

No još je bilo gore, i to je zapravo jedino nešto značilo, da je on sam osjećao, kao da je zapao u neku groznu tamnu noć. Usred posla počeo bi odjednom drhtati i tresti se.

Što je još nedavno želio, da naime postane biskup i upravlja biskupijom, to mu se sad činilo kao zamka đavolska, koja ga odvraća od njegove prave životne zadaće.

Sav zbunjen i rastresen prolazio bi ulicama Oxforda, koji mu je postao drugim zavičajem. Ne bi ni primjetio začuđenih pogleda svojih učenika. Kod susretaja s kojim prijateljem osjetio bi gorko kajanje, koje je poput kakve bujice zahvaćalo cijelo njegovo biće.

Evo i ovoga si mogao svojom stalnošću u vjeri ohrabriti i učiniti od njega odvažnog borca Božjeg... No nakon tvog pada postao je i on slabiji!

Jednom ga na mostu preko rječice Iris uhvati netko za ogrtač. Okrene se i opazi nasmijano lice Roberta Parsonsa.

»Čovječe! Edmunde! Ma ti juriš kroz grad kao vihor. Jedva sam te stigao. Htio sam ti zahvaliti — i u ime drugih študenata — što si nam isposlovao, da smo mogli bez one izdajničke... oprosti... bez zakletve položiti ispit. Sve je sretno prošlo.«

Campion pogleda svoga prijatelja. Njegovo ga veselje malo zbunilo.

»Hajdemo malo van, u polje.«

»Vrlo rado, Edmunde! Moram ti saopćiti jednu veliku novost. Ali istom vani izvan grada.«

Gusta se magla nadvila nad grad. Istom kad su se uspeli na mali brežuljak, obasjalo ih je sunce, dok je pod njima ležao cijeli grad u moru sive magle.

Parsons se okrenu prema Edmundu, a oči mu sijevnu vatreno:

»Ti šutiš, kao da još ništa ne znaš!«

»Ima li što posebno?«

»Dakako! Inače te ne bih vukao tako daleko. Približuje se strašni sud, strašna kazna Božja. Edmunde! Konačno je kraj ropstvu. Papa je izopćio Elizabetu, i na sjeveru se već širi ustanak. Engleska se probudila. Da, opasno je tako podlo dirati u ono, što je u jednom narodu najsvetije. Grofovi na sjeveru zatrubili su na ustanak i povukli za sobom sav narod. Ona poganka strepi i drhće od straha... A oni kreću na jug, prema Londonu!«

Campionu zastade dah. Je li to doista oslobođenje iz ove strašne nesreće?

Kod kuće je našao pismo od svog pouzdanog prijatelja Gregorya Martina. Ovaj je nedavno dobio mjesto kao uzgojitelj sinova grofa od Norfolka. No on će, piše, čim dovrši ovo pismo, otputovati iz Engleske. Odriče se i mjesta i pouzdanog općenja s grofovskom obitelji. Strašno ga muči savjest radi izdajničke zakletve. Zato bježi, traži slobodu, slobodno ispovijedanje svoje vjere. »Dođi, Edmunde! Dođi, da se duševno obnovimo. Nemoj se bojati siromaštva. Ako nas dvojica budemo zajedno i tješili je-

dan drugoga, imat ćemo sve, što je potrebno za život. Imam i nešto novaca za prve dane...«

Campion je oklijevao nekoliko dana. No i njega je sve više zahvaćala čežnja za nutarnjom slobodom. Prvoga kolovoza 1569. držao je kao sveučilišni sudac zaključni latinski govor. Ujutro je pročitao tiho za sebe sveto evanđelje onoga dana: Sv. Petar u okovima. Kad je nakon govora napustio sveučilišnu zgradu, odahnuo je i visoko podigao glavu. Činilo mu se, kao da su i njemu pali s ruku željezni okovi kao nekoć apostolu u tamnici.

Najprije se zahvalio na svim akademskim službama. Zatim je pošao po gradu, da se oprosti s prijateljima. Pohodio je još jednom staricu, kojoj je jednom kao mlad študent skinuo s leđa tešku košaru i odnio je njezinoj kući. Stisnuo je i starom »medonji«, podvorniku kolegija sv. Ivana, njegovu snažnu ruku.

»Ah, Sir!« reče ovaj tronutim glasom. »Vi biste baš sada kao magister morali ostati ovdje. Zašto idete od nas? Zar smo vam mi tako ojadili život?«

»Vi ne, dragi moj. Sigurno ne! Ali kako da ostanem ovdje, kad je u našim crkvama utrnuto vječno svijetlo? U Oxfordu nije više lijepo... otkada čovjek mora postati izdajicom... Do viđenja, medo!«

Edmund se baci na konja. I uz pratnju Richarda Stonyhursta žurno odjaši iz grada.

Na bijegu pred progoniteljima

Kraljica je počinila atentat na vjeru otaca. Ali nakon toga postala je silno nemirna. Morala je zacijelo misliti na davna vremena, kad je Engleska bila slaba i rascijepana, jer u srcima nije bilo jake duboke vjere. Zar nije u ono doba svaka grofovska kuća bila zavađena sa svojim susjedom, a često i s najbližom rodbinom? Bili su doduše jedna rasa i zajednički su osvojili jednu zemlju. Ali čim je prestalo pljačkanje neprijatelja, počeli su se među sobom klati i glodati. Kako je onda bio pust i prazan ovaj otok! Zar ga nisu zvali »otok mrtvaca«?

Onda je morala misliti na kralja Ethelberta, koji se prvi susreo s križem, u doba, kad je Grgur Veliki poslao na Britansko ostrvo svog redovnika Augustina, da preobrati Engleze u anđele.

I zar mu nije uspjelo? Zar nisu surovi gospodari odložili krvlju omašten mač i prihvatili križ, da njim blagoslove svoje podanike?

Mir, sreća i milozvučni glasovi zavladali su u Engleskoj nakon dolaska Papina poslanika.

Pa zar Otac kršćanstva u Rimu nije bio pravi otac anglosaskog naroda? Ne moraju li mu Angli biti zahvalni kao djeca?

Ali — onda je Wicliff, heretik iz Lutterwörtha, posijao u narod otrovno sjeme mržnje prema Rimu... Njega je doduše doskora stigla kazna Božja, kad se kod sv. Mise za vrijeme

podizanja, kojeg je duboko značenje nijekao, udaren od kapi srušio mrtav. No engleski narod? Zar nije više bio tako jak, da uguši otrovno sjeme?

Bilo je časova, kad je Elizabeta bila gotovo pripravna, da opozove sve svoje odredbe, koje su bile proti Rimu. No bila je već previše u mrežama svojih političara i njihova vođe grofa Cecila. Na početku vladanja htjela je osigurati prijestolje pa se pobrinula za pouzdane pomoćnike. A sad je vidjela u časovima mirnog razmišljanja, kako sa otoka sve više nestaje onog jakog duha, koji je doveo otok do njegove slave.

Ona bi ga htjela pozvati natrag. No bila je preslaba i premalo odlučna. Podmuklost i lukavost njezinih pomagača pobijedila je potpuno ono malo dobre volje, koja je još ostala u njoj.

Edmund Campion imao je sada dosta vremena, da razmišlja o sudbini svoje domovine. Sa svojim učenikom Stonyhurstom otputovao je u Irsku. Stonyhurstov otac, katolik staroga kova, pozvao ga je na svoje imanje u Dublin.

U samoći i tišini došao je Edmund opet k sebi. Gorko kajanje radi izdajničke zakletve mučilo bi ga katkada do skrajnosti. Uza sve to odahnuo je potpuno. . .

Ovi ljudi ovdje sasvim su drukčiji nego oni tamo u njegovu zavičaju. Kako su samo iskreno pobožni! Cijelo im je biće prožeto pravim kršćanskim duhom. A pogled! U plavim očima ni traga zlobi ili podmuklosti! Iz njih sijeva sveta radost i čistoća duše.

Ovamo još nije doprla moć tiranske okrutnosti, da skuči slobodu savjesti. Srcima ovih ljudi vlada još uvijek nepokolebiva vjera, koju im je propovijedao sv. Patrik... Campion bi po cijele sate slušao pripovijedanje svojih novih prijatelja. I čuo je, kako se irski narod junački i odvažno bori za svetu vjeru, kako su svi ostali čvrsti poput hridi. Ovdje je pobijedila istina, jer je bila duboko ukorijenjena u srcu svakog pojedinog.

To ga je duboko potreslo. Kad bi samo mogao bar jednu iskru ove žive vjere irskog naroda prenijeti u svoju domovinu. Onamo, gdje neprijatelj slavi slavlje, gdje gruba sila bezbožne Elizabete ruši u srcima plamen svete vjere. Kako bi to bila sjajna zadovoljština za njegov grijeh!

Campion odluči, da će napisati povijest Irske. Tu će iznijeti svijetu sve junaštvo i plemenitost ovog naroda. Otok svetaca mora još jednom izvršiti svoje poslanje.

No tek što je okrenuo hereticima leđa, već su ga počeli proganjati. Nije još doduše istupio iz protestantske crkve. Nije nikome ništa rekao o svojim tajnim osnovama. Ali nije ni pohađao državne službe Božje. I tim je postao sumnjiv.

Omražene vladine uhode preplavile su zemlju kao roj dosadnih komaraca. Nitko nije bio siguran od njih ni u krugu najpouzdanijih prijatelja.

Upravitelj Irske Sidney obećao je Sir Stonyhurstu, da ga »ni jedan od ovih beznačajnika ne će smetati radi tako časnoga gosta, kao što je Mister Campion«. No odjednom se sve preokrenulo. Prošla je ponoć. U Stonyhurstov dvor

dođe glasnik i javi: upravitelj zemlje ide u inozemstvo, zato je imenovao svoga zamjenika. A ovaj je odmah zapovjedio, da zatvore Campiona.

Sir Stonyhurst već je i s tim računao. Stoga je bio sve tako uredio, da Campion može svaki čas pobjeći. I sad je trebalo samo nekoliko kratkih zapovijedi, pa nije prošlo ni pola sata, a Campion je već bio sa Stonyhurstovim sinovima Richardom i Walterom izvan kuće. Jahali su brzim kasom po prilici jedan sat i došli do nekog samotnog dvorca. Pošlo im je za rukom da bez velike buke probude gospodara Sir Christophera. I kad se bjegunac na prstima penjao u svoju sobu, jedva da ga je koji od mnogih slugu primijetio. Samo što se noćni stražar na gradskim vratima začuđeno pitao u polusnu, tko je to tako rano izjahao iz grada. Richard naime i Walter krenuli su odmah natrag i nemilosrdno podboli konje, da mognu još prije zore biti kod kuće.

Tajinstveni Campionov dolazak u kuću, buka i komešanje u noći, pa njegov tihi hod, da koga ne probudi, sve je to unijelo neku uzbunu među praznovjernu služinčad... Drugi dan je Campion sjedio u svojoj sobi i mirno čitao. Već se bilo počelo mračiti. Odjednom se otvore vrata. Stara je sluškinja htjela ostaviti tu svoj škaf za ribanje. Spusti škaf, podigne glavu i — opazi u sobi nepoznati čovječji lik. Duh! Kosa joj se naježi, jadna žena problijedi. Hoće da viče, ali ne može od straha... Onda se na čas sabere, istrči napolje vičući: »Gore je u sobici duh, pravi pravcati duh!« I nisu je nikako mogli smiriti. Campion je kasnije, na

veliko veselje svih ostalih, ipak uspio da uvjeri staricu, kako je on ipak čovjek od tijela i krvi.

Iz pisma, u kojem opisuje ovaj događaj, odsijeva veselje i potpuna duševna smirenost. Campion je opet posjedovao istinu i u njoj našao svoju sreću.

I ovdje se brzo sa svima sprijateljio. Mlad čovjek, izvanrednih umnih sposobnosti, a dobar i plemenit, kao što je bio Edmund, bio je kao gost prava blagodat za tihi, mirni dom.

Sa Sir Christopherom raspravljao bi o dnevnim događajima, a gospođi bi pripovijedao o svojim doživljajima u Oxfordu. Kad bi se oko njega okupila dječica, igrao bi se s njima, hodao s najmlađim četveronoške. Događalo se i to, da su ga djeca privezala o stol: Bello, sad moraš dobro čuvati kuću. Inače ne ćeš dobiti kolača.

Ali nije potrajalo dugo i već su ga uhode nanjušile. Morao je opet bježati. Još dva puta bili su mu progonitelji za petama.

I u ovakvim prilikama svršio je Campion svoju Povijest Irske. Uza sve to, njegova je Povijest djelo klasične vrijednosti.

Gregory Martin poslao mu je opet pismo. Ovaj put ga zove, neka dođe u Flandriju. U engleskom sjemeništu u Douaiu dovršit će svoje bogoslovne nauke. Tu su se okupili mladi borci oko Dr. Allena, muža žarke ljubavi prema vjeri i domovini.

Campion prihvati rado poziv vjernog prijatelja. Počne se spremati na put, kad li ga jedan prijatelj upozori, da su ga uhode nanju-

šile. Mora promijeniti plan, da ga ne uhvate kod ukrcavanja na lađu...

U uniformi lakaiea, kao Patrik, sluga grofa od Kildarea, ukrca se Campion u Tredehu na brod.

Mornari razapnu jedra, kapetan stoji na kormilu, a lađa krene polako iz luke. Uto se otisnu od obale jedan čamac i brzo se približi k lađi. Nekoliko policista uspne se na lađu.

»Mi tražimo Edmunda Campiona iz Oxforda. Je li tu na brodu?«

»U popisu putnika nemamo toga imena.«

»Onda moramo pretražiti brod.«

Kapetan je nerado dao dopuštenje.

Kad je Campion opazio policiste, protrnuo je od straha. Sad je sve propalo. Dospio je još, da se kratkom molitvom reporuči sv. Patriku, čije je ime sada nosio. Jedan od policajaca pošao je ravno k njemu. Ali — na veliku radost — prošao je mimo njega i otišao dalje. Sve su putnike točno ispitali otkuda putuju i kamo. Uspoređivali su i njihove poteze lica s nekakvim crtežem, koji je jedan od policajaca držao u ruci. Samo su Campiona pustili na miru.

Razumije se, Edmunda Campiona iz Oxforda nisu našli. Onda su u svom bijesu pretražili sve prostorije na brodu. Ali lopova Campiona nema. Jedan ga je pače gurnuo na stranu: »Mičite se, gospodine! Kad čovjek u tolikoj žurbi traži jednog papistu, ne može gledati na sve strane!« Campion se ispriča i makne se na stranu. Cijela mu je stvar postala domala smiješna. No odjednom zavlada veselje među policistima. Jedan je od njih našao Campionovu Povijest Irske. Počeli su još jednom pretraži-

vati. Sve uzalud. Konačno izgubiše svaku nadu i siđoše opet u čamac.

Je li moguće, ili se možda prevario? Jedan od tih ljudi namigne Campionu za oproštaj. Prijateljski ali tako, da drugi toga ne opaze. On protrnu. Dakle su ga prepoznali!

Progonitelji su već davno bili na obali. Tad se istom sjeti Campion, tko je bio onaj čovjek. Govorio je s njim u Dublinu. Onda, kad je u predgrađu obilazio podrumske stanove, da upozna taj sirotinjski svijet — i njegovo vanjsko siromaštvo i nutarnje bogatstvo. Sjeti se i veselja ovog čovjeka kad mu je dao paketić burmuta.

Što se više približavahu Londonu, to se više vrzli po brodu sumnjivi tipovi. Naglo se koji od njih okrenuo, pogledao putniku u lice i bez ijedne riječi otišao dalje šuljajući se kao mačka, željan plijena kao vuk.

Campionu se ovi tuga oko srca. Pomisao, da je ipak u domovini, napuni ga gorčinom...

U Londonu je vidio, kako hoće da prisile neku staru gospođu, da uđe u katedralu. Ona se opirala svim silama. Napokon se baci na koljena. »Bože«, promuca, »ti znaš. Ja ne ću. Ja ne idem unutra. Nama je katolicima zabranjeno.«

»Ali kraljica zapovijeda!« izdere se vojnik. »Hoćeš li da ideš u zatvor?«

»Radite, šta hoćete. Ali ja ne idem unutra.«

U prijestolnici je vladala velika uzrujanost. Ustanak na sjeveru krvavo je ugušen. No kraljica je još uvijek bjesnila. Zapovjedila je, da za kaznu unište cijela sela.

Zakoni proti katolicima bili su još pooštreni... Tko bise po drugi put ustručavao da položi zakletvu kraljici kao vrhovnoj glavi engleske crkve, bit će kažnjen strašnom smrtnom kaznom kao izdajica domovine. Tko ne će da ide k državnoj službi Božjoj, mora platiti veliku novčanu globu... Ako ne može platiti odmah, mora položiti jamčevinu, inače će osim novčane globe dopasti još i zatvora.

Još je uvijek bila polovica Engleza odana katoličkoj vjeri. Tisuće, koji su od straha položili zakletvu, ostali su u srcu katolici. K tome je Marija Stuart, škotska kraljica, uza sve to, što je čamila u sužanjstvu, sve više osvajala ljubav potlačenog naroda.

Prijetila je opasnost i od njemačkog cara, a španjolskog kralja. U narodu se govorilo, da je car sakupio veliku vojsku. Pobjedonosni španjolski vojskovođa Alba iskrcat će se u kojoj luci i Elizabetu strogo kazniti.

No Elizabeta je i dalje bez obzira ništila sve, što je katoličko... U srcu joj se nanovo pojavi negdašnji strah, da bi mogla izgubiti prijestolje. Stoga izda zapovijed, da se na Tyburnu podignu nova vješala za »papiste«. Jedna od prvih žrtava njezine mržnje bio je John Storey, sudac iz vremena kraljice Marije Katoličke. Optužili su ga radi veleizdaje i dovukli na sud. Počinio je taj zločin, što je pobjegao u Flandriju i ondje se »zakleo da će ubiti kraljicu«. Uistinu je pak morao pobjeći, jer mu je progonstvo pod vladanjem Elizabetinim postalo nepodnosivo. U nekoj flandrijskoj luci namamio ga je jedan izdajnički prijatelj na englesku lađu i predao u ruke Cecilu. A Cecil, koji je

ravnao sudbinom Engleske, odmah je upoznao vrijednost ovakova plijena. Storeyem će se poslužiti, da konačno zada zadnji udarac katoličkom režimu pokojne kraljice. Sudac je naime u ono vrijeme igrao prevažnu ulogu. Tako će smaknućem Storeyevim uništiti i vanjsku moć katolika. Storey će biti u tom slučaju kao neki simbol.

Campion je prisustvovao sudbenoj raspravi. S negodovanjem i odvratnošću morao je ustanoviti činjenicu, da tu ne igra ulogu istina i pravda, nego samovolja tužitelja, koji su postigli od suca ono, što su htjeli.

Storey, kao vješt jurista, branio se izvrsno. Padali su poklici proti njemu. Kad nije obrana ništa koristila, reče: »Neka mi Bog bude milostiv.« I primi osudu posve odan u providnost Božju.

Osuđen je na vješala. Još živome će prerezati konopac, rasjeći tijelo na četiri dijela i komade baciti u kotao...

Campion je gledao kao u snu: stražari su svezali 67-godišnjeg starca, na putu prema Tyburnu neprestano su se motali oko osuđenika ulični jaci i prosta svjetina i rugali mu se, pljuvali na nj... Onda vješala, konop oko vrata... a napokon je čuo riječi, kojima je starac izrazio sreću, što smije umrijeti za svetu vjeru... On se okrenuo i opazio, kako se svjetina silno zgrozila nad nečovječnim prizorom. I već je pomislio: Storey je svršio. Ali! Sa stratišta je još dopirao glas osuđenikov.

Kad je konopac bio prerezan, htio je krvnik da izvadi mučeniku utrobu. Storey se očaj-

nički branio, dok mu glas nije potpuno umuknuo.

Edmund je opet sjedio u maloj sobici, u kojoj je proveo svoje najranije djetinjstvo. Kako mu je srce radosno zakucalo, kad je opet ugledao svoje najbliže. I u njemu se probudi želja, da se povuče... Da se ne brine za sve ono, što se vani događa... Da živi mirno i veselo u krugu svoje obitelji.

»Sinko moj«, reče mu majka. »Nijesi li već mislio na to, da svoj život tako urediš, te se povučeš iz vječite borbe za ideje? Da se brineš jedino za ženu i djecu? Zar je danas uopće još moguće što drugo?«

»Majko! Dirnula si u najosjetljiviju ranu... Ali, majko, kako možeš tražiti od mene, da se brinem za svoju vlastitu sreću, kad mi domovina srće u vječnu propast! Zaklinjem te, majko, prvom molitvom, koju si me učila, daj mi svoj blagoslov i pusti me opet van u — borbu. Pusti me, da spasavam duše! Tako mi krvi Storeyeve, svetog mučenika Kristova, ja ne mogu drugo raditi, nego da svjedočim za potlačenu istinu.«

Iza nekoliko dana stajao je Campion na palubi jedne flandrijske jedrenjače, koja ga je imala prevesti u Flandriju. Nije osjećao posebnog čuvstva slobode, jer je znao, da će se jednom opet vratiti natrag u domovinu, u — borbu. A ipak je gledao vedra čela u budućnost. Osjećao je u sebi snagu za veliki apostolat i klicao od radosti, da će jednom moći spasavati duše.

No što je to?

Jedrenjača je odjednom promijenila smjer vožnje. Jedna engleska lađa koja je malo prije prošla kraj njih, krenula je prema njima.

Tražili su bjegunce katolike. Campion nije imao svih spisa u redu. Kad je nakon jednog sata jedrenjača opet krenula dalje, sjedio je on u engleskoj lađi i vozio se u — zatvor! Kod iskrcavanja u luci pregledao mu je kapetan novčarku i pošteno je ispraznio. Iza toga je, čini se, bio obuzet čuvstvom zahvalnosti, jer kad su išli pješke prema gradu, nije kapetan očito hotimice opazio, kako Campion sve više zaostaje. Ovaj je to iskoristio i kod prve prilike pobjegao...

U školi Duha Svetoga

Drugi put je Campion bio bolje sreće. Sretno je doplovio u Flandriju. U Douaiu su ga prijatelji radosno dočekali. Preko polovicu tamošnjih študenata poznavao je već iz Oxforda. Drugi su međutim već mnogo čuli o njemu.

Dr. Allen bio je jako veseo. Campion u njegovoj kući! Bio je uvjeren, da će sad zavladati među njegovim seminaristima osobita revnost. I nije se prevario. Campion je doskora potpuno oduševio svoje drugove za veliku ideju: da Englesku opet vrate k pravoj vjeri Krstovoj. Riječima i primjerom neprestano ih je podsjećao na konačni cilj i smisao njihovih nauka.

»Prijatelji!« doviknu im on jednom u velikom govoru. »Zloba odbačenih zapalila je kuću Božju. I oni bi je htjeli uništiti. Hoće da zavaraju duše. I da bezbroj njih strovale u vječni ponor! A ipak svaka od njih vrijednija je nego vlast nad cijelim svijetom!

Ja vas zaklinjem, nemojte gledati ovako grozne događaje kao kakvu komediju! Nemojte spavati, jer neprijatelj brižno bdije! Nemojte se igrati, dok prijatelj grabi svoj plijen. Nemojte se podavati neradu i beskorisnom radu, dok on pohlepno posiže za srcima vaše braće!

Nije na kocki zdravlje, sloboda ili društveni položaj, nego vječna nutarnja vrednota svakog pojedinog od nas, nutarnja sloboda: naša duša, naš duh, naš jedino pravi život!

Imajte na umu, prijatelji, da nosite u sebi duhovno plemstvo. I nemojte izgubiti ni jednoga časa od dragocjenoga vremena. Tako ćete jednom ostaviti ovu kuću puni duhovnog bogatstva, sposobni da odgovorite potrebama našega vremena.«

Odmah prvih dana svoga boravka u Douaiu bio je Campion od Dr. Allena opet primljen u Katoličku Crkvu. Zakletva, koju je položio u Oxfordu, silno ga je pekla u duši. Proganjala ga je čak i u snu. I nakon mnogo godina još je trpio od ove nutarnje muke.

Veći dio dnevnoga reda u kolegiju bio je određen za nauke. Edmund se brzo u nj uživio. On je proživljavao katoličku nauku i sasvim se predao vjerskim istinama, da djeluju na nj. Tu i tamo dodao bi perom na okrajku knjige primjedbu: Ova je istina vrijedna, da je branim vlastitom krvlju... San jednog mučenika! primjećuje na to jedan od njegovih životopisaca...

Pokraj svojih nauka morao je i poučavati. Predavao je retoriku. Ta bio je u govorništvu nenatkriljiv!

Nakon nekoliko mjeseci bi zaređen za đakona. A onda stvori novi plan. Htio je da ga provede do kraja. A to je bilo uistinu jako teško. Ni sam nije točno znao, što ga konačno čeka. No jedno je znao sigurno: on će se jednom vratiti u Englesku. Tamo će radi opasnosti morati ići sam svojim putem, bez utješne riječi dragog prijatelja, bez olakšanja duše u pouzdanom razgovoru. A možda će doći i ono posljednje — mučila i konopac!

Kad bi na to pomislio, nehotice bi zadrhtao. Ne zato, što bi se bojao smrti. Bojao se svoje vlastite slaboće. Hoće li moći on, kojeg su u životu svi tetošili, hoće li moći uz svoju karakternu pogrješku, radi koje je jednom već tako duboko pao, prkositi ovoj žestokoj buri?

Stoga je htio da otvrdne. On mora postati tvrd, tvrd kao granit! Zato je odabrao ono, što će ga otvrdnuti. Odrekao se ljubavi dr. Allena, koji mu je bio drugi otac; odrekao se prijatelja; nije htio više da sluša slatke zvukove materinskog jezika. Sve je veze prekinuo, da može ići sam svojim putem...

I sad se za tihih noći borio u molitvi, da spozna, što Bog od njega želi. Nakon duge borbe sa samim sobom odluči, da pođe u Rim i ondje zamoli, da ga prime u Družbu Isusovu. U školi ovoga Reda — tako je mislio — ojačat će i otvrdnuti.

Prijatelji nisu mogli shvatiti, da će ih doista tako brzo ostaviti. Ali on uzme u ruku putničku palicu pa se zaputi na jug. Oni su ga ispratili dan hoda.

»Sad se lijepo svi skupa vratite kući!« zapovjedi im Campion, kad se sunce spuštalo prema zapadu. »Naučili ste me opet pješačiti. Sad mi vas više ne treba.«

Zadnji put se još s njima malo našalio. Brzo mu je uspjelo, da razdijeli svoje pratioce u dva tabora i da zakvači jedne s drugima. Dok su se oni bučno prepirali, oprosti se on smiješeći se od njih. Još ga jednom pozdrave, a on im odzdravi svojim velikim proštenjarskim šeširom i pođe brzim korakom...

Prolazio je uz rijeku Rajnu prema jugu. Iza nekoliko dana hoda pozdrave ga vrhunci Alpa. I on se odvažno počne penjati alpskim putem...

Neki konjanik jašio je prema njemu. Edmund ga je opazio istom onda, kad je već bio pred njim.

»Halo!« vikne Campion uplašen i skoči na stranu. I konj se je preplašio. U brzom kasu otkasao je dalje. Campion je nastavio put, kad odjednom primjeti, da se jahač vraća.

»Oprostite, gospodine«, reče jahač engleski. »Niste li vi moj zemljak?«

»Jesam.«

»Jesmo li se mi već jednom negdje vidjeli?«

»Ne znam. Možda u...«

»Možda u Oxfordu? Niste li vi magister Campion?«

Jahač je bio jedan od njegovih učenika, koji ga je upoznao na sveučilištu kao otmenog magistra. Srdačno pozdravi ovog tako glasovitog čovjeka. No nije nikako mogao shvatiti, zašto je sada tako jadno i siromašno obučen.

Campion mu prizna, da je izabrao dragovoljno siromaštvo. To zapravo mnogo bolje pristaje čovjeku nego srebro i zlato.

No ovaj ga nije mogao razumjeti. Izvadio je pače novčarku i silio Edmunda da uzme koliko mu samo treba. Ali Edmund mu srdačno zahvali i progovori mu nekoliko vatrenih riječi o preziranju ovoga svijeta i o veličini nasljedovanja siromašnoga Krista. Mladić bi duboko potresen i na oproštaju stisnu mu ganut ruku.

U Oxfordu je pripovijedao o susretaju s Campionom i izručio njegove pozdrave. Kad su študenti čuli o Campionovu obraćenju na katolicizam i o njegovu ozbiljnom nastojanju oko savršenosti, osvijestio se mnogi od njih. Neki su pošli u sjemenište u Douai. Nakon nekoliko godina zaputio se i Robert Parsons preko Alpa i zamolio na vratima sv. Andrije u Rimu, da ga prime u novicijat Družbe Isusove.

Kad je Campion prispio u Rim, cvjetale su ondje narandže i bademovi. Budio se nov život i nosio u zametku novi plod.

DRUGA KNJIGA

SAVJEST SE ENGLESKE BUDI

U Češkoj

U jeseni g. 1569. poslao je Papa svoga poslanika Mortona u Englesku s tajnim nalogom. On će javiti plemstvu sjevernih grofovija sadržaj Papine bule, kojom je Elizabeta svrgnuta s prijestolja: Elizabeta, koja nosi kraljevsku krunu, jest otpadnica od vjere. Zato gubi sve zemlje i svu vlast, kojom tlači katolike... Tako određuje i zapovijeda on, Pijo V., koji je kao Papa vrhovna duhovna glava jedne, svete, katoličke Crkve i od vremena Magna Charta gospodar kraljevstva na Otoku.

Rim je dugo oklijevao da učini ovaj korak. Koliko li je prije toga očinski opominjao!

»Mi opominjemo i zaklinjemo tvoje prejasno veličanstvo«, tako je pisao Papa u jednom od mnogih listova. »Otpusti opake savjetnike, koji ne traže tvoje dobro, nego samo služe svojim pohotama... Onda možeš sve očekivati od naše pomoći: moću i ugledom našega položaja i naše časti sve ćemo učiniti, da po Tvojoj želji osiguramo spasenje Tvoje duše, ali i učvrstimo i povećamo Tvoju kraljevsku čast...«

Cecil, lukava lija, znao je jako dobro sve tako urediti, da je samo malo od ovih pisama došlo Elizabeti u ruke. Znao je i to, kako će steći što veći upliv. Neopaženo ali sigurno potpuno je vladao kraljicom. Bio je Machiavelliev učenik. »Religija je moć«, tako je čitao u spi-

sima učiteljevim. »Ali ona mora biti sluškinja države.«

Je li mogao ovakav kancelar kraljevstva trpjeti, da Papa, čuvar istine i pravice, ima još kakav utjecaj u Engleskoj? Ne! Mi određujemo, što je istina! Pravica? Lijevajte što više topova. Oni čuvaju pravicu. I gradite brodove. Doklegod španjolske prekooceanske lađe prevoze zlato i srebro, dotle imamo priliku da im ga otmemo. Onaj ima pravo i slobodu, tko je jači!

Tako je u Engleskoj gospodarila samo jedna volja: volja moći.

Engleski gusari nadajući se, da će ipak jednom otkriti čarobnu zemlju Cathey, koja je postojala jedino u njihovoj mašti, plovili su sa svojim lađama na sve strane svijeta. U dalekom novom svijetu zasadili bi drvo križa, ali ne kao simbol istine, nego kao oruđe laži; ne kao sluge Kristove, nego kao ortaci vlasti.

Kraljevske se riznice nevjerojatno punile. No narod je zapadao u siromaštvo, jer su vjerni katolici krvarili od prekomjernih novčanih globa. A siromašni, koji nisu mogli plaćati novčane globe, plaćali su uslijed sve većeg pritiska sa strane vlasti bogatstvom svoje duše: otpadali su od istine!

Filip II. španjolski i drugi vladaoci htjeli su svakako pomoći potlačenim katolicima. No kraljica je Elizabeta otklonila svako posredovanje. Ali na zapadu je nastao nered, nered među kršćanima. Zato je Papa progovorio pozivajući se na dvostruku svoju vlast nad Engleskom. Elizabeta bi proglašena izopćenom i svrgnuta s prijestolja.

Campion je došao u Rim u ožujku 1573. Njegovi engleski prijatelji sjajno su ga dočekali. Predstavili su ga već prvih dana protektoru Engleske kardinalu Gesualdiu. Ovaj ga ponuka, neka ostane zauvijek u vječnom gradu. Kardinal je čuo za njegove izvanredne sposobnosti. Ne bi li htio ove darove upotrebiti na kojem prikladnom mjestu u službi domovine? Ovdje će brzo doći do visokih časti i važnog utjecaja.

»Eminenco, mene je Bog već pozvao. Ja ću stupiti u Družbu Isusovu.«

»A tako! To je sasvim u redu. Ali vi želite ipak raditi za Englesku, zar ne? A Isusovci nisu dosada još ništa poduzeli za Englesku. Kako ćete, dakle, kod njih postići svoj cilj? Pa što mislite o buli Pape Pija V.?«

Campion je govorio sasvim otvoreno. Elizabetu je svakako trebalo pozvati na odgovornost. Ali ipak radi ove bule imat će podložnici još više poteškoća u svojoj savjesti. Oni moraju živjeti u Engleskoj, a ne smiju priznavati kraljičinih zakona. Moraju nastojati da dođu do važnog utjecaja, a ne smiju primati od kraljice nikakvih služba. Elizabeta pak postupa s katolicima sve gore i gore.*

* Napominjemo, da je Grgur XIII., izričito izjavio i pismeno potvrdio tumačenje bule Pija V. u tom smislu, da ona veže samo Elizabetu, a ne katolike, dotle, dok bula ne bude javno po papinskim vlastima proglašena. Prema tome je Campion radio sasvim u skladu s papinskim odredbama, kad je u svojoj obrani tvrdio da Papa nije skinuo s prijestolja Elizabetu i kad ju je smatrao svojom zakonitom vladaricom. Isp. Pastor, Geschichte der Päpste, IX, st. 285, bilj. 1. Nap. Izd.

Na koncu zamoli kardinala, neka sve poduzme, da se ublaže neke točke u buli, koje se tiču podanika.

Je li to bio njegov zadnji čin za domovinu? Možda je i njemu samome došla koji put ova misao, a sigurno su mu to govorili i njegovi prijatelji, kad je koncem travnja 1573. od novog generala Družbe Isusove, Eberharda Mercuriana, bio primljen u Red. Kako li je težak boj morao da bije u tim časovima!

No on je ostao stalan u svojoj odluci. U službi Božjoj mora čovjek biti velikodušan. On je osjetio u sebi poziv milosti i odazvao mu se srčano, odlučno. Znao je, da u kraljevstvu Božjem pravo uspijeva tek ono, što je niklo u svetoj zemlji smionosti. Stoga se sasvim predao svom nebeskom Ocu. I nije ni časa posumnjao, da će na taj način najbolje služiti domovini. Pri tom je najprije pošao putem, koji ga je odveo daleko od domovine. Činilo se, da je propala svaka nada. S nekoliko drugih Isusovaca otputovao je daleko na sjever i tu — najprije u Pragu, a onda u Brnu — obavljao svoj novicijat.

U miru i tišini natjecao se sa svojim mladim sunovacima u nastojanju oko napretka u savršenosti: sa Stjepanom, Melchiorom, njegovim »predragim prijateljem«, sa Georgom, Karlom i drugima. Njihovo mladenačko oduševljenje djelovalo je na njegov nutarnji razvitak. Ali se ipak trudio, da mu u dugoj, srdačnoj molitvi prožme dušu žar Duha Svetoga. I pun toga žara nije se mogao zadovoljiti tišinom redovničke kuće. Od poglavara je izmolio dopuštenje, da smije van, u narod. Obilazio je sela oko Brna

i priveo mnogu dušu natrag u krilo Majke Crkve. Osjećao je, da mu je osobita dužnost boriti se proti Wicliffovoj nauci, koja je prodrla iz Engleske u ove krajeve i zavela u bludnju mnoge duše.

Nakon jedne godine novicijata poslali su ga poglavari u Prag. Tu ga je posve zaokupila mučna ali i lijepa služba profesora na gimnaziji.

I ovdje je predavao retoriku. Njegovi su ga učenici gledali s nekim posebnim počitanjem. Znali su dobro, da je njihov profesor ne rijetko nakon školske obuke sjajnom propovijedi u kraljevskoj dvorskoj kapelici drmao dušama njegova veličanstva, cijeloga dvora i stranih poslanika!

U školi je Campion znao da oduševi svoje slušatelje za veliku ideju spasavanja duša. Pred njima nije bio samo profesor, nego i kao prijatelj, vođa. Odgajao im je i jačao volju, izvađao s njima pozorišne komade i prikazivao s njima u gradu. Dva komada, koje je on sam sastavio: »Kralj Saul« i »Ambrozijanska tragedija« — morali su na želju kraljičinu opetovati više puta na kraljičinu dvoru.

U rujnu g. 1578. zaredio ga je biskup praški Antun za svećenika, a na Malu Gospu rekao je prvu sv. Misu. Odsada je svaki dan žrtvovao Ocu nebeskom sa žrtvenim darovima svoju volju, slobodu, cijelo svoje biće.

Velikoj revnosti Oca Campiona nije bilo dosta, što je poslije podne nakon gnjavaže u školi sjedio po nekoliko sati u ispovjedaonici i liječio izmorene duše. Nego bi otkidao od sna i pobožno molio... Podrhtavao bi od sreće u takvim časovima, jer je osjećao, da u molitvi

dobiva snagu, kakve mu san ne bi mogao pružiti. Onu snagu, koja je kasnije nadvladala nevjernost Engleske.

Sa Otoka su od vremena do vremena dopirali tužni glasovi. Guthbertha Mainea, jednog od Campionovih prijatelja u Oxfordu i kasnije njegova suučenika u Douaiu, prepoznali su kao svećenika i uhvatili ga na jednom imanju zajedno sa sedamdeset katolika. Doveli su ih pred sud. Guthberht Maine morao je na stratište na Tyburn.

Burghley, grof Cecil, htio je ovom osudom prestrašiti svećenike, koji su došli iz sjemeništa u Douaiu. No uzalud. Istina, jedan je pao. Ali deset je drugih došlo na njegovo mjesto. Divna je bila srčanost ovih mladih ljudi!

Otac Campion pridruži se u duhu ovoj četi. On je pripadao njima. Borio se s njima, da izvojšte zajedno svojim zemljacima ustrajnost u vjeri. Molio je i žrtvovao bez ikakvog pridržaja. Morao je da još više otvrdne. Jer i on bi htio jednom natrag u domovinu, gdje ga čekaju muke, smrtna osuda!

U Brnu je imao viziju: Marija, njegova nebeska Majka, dala mu je okrvavljen plašt... Kako se je onda osjećao sretnim! Nadao se, da će doskora u Englesku. Ali — odonda je već prošlo par godina...

Kad li ga usred rada iznenadi zapovijed Oca generala, neka putuje u Englesku.

Bilo je to u ožujku 1580.

Prema otoku smrti

Campion je već nekoliko dana u Rimu. Po vječnom se gradu razliježu veseli glasovi uskrsnih zvona. Misionari su posve zaokupljeni pripremom za putovanje u Englesku. O. Campion jedva dospijeva, da se na čas sjeti prošlih tjedana... Na svoj oproštaj s Pragom, gdje su ga svi tako rado imali: redovnička braća, učenici, kongreganisti iz kongregacije, koju je on vodio, pa nebrojeni vjernici... A on je tako naglo otputovao. Nije se zapravo ni s kim ni oprostio. Još su ga par tjedana nakon njegova odlaska iz Praga zvali na portu. »Da ste se bili počeli opraštati, i da se je bilo pročulo u gradu, da ćete otputovati«, čitao je u jednom pismu, »ne biste do danas svršili s rukovanjem i... tješenjem ožalošćenih duša.«... Sjetio bi se koji put i srdačnog oproštaja s Rektorom. Oni su na rastanku izmijenili svoja odijela, kaošto su nekoć vitezovi mijenjali mač i štit. Nije još zaboravio onog čuvstva, koje ga je bilo obuzelo, kad je čitao na vratima svoje sobe natpis, koji mu je za šalu napisao jedan od redovničke braće: »Edmund Campion — mučenik«.

A onda je mislio i na svoj kratki boravak u Münchenu, kad je putovao iz Praga u Rim. Tu je govorio pred kraljevskim dvorom i studentima o riječima: »Vi ste sol zemlje«. S kakvim li je veseljem gledao pred sobom ovu krepku njemačku mladež! Bio je uvjeren, da će

njezina nutarnja snaga i vjernost nanovo oživjeti staru katoličku vjeru u njemačkom narodu.

Zatim je došlo putovanje preko Alpa. Vojvoda Albert Bavarski dao mu je do Innsbrucka svoju kočiju... U Padovi su ga redovnička braća nagovorila da iznajmi konja. Ta bio je već jako umoran od pješačenja, a k tome su prilike zahtijevale, da se požuri. Na konju je brzo stigao u Rim.

I sad se eto sprema na put! Posjetio je preč. Oca Generala i kardinala Gesualdia. Ovome je međutim doista uspjelo, da bula bude malo promijenjena. Bio je primljen i u audijenciju kod sv. Oca, koji nije htio, da misionari odu bez njegova posebnog blagoslova. A onda opet i opet k preč. Ocu Generalu, koje mu je bilo veoma stalo i do engleske misije i do misionara samih. Ipak su to redovnici, s određenim i stalnim redovničkim pravilima, a prilike su u misiji takve, da većinu od tih pravila ne će moći ispunjavati. Konačno je naložio misionarima, da obdržavaju svoja pravila, no da se prilagode prilikama, koliko to bude potrebno. Redovničko odijelo nosit će samo onda, kad budu sasvim sigurni od pogibelji. A cijeli njihov nastup i rad mora biti takav, da svi odmah vide, da je njima jedino do spasenja duša.

Suputnik O. Campiona bio je O. Parsons, prijatelj iz Oxforda, a sada ujedno i njegov poglavar. Treći je bio brat Ralfph Emerson. Po prilici u isto vrijeme spremila se i u engleskom kolegiju u Rimu četa od tri svećenika i dva študenta, da krenu u Englesku pod vodstvom biskupa Goldwella i Mortona.

Na 18. aprila krenuše svi skupa na put. Isti dan projašio je kraj njih jedan engleski doušnik. Sa sobom je nosio popis imena misionara i njihov opis. I dok su ovi polako putovali, preobučeni, da ne bi prerano svratili na se pozornost državnog tajnika Wolsinghama, ovaj je već prevrtao u rukama zgužvane papire, što mu ih je glasnik donio. Zatim izda nalog da se pojačaju straže na granici i da ga točno obavijeste, kada dođu misionari.

Putnici su u Milanu posjetili glasovitog milanskog natpastira Karla Boromejskog. U ono su doba velike nevolje tištile kršćanski zapad. No usred bura i oluja stajali su jaki muževi, sveci. Ito ne daleko jedni od drugih, raspršeni, nego tako, da su jedni druge pohađali i jačali.

Došli su i u Ženevu, središte kalvinizma, prijatelja Elizabetinih i engleskih novotara. Kad su dobili od gradskog poglavarstva dopuštenje, da mogu ostati u gradu tri dana, pošli su gradom, da nađu zgodnu gostionicu. Ljudi su ih gledali kroz prozore i pokazivali prstom na njih: »To su sigurno svećenici.« Drugi su opet govorili : »Ne, to su redovnici.« Neki se čovjek pače približio k putnicima i povuče Oca Campiona za rukav. O. Campion je bio obučen kao sluga i išao pokraj natovarenog živinčeta zadnji u povorci. »Cujas es? — Iz koje si zemlje?« Htio je jamačno da vidi, da li ovaj čudni putnik zna latinski. No O. Campion ga samo začuđeno pogleda i odgovori: »Signor, no! — Ne, gospodine!« Odgovor je uspio. Ženevljanin se porugljivo nasmije. Taj glupan pokraj natovarenog magarca misli, da je moje pitanje bilo talijanski. Mislio je naime, da ga pitam, da li je budala! No ipak mu stavi još jedno pitanje:

»Potesne loqui latine? — govoriš li latinski?«

O. Campion samo slegne ramenima i ode dalje, da svoga junačkog govornika ostavi ruglu i porugama njegovih sugrađana.

Neki su od mlađih suputnika htjeli, da svakako posjete i Bezu, nasljednika Kalvinova. U mladenačkoj smionosti htjeli su ga pozvati, da raspravljaju s njim o bilo kojoj vjerskoj temi. Tko bude pobjeđen, neka bude spaljen na trgu kao krivovjernik. Od ovog nauma odvrati ih Powell, trijezan i razborit Englez, kojeg su O. Campion i Parsons poznavali još iz Oxforda. On je svjetovao, da ne izazivaju Beze. Po njegovoj uputi krenuše još iste noći na put.

Konačno su prispjeli u Reims.

Zadnji dani putovanja bili su grozni. Dvanaest je dana neprestano lijevala kiša. Biskup Goldwell, koji je bio već u godinama i silno želio da dođe s njima u Englesku, mal da nije platio glavom. Uhvatila ga je jaka prehlada, i jedva joj se oteo.

U Reimsu ih je srdačno dočekao Dr. Allen. Kako li mu je bilo drago, što opet vidi pred sobom O. Campiona. No ipak je kod toga radosnog dočeka bilo nešto, što je O. Campiona jako zabrinulo. Dr. Allen bi odjednom nekako žalosno i zabrinuto pogledao putnike... Onda bi prekinuo misao usred rečenice. Usred živahnog razgovora naglo bi ozbiljno zašutio. Campionu se činilo, kao da u tim časovima svi pomišljaju na one apostole, koji su otišli u Englesku prije njih i ondje već svršili na vješa-

lima. Činilo mu se, kao da ga svaki, s kojim govori, želi pitati, kad će primiti vijest o njegovoj smrti.

Misionari su već htjeli u malim grupama nastaviti put, kad im odjednom dođe vijest, koja ih je gotovo skršila. Papa je u savezu sa Španjolskom i Dr. Sandersom, Englezom i političkim protivnikom Elizabetinim, spremio flotu i poslao je u Irsku. Tako će nevjernoj kćeri silom oteti cijeli Otok, koji su negda njegovi predšasnici dali engleskoj kruni kao leno.

Papini su vojnici pristali na južnoj obali. Ustanak u Irskoj opet je oživio. Kraljica se silno uplašila, ali je konačno ipak sve nadvladala.

»Sad ona više ne će razlikovati Papu kao vladara od Pape čuvara Božjih prava«, reče Campion. »Posljedica će biti, da će svi, koji dođu u zemlju kao poslanici Papini, biti držani za političke sumnjivce... Pa i mi! A mi ipak dolazimo samo zato, da spasavamo duše!«

Je li Campion slušao već unaprijed užasnu hajku, koja će doskora započeti na sve strane? Na vješala s tim opasnim intrigantima strane vlasti! Da, ovi su najopasniji. Sakrivaju se pod plaštem vjere i dobra. A uistinu su izdajice svoje domovine! Plaćenici neprijateljevi!

»Ja ne znam, što bih, Sir«, reče O. Campion Dr. Allenu. »Ima li sad još uopće smisla da idem u Englesku?«

»Isto tako kao i prije.«

»Ja se bojim, da u Engleskoj ne ću imati pravoga uspjeha u radu. U Češkoj sam imao. Da nisam možda prebrzo napustio prijašnji posao!«

»Ne, Oče. U Pragu vas može i koji drugi vaš brat nadomjestiti, sve ako i ne bi sam mogao sve ono raditi, što ste vi radili. Ali za Englesku vi vrijedite više nego tri druga Oca.«

Sotona i Isusovci dolaze

Ne boje se kleveta! Ne boje se pogibelji! Borci Kristovi krenuše prema engleskoj granici. Neka ih drži za što tko hoće, pa makar i za tajne španjolske špijune ili papinske agente. No oni dolaze kao apostoli i prema tome će raditi. Pomalo će se obratiti i zašutjeti mnogi od grlatih vikača.

Krenuše u grupama po trojica i četvorica, da ne pobude previše sumnje. Isusovci udariše preko St. Omera. Tu ih lijepo dočekaše i pozdraviše flandrijski Isusovci. A onda — dođe čas rastanka i odvažnosti. O. Parsons će prvi. A kad javi O. Campionu, onda će on za njim. Zanimljivo! Tako im je lako pri srcu. Pa ipak je svaki od njih pomislio, kad su stisnuli jedan drugom ruku, hoće li se ikada još vidjeti! Šta onda, ako je već svako pogranično mjesto obaviješteno o njihovu dolasku?

»No to bi doista bilo izvanredno vješto oko, koje bi u O. Parsonsu prepoznalo ma samo i tračak od redovničke skromnosti«, piše O. Campion preč. O. Generalu. »Bio je obučen kao vojnički časnik i dotjeran kao paun. Kako je lijepo znao igrati ulogu jednog časnika!«

Pa ipak, dani prolaze, a dogovorenog znaka još nema.

»Mi možemo slutiti samo zlo«, piše O. Campion u Rim. »Znamo naime jako dobro, da se nesamo šapće o našem dolasku, nego se svuda

otvoreno o tom govori. To je smjelost, kod koje može jedino mudra providnost Božja pomoći, da se sve sretno svrši. I jedino ovoj vječnoj mudrosti izručujemo se za ovog putovanja.«

On je posve odlučan. Nema ni najmanjeg znaka oklijevanja.

»Ja ću na svaki način preko i sudjelovati u borbi, pa makar morao i u smrt. Ako sve pođe svojim običnim tokom, onda mora i u ovom slučaju prvi pasti red naše bojne linije...«

Konačno dobije vijest iz Engleske. Sve je sjajno uspjelo. Pa ni kontrola u Doveru nije tako opasna. On, Parsons, sprijateljio se pače s jednim od činovnika na carinarnici. Ovaj je bio tako dobar prema njemu te mu je nabavio jahaćeg konja. Na rastanku sam mu preporučio svoga prijatelja, draguljara Edmundsa (O. Campiona) iz St. Omera i njegova slugu. Zato kada dođete ovamo, predajte mu ovo preporučeno pismo. U pola noći sam stigao u Gravesende i odmah se ukrcao na čamac, koji je plovio u London. Putem sam opazio, da sam u društvu plemića sa kraljičina dvora. Pjevali su, šalili se i galamili sve do jutra.

Bojao sam se, da će me ujutro prepoznati, jer su neki sigurno bili študenti u Oxfordu. Zato sam upotrebio prvu priliku, i kad su oni zaspali, skočio sam u jedan čamac pa se iskrcao u Southwarku. Ali sad sam istom bio u neprilici. Konjanički časnik bez konja! To je i za London ipak odviše upadna pojava. Pogotovo, kad moje hlače nisu baš pristajale uz ostalu uniformu. K tome je i gostioničarima jednom novom naredbom zabranjeno primati strance.

Nisam poznavao ni jednog katolika, na kojeg bih se mogao obratiti. No ipak! Milošću i dobrotom njezina veličanstva sigurno će biti koji od njih u tamnici. Otišao sam u tamnicu Marschallsea i doista! Našao sam dobrog znanca, Tomu Pounda. Odveo me je u svoju ćeliju, jednu groznu rupu. Ondje me je zagrlio. »Hvala Bogu«, reče. »Konačno ste ipak tu. Kad biste znali, kako smo svi mi katolici čekali na vas i na Mistera Campiona, i koliko smo molili za vas! Neka vam naš Gospodin stostruko naplati. Mi se u vas dvojicu isto toliko pouzdajemo, koliko vas se kraljičini propovjednici boje i mrze vas. Neka je Bog blagoslovljen!« Od nutarnjeg uzbuđenja nije mogao dalje govoriti. Doručkovao sam s njim i s još nekim katolicima. Iza toga mi je dao adresu moga vjernog učenika Georga Gilberta, koji se — reče — razvio u sjajnog mladića.«

O. Campion je krenuo odmah na put. Putovao je pod imenom Mister Edmunds, kako se bio dogovorio s O. Parsonsom, ito kao draguljar, jer je htio »da predobiva duše, koje su mu bile dragocjenije od biserja i dragog kamenja«.

Na 24. lipnja ukrcao se s bratom Emersonom u Calaisu. Bilo je veče, a sunce je večernjim svojim rumenilom zacrtalo u vodi trak crven kao krv te prekrilo njim put, kojim su trebali poći. Sidro se dignu i — brod krenu na zapad.

Divna noć. Na nebeskom svodu sjajne zvijezde, a odraz njihova sjaja prelijeva se u morskim valovima . . .

Iz tamne noći pojavio se otok i postajao sve veći, veći. A kad je jutarnje sunce obasjalo engleske vrhunce, stupili su Mister Edmunds i njegov pratilac na tlo rođene grude.

Potražili su zgodno zaklonište među klisurama i u tihoj molitvi još jednom prikazali Bogu žrtvu svoga života. Jer — tko zna, ne će li već slijedeće minute odlučiti o uspjehu njihova putovanja.

Pođu mirno prema cariniku. Ovaj ih preko svakog očekivanja primi vrlo neprijazno. Baš su naime pred nekoliko sati dobili ukor, zašto bolje ne vrše svoje službe. Svojom su nepažnjom propustili jednog Isusovca.

Brižljivo promatraju svakog pojedinog. Nato stavi carinik ruku O. Campionu na rame i reče:

»Sir, vas ne mogu pustiti. Vi i vaš pratilac morate sa mnom.«

»A smijem li znati zašto?« upita O. Campion na oko bezbrižno. Bio se je doduše uplašio, ko nikada dosad, ali se ipak prijazno nasmiješio.

»Vi ste sumnjiv, da ste papista. Moram vas odvesti k načelniku.«

Kad je O. Campion stajao pred načelnikom, pogleda mu ovaj oštro u oči.

»Doista. Čini se, da je to on. Recite, Sir, sasvim otvoreno.«

»Ne znam, što bih vam to morao otvoreno reći.«

»No, Sir! Da se u vašoj iskaznici mora čitati mjesto Mister Edmunds Mister Gabrijel Allen.«

Otac odahne. Već je bio pomislio, da su ga doista prepoznali. No sad se više ne da zbuniti.

»Pripravan sam se zakleti, da nisam Mister Gabrijel Allen.«

»To možete urediti u Londonu pred kraljevskim sudom. Ja ću vas svakako njemu izručiti.«

Konji su već bili izvedeni iz staje i pripravljeni. Otac i brat čekali su u predsoblju i tiho molili svaki za sebe. Uto izađe iz načelnikova ureda neki starac sa sijedom kosom i reče im:

»Možete ići. Good bye!«

A oni brzo pokupe svoje stvari pa izađu... Kad su se malo iza toga vozili čamcem prema Londonu, i bili pomiješani sa svakojakim stranim i domaćim ljudima, čuli su oko sebe zanimljive vijesti.

Govorilo se o Škotskoj. Ondje je grof D' Aubigny, ta katolička kukavica, koji se gradi protestantom, samo da može nesmetano izvršivati svoje podle osnove, podigao bunu proti kraljici.

Onda su govorili o Irskoj. Ondje je pokušaj dr. Sandersa i Sir James Fitz Mauricea, da dignu bunu i svrgnu kraljicu, potpuno skršen. Elizabetini su ljudi bunu krvavo ugušili, pripovijedao je neki čovjek. Šest stotina tjelesa — muževa i žena — poredali su kao kakvu ubijenu divljač na pijesku kod Smerwicka. Strašan dug, krvav red.

Odjednom netko spomenu riječ »Isusovci«. Campion pogleda letimice lica suputnika. Nekima se odrazivalo na licima veselje, a nekima strah. Oči jednog odličnog muža zakrijesiše se

od veselja, i on poče radosno trljati ruke. Neki opet mladić s plavom kosom, koji je stajao naslonjen na ogradu čamca, kad je čuo tu riječ, uspravio se i činilo se, kao da je cijelo njegovo tijelo osjetilo osobitu snagu.

Kod priprostog puka prevladavao je strah. Ljudi su počeli govoriti sve glasnije, kao da žele jedan drugog ohrabriti i zaštititi od sveg onog strašnog i groznog, što su oni nazvali jednom riječi — Isusovci.

Zemlja se potresla, kao da je sotona skočio na hridine Otoka. Veliko zvono na katedrali u Westminsteru, koje dvanaest ljudi jedva mogu zanjihati, zazvonilo je samo od sebe... A u Wiltshire su divlji psi po noći trčali okolo i zavijali. Odjednom bi stali pa onda — zavijajući promuklim glasom — opet otrčali na lijevo za nekom tamnom prikazom.

Jedna seljakinja crvenih obraza okrene se prema Campionu i povuče ga malo na stranu.

»Sir«, reče, »drugi toliko govore o tim stvarima i hvastaju se svojim riječima. Njima ne mogu o tom govoriti, ali kako da nikom ne ispripovijedim tako strašnu stvar? Kad sam pogledala vama u oči, pomislila sam, da vama mogu sve reći.

Kod nas pripovijedaju, da su Isusovci, njih 60, došli na oblacima. Martin iz našeg susjedstva vidio ih je — mrke ljude u dugim crnim haljinama. Zar to nije strašno, Sir, što ovi izrodi hoće da upropaste našu slavnu kraljevinu?«

Otac nije mogao, a da se ne nasmije. Nastojao je, da staricu malo primiri.

»No!« reče ona nešto smirena, »naša kraljica im ne će pustiti tako lako, da rade, što hoće. Ima ona svagdje svojih pomoćnika i uhoda...«

Čamac prispije k obali. Svećenik dade oprezno pratiocu znak. Morali su biti oprezni. Razgovori ovih ljudi poučili su ih, da se moraju čuvati.

Baš su htjeli da izađu iz čamca, kad netko zovnu sa obale:

»Mister Edmunds!«

Otac je mislio, da će ga kap udariti. Zar su ga već prepoznali?

»Dajte mi ruku, Mister Edmunds. Čekam na vas i odmah ću vas odvesti k vašim prijateljima.«

Tko će znati, što sve ljudi ne misle? Campion pogleda s ukočenim smiješkom nepoznato lice.

»Dobro, vodite nas!« odgovori teškom mukom.

Prolazili su šuteći kroz ulice i gurali se među mnoštvom svijeta. Onda skrenu u Chancery Lane. Tu stane mladi provodič i veselo pokaže kuću, tamo iza onih bukava i hrastova.

»Onamo k Mister Franku.«

Otac Campion, koji je prošlih tjedana neprestano slušao imena progonitelja katolika, pogleda neznancu oštro u oči.

»Pa to je kuća najvećeg progonitelja katolika! Gospodine, kako se zovete?«

»Doskora ćete sve saznati, velečasni! Samo hajte brzo! U lavskoj jami i njegovu ždrijelu najbolje ste sakriveni.«

Unišli su unutra. U jednoj pokrajnjoj sobi nađe se O. Campion odjednom među dvanaest mladića. Letimice pogleda svakog od njih. Stoje tu kao počasna garda, visoki, širokih pleća. U očima im sijeva vatra i nepokolebiva odlučnost.

Jedan od njih stupi naprijed i pruži Ocu ruku.

»Hvala Bogu, velečasni, što ste sretno prispjeli. Poznate li me?«

»George Gilbert! Doista! A ovo su tvoji prijatelji?«

»Da, moji prijatelji. I svi mi imamo samo jednu želju: da pomažemo vama kao vaša laka četa. Dan na dan čekali smo na vas, s molitvom i bojazni... A sad nas blagoslovite na početku našega rada.«

Dok mladi borci kleče, a svećenik izgovara riječi blagoslova, dopiru k njima glasovi zvona sa katedrale sv. Pavla.

»Zvoni na službu Božju«, reče Thomas Jay, koji je doveo O. Campiona ovamo. »Oče, mi smo pripravni!«

Borac Kristov

»George Gilbert postao je uzorom za cijelu Englesku«, piše kasnije O. Parsons sv. Ocu u Rim. »Taj je čovjek posjedovao ogromno bogatstvo i bio na dvoru vrlo obljubljen. Sve je svoje imanje žrtvovao za katoličku stvar. Kad smo stupili na ostrvo, on nas je odvažno primio, dok su drugi ostali po strani u strahu i neodlučnosti. Pomagao nam je, odijevao nas, hranio i davao novac, konje, sluge... « A onda dodaje sjajno svjedočanstvo o vrijednosti ovoga laika apostola: »Ako smo učinili štogod dobra, veliki dio od toga moramo zahvaliti ovom mladom čovjeku.«

George Gilbert odgojen je protestantski. U Rimu je upoznao O. Parsonsa. Postali su prijatelji. Očajno vjersko stanje u domovini obojicu je teško zabrinulo.

Svećenikove su riječi prodirale duboko u dušu mladoga prijatelja. Doskora mu je postalo sasvim jasno, da Engleska, koja je postala velika i moćna snagom sv. Križa, mora ostati vjerna Kristu. I on odluči, da će postati vitez sv. Križa. Najprije htjede u Jeruzalem, kamo su nekoć hodočastili svi križari. No Parsons ga odvrati od toga i nagovori ga, da se vrati u Englesku. Tu je još jednom pohodio svoju zaručnicu, koja je svršavala zadnje pripreme za vjenčanje. Dogovorio se s njom, i oboje se zakleli, da se ne će vjenčati, dok katolička vjera ne izvojšti u Engleskoj potpunu slobodu. Zatim

se sa svojim prijateljima zavjerio pred slikom bl. Djevice Marije — svoje gospodarice. Zadali su jedni drugima svečano obećanje, da će žrtvovati sve svoje sile za obnovu Božjih prava u Engleskoj. I odsada je to bila njihova jedina želja i briga.

Gilbert je pomalo prodavao svoje ogromno imanje i davao novac apostolima Engleske.

A kad bi odsada za tamne noći koji seljak sreo na poljskim i seoskim putevima tajinstvenu sjenu, pomislio bi sav prestrašen, da vidi utvaru ili vukodlaka. No to je bio koji od svećenika, koji je Gilbertovom pomoću sretno prolazio kroz nebrojene opasnosti i poteškoće. Topota konjskih kopita nije se čulo, jer su kopita bila omotana krpama.

O. Campion stiže 25. lipnja u London. O. Parsons mu je javio, neka ostane u gradu, dok se on ne vrati sa svog putovanja, na kom je mislio ostati dva tjedna. Tako je O. Campion imao dosta vremena, da u glavnom gradu radi za spasenje duša. Promatrao je ljude i nastojao da čita iz očiju tih ljudi, koji su se vrzli po ulicama ili se kretali po sjajnim palačama. Kasno naveče vraćao se kući. Srce ga je zeblo, kad je vidio, kolika duševna bijeda svuda vlada. Hoće li mu uspjeti, da opet predobije te duše, koje su već otvrdnule u zlu? Koje su postale posve ravnodušne prema istini, ili su je zamrzili, i mržnja im sijeva iz očiju? Hoće li moći nadvladati slabost i bojažljivost dobrih? Hoće li sveti plamen u njegovu srcu biti dovoljan, da probudi zaspale savjesti?

Kad se jednom pred zoru vraćao umoran kući, zapitao je svoga pratioca Thomasa Jaya:

»Reci mi, ima li kakav lijek proti nehaju i mlakosti, proti đavlovim okovima i pospanosti dobrih?«

Njegov pratilac upre u nj svoj pogled:

»Velečasni, meni se čini, da će jedan muž, kao što ste vi, biti za to izvrstan lijek. Za okove se traži plamen, a za pospanost malj, koji će buditi pospane savjesti...«

Približavao se blagdan sv. apostola Petra i Pavla. George Gilbert, koji je dobro poznavao snagu Campionovih riječi, želio je svakako, da Otac propovijeda pred većim brojem slušatelja. No teško je bilo naći prikladno mjesto. Njihov je stan bio premalen za velik broj onih, koji su htjeli doći. A u kojoj javnoj zgradi nisu bili dosta sigurni.

Lord Paget spasi ih iz nevolje. Iznajmi za sebe veliku jednu palaču pa je prepusti njima.

Odvažni se mladići već ranim jutrom razmjeste po parku, da čuvaju kuću. Campion je međutim propovijedao. Govorio je o riječima Spasiteljevim: »Ti si Petar, tj. stijena, i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju, i vrata paklena ne će je nadvladati.«

Nakon sv. Mise opkoliše slušatelji Oca i sa suzama u očima stisnuše mu zahvalno ruku: »Kako je dobro, Oče, što ste vi među nama. Dok nam u tami svijetli svijetlo, ne ćemo zalutati.«

»Ovako vatrena propovijed obratila bi i protestante«, govorili su oduševljeno mladi suborci Campionovi. »On mora i njima govoriti. Mi preuzimamo na se, da ih sakupimo.«

Slijedećih dana bio je Otac od rana jutra do kasne noći zaposlen predavanjima i duhovnim razgovorima. Doskora se pročulo po cijelom Londonu, da je među njima jedan Isusovac. Najprije se govorilo kod čaja, u krugu prijatelja, a onda i u trijemovima katedrale sv. Pavla. Konačno i na kraljičinu dvoru.

Burghley je bjesnio. Zapovijedio je svojim najboljim uhodama, da traže dragocjen plijen. Moraju se uvući među katolike, prisustvovati propovijedi i sv. Misi, a onda uhvatiti propovjednika. O. Campion nije ni slutio, u kakvoj se pogibelji nalazi.

Već je htio govoriti s nekim osobama, koje su govorile, da bi ipak već jednom htjele čuti katoličkog propovjednika. No prijatelji sa dvora upozorili su ga na vrijeme. Pogibelj je minula, ali odsada je morao raditi mnogo opreznije.

Tjedan dana iza toga vrati se O. Parsons sa svog prvog misijskog putovanja.

Prvo, što je sad čekalo Isusovce, bilo je, da se dogovore sa svećenicima, koji su usred velikih pogibelji ipak još ostali na svojim mjestima, i da izrade s njima zajednički plan za rad. U Southwarku, jednom predjelu londonskom, održali su neku vrstu sinode. Parsons i Campion, da uklone sa sebe svaku sumnju, da imaju kakve političke ciljeve, izjaviše pod zakletvom, da su glasovi, koje je vlada razglasila proti njima, posve lažni. Njihovo papinsko apostolsko poslanje nema nikakve veze s kakvom politikom. Oni žele jedino spasavati duše, raditi za vjeru. Onda podastriješe cijeloj skupštini svećenika i laika upute, koje im je dao Otac General.

»Ako to još nije dosta, da se opravdamo«, rekoše konačno, »onda možemo svoju izjavu potvrditi jedino još krvlju. Pa ako i do toga jednom dođe, malo nam je stalo, da li će nam se vjerovati, ili će i nas kao nekoć Krista i njegove apostole ubrojiti među zločince i osuditi na smrt kao neprijatelje Cezarove.«

No trebalo je razjasniti još jedno drugo važno pitanje. Neki su katolici nadajući se još uvijek, da će se položaj poboljšati, mislili, da se može učiniti s vladom neki kompromis: da se izbjegne velikim novčanim globama i tamnici, slobodno je prisustvovati anglikanskoj službi Božjoj.

Proti tome su ustali svi prisutni. U vrijeme progona nije dopuštena nikakva polovičnost. Svaki mora otvoreno nastupiti za svoje osvjedočenje. Pa makar trebalo žrtvovati sve svoje blago, pače i sam život! Gospodin nije učinio nikakve iznimke, kad je rekao: »Tko ne prizna mene pred ljudima, toga ne ću ni ja priznati pred svojim Ocem nebeskim.«

Dok su vođe katolika vijećali u Southwarku, vrzao se po Londonskim ulicama neki Sledd, jedan od najpogibeljnijih Elizabetinih špijuna, i tražio plijen. Bio je dugo u Rimu u engleskom kolegiju i dobro poznavao sve, koji se ondje pripravljali za svećenički stalež. I mnogi je od ovih, kad ga je Sledd susreo, bio nasred ulice uhapšen. Hoće li i danas biti dobre sreće?

Najednom, eto sreće i radosti! Pred sobom opazi svećenika Roberta Johnsona. Sledd ga je dobro poznavao i u duši silno mrzio. Pred nekoliko godina zajedno su se vratili iz Rima.

Onda mu je taj pobožnjaković još sve vjerovao, dok nije... Prokletstvo! Jedna ga je neoprezna riječ izdala. Najradije bi bio onda tom popu, koji mu je odmah održao vatrenu propovijed, zabo nož u srce. Pa šta onda? Nitko živ ne bi toga doznao. Ali kad je sve dobro promislio, suzdržao se. Kraljica masno plaća za svakog svećenika, pomislio je. On mi i onako ne će izmaći.

A sad ga eto ima!

Dugo se šuljao za svećenikom. U kući, u koju će svećenik ući, nadao se, naći još kojeg katolika. A nije ni slutio, da pred par dana, kad je uhvatio Henrika Ortona, pratioca O. Parsonsa, mal da nije otkrio stan Isusovaca. No u zadnji je čas izgubio strpljivost. I uhapsio je svoju žrtvu baš pred prozorom O. Parsonsa.

I ovaj mu se puta pričinilo oklijevanje predugo. Stoga se obrati na jednog stražara i zatraži od njega, da uhvati svećenika. No stražar — katolik — počeo je okolišati. Iskao je od Sledda iskaznicu, jer ovakvo uhapšenje može imati jako neugodnih posljedica. Svećenik je međutim došao k Temsi i najmio čamac, da se preveze u Southwark, da ondje prisustvuje sastanku. Stražar je sigurno znao za ovaj sastanak. Pa kad je Sledd htio također da uzme čamac, da mu žrtva ne izmakne, uvidio je stražar, da je položaj ozbiljan. Stoga pristupi k svećeniku, stavi mu ruku na rame i rekne sasvim glasno:

»Ovaj gospodin, Mister Sledd, tvrdi, da ste vi svećenik i papista. Zato vas molim, da dođete sa mnom.«

Govorio je tako glasno, da upozori druge ljude na špiona. To mu je i uspjelo. O Sleddu se brzo raširila vijest, da je uhoda i njegovu podlom zanatu bi kraj.

Robert Johnson dođe u tamnicu. Danas ga Crkva slavi kao blaženika. U zatvoru je ostao sve dotle, dok nije skupa s O. Campionom izveden pred sud i osuđen na smrt.

Navještaj borbe

Nije prošlo ni tri tjedna, kako su Isusovci došli u zemlju, a vlada je već izdala proglas proti njima: »Svi i svaki pojedini u području vladavine kraljičine«, glasio je proglas, »koji nakon objave ovoga ukaza primi, hrani, njeguje ili potpomaže kojeg od spomenutih Isusovaca, seminarista, svećenika ili kojeg od drugih naznačenih, ili ne prijavi onih, koji njih ili druge ljude s istim nakanama, koje ovi imaju, primaju i daju im stan — svi ovi ljudi imaju po sudu njezina veličanstva biti držani za pomoćnike, pomagače i zaštitnike veleizdajnika i buntovnika. Njih će stići za njihov neposluh tako strašna kazna, kako samo mogu da dopuste zakoni zemlje ili punomoć njezina kraljevskog veličanstva.«

Slijedeća tri mjeseca izdala je kraljica opet dva pisma, da zastraši katolike.

Na taj način je Ocima bilo nemoguće, da ostanu dulje u Londonu. Stoga odluče, da će odmah prenijeti polje svoga rada u provinciju. George Gilbert ih obskrbi svim potrebnim, i oni preobučeni kao seljaci izjahaše kroz gradska vrata. O. Parsons jahao je naprijed sa Gilbertom. A malo za njima O. Campion s Pierrepointom, jednim mladićem iz Gilbertove čete. Sastadoše se u Hogsdonu, udaljenom pokrajinskom mjestu.

Oko nijh su sijevale kose. Bila je žetva. O. Campion je stajao sa gospodarem kuće, Sir

Villamom Catesby, pod krošnjatom bukvom ispred dvorca i pitao ga za sve i svašta. Bio je radoznao upravo do neiscrpljivosti. Znao je naime, da u jednoj sobi u dvorcu kleči pred O. Parsonsom gospodarica i kazuje mu svoje grijehe... A sinovi i kćeri čekaju pred vratima, dok dođe na njih red. Sir Villiam ne smije o tom ništa znati, jer je protestant. Nije ni slutio, da se ove noći ogriješio o kraljičinu zapovijed, jer je primio na stan svećenike. Opazio je samo to, da su se mnoga lica na njegovu dvoru razvedrila, otkad je u njegovoj kući George Gilbert sa svojim prijateljima.

Svećenici su htjeli odmah slijedećeg jutra krenuti dalje. Opremljeni konji već su nestrpljivo kopali nogama. Pred ocima su klečali pobožni katolici i čekali na blagoslov. Odjednom uleti u kuću sluga, koji je vani stražio: »Iz Londona juri na konju neki nepoznati jahač!«

O. Parsons ga prepozna već izdaleka. »Thomas Pound! Nedavno sam ga posjetio u tamnici.«

Stranac preda konja slugi. Onda će prijateljima:

»Nemojte misliti, da sam sasvim pušten na slobodu. Kupio sam samo kratki dopust. Moram govoriti s Isusovcima.«

Pođoše u jednu sobu. Pound se nasloni lijevom rukom na kamin, a u desnoj je držao vrč, što mu ga je domaćica pružila za okrepu.

»Glasovi, da su Isusovci došli radi političkih razloga, ne će nikako da umuknu. Pače iz dana u dan sve se više šire, pogotovo odonda, kako su Isusovci ostavili London... Svako obraćenje u pokrajini držat će se kao veleizda-

ja. Ako koji od otaca padne u ruke državnog vijeća, bit će nemilosrdno osuđen kao neprijatelj domovine. Onda će tiskati knjige i letake pa vas optužiti pred narodom kao zločince. Tako će prevariti puk na veliku štetu katoličke stvari.

Tome bi se moglo izbjeći, ako biste vi, još prije nego što otputujete, dali pismenu izjavu. A mi ćemo je za vašeg tamnovanja raširiti po cijeloj zemlji i braniti vaš dobar glas...«

»Pound!» klikne O. Campion i stisne prijatelju veselo ruku. »Neka vas Bog blagoslovi za ovaj savjet!«

O. Campion ode malo na stranu, prihvati guščje pero i zaoštri ga sasvim zabavljen svojim mislima... Čuo je samo još, kako mu je Pound dao savjet: »Napišite ovu izjavu tako, kao da želite njom objaviti svoju zadnju želju.«

Nije pisao ni pola sata. Ruka mu je letjela preko papira. Jedva je mogla slijediti brzi tok misli. Ovi reci, mrtva slova, koja je nabacio na papir, bila su slika nagloga uzleta njegove duše, koja se poput orla uzdigla u visine duha... Pisao je bez priprave, u žurbi, pred odlazak, dok su drugi u istoj sobi potiho razgovarali i od vremena do vremena pogledavali na njega. Pa ipak je sve ovo — gotovo tri ispisane trane — i što se tiče forme i sadržaja, bilo savršeno, pravi triumf i pobjeda katoličke stvari! Spis je upravljen lordovima kraljevskog vijeća, koje će ga, ako bude uhapšen, preslušavati.

»Vrlo cijenjeni! Moji su me poglavari pozvali iz Češke, i ja sam se usudio, da radi slave Božje i spasenja duša dođem u ovo kraljev-

stvo, u moju dragu domovinu. Ali zbog neprestanih sumnjičenja i uhodarenja bit ću po svoj prilici zaustavljen u svojem radu. Zato želim da se osiguram za svaki slučaj. Držim, da je potrebno, da imam pripravljen ovaj spis. Ne znam naime, što će se sa mnom dogoditi, ako po volji Božjoj dođem u tamnicu. A vi, lordovi, pročitajte ovo moje pismo i dobro proučite moju stvar. Nadam se, da ću vam na taj način olakšati posao: ono, što biste vi morali tek svojom oštroumnošću istražiti, ja vam otkrivam otvorenim priznanjem. Da lakše sredim misli i jasno ih prikažem, iznijeti ću ih u devet točaka ili članaka, koji će vam po istini i bez okolišanja izložiti moj rad i planove.

1. Priznajem, da sam, premda nevrijedan, svećenik katoličke Crkve i pripadam po velikom Božjem milosrđu već više godina Družbi Isusovoj. Njezinim zavjetima posvetio sam se na poseban način jednoj vrsti ratne službe pod stijegom poslušnosti; odrekao sam se svega zemaljskog blaga, bogatstva, časti, uživanja i drugih svjetskih ugodnosti.

2. Na poziv našega Generala — u tom pozivu gledam zapovijed s neba i volju Kristovu — pošao sam iz Praga u Rim, gdje boravi Otac General. Iz Rima sam došao u Englesku. A da su me poslali u koju drugu zemlju ili u poganske krajeve, isto bih tako rado pošao onamo.

3. Moja je zadaća, da bez ikakve plaće propovijedam evanđelje, dijelim sakramente, poučavam sve, koji su dobre volje, obraćam grješnike, da se borim proti krivim naukama, ukratko: da navijestim boj proti opačinama i bludnjama, u koje su sputani toliki od mojih zemljaka.

4. Nisam nikada mislio na to — pače oni, koji su me ovamo poslali, najstrože su mi zabranili — da se miješam u poslove državne ili u politiku. Ovakvi su poslovi daleko od mojega zvanja. I nije mi doista ni najmanje teško, da se držim daleko od njih.

5. Radi slave Božje i po vašoj naklonosti molim vas ponizno za trostruko nepristrano i pravedno preslušavanje. Ponajprije pred vama kao lordovima, pred kojima bih htio govoriti o vjeri, u koliko se ona tiče dobra države i vas, plemenita gospodo! Zatim — u koje polažem najviše važnosti i nade — pred doktorima, magistrima i izabranim članovima obaju veučilišta. Pred ovima bih htio braniti vjeru naše katoličke Crkve neoborivim dokazima iz Sv. Pisma, crkvenih sabora, Otaca, povijesti i dokazima razuma i ćudoređa. Konačno molim, da me pustite pred stručnjake kanonskog i građanskog prava. Pred njima bih htio dokazati ispravnost naše vjere iz zakona, koji su još na snazi.

6. Naglašujem: ne ću ništa iznijeti, što bi bilo slično kakvom hvastanju ili izazivanju. Ta ja sam za ovaj svijet jedan mrtvac i pripravan sam, da podmetnem svoju glavu pod čiju god nogu i da poljubim zemlju, na kojoj stoji moj protivnik. No ipak sam — jer se radi o slavi Isusa Krista, moga Kralja! — vedra čela i pun nepokolebivog pouzdanja u njegovu pomoć pa sam siguran o pobjedi moje stvari, o očevidnosti njezinih dokaza. Sasvim sam i potpuno uvjeren: nijedan protestant, niti svi protestanti skupa, niti ikoja druga protivnička sekta ne može se održati u raspravljanju, pa makar oni ne

znam kako grmjeli sa svojih propovijedaonica, i onima, koji su uz njih — tj. školskoj djeci i ljudima bez vlastitog suda — govorili, da smo pobjeđeni. Zato molim ponizno i srdačno, da mi se da prilika za raspravljanje s njima, sa više njih ili sa pojedincima ili sa najučenijima, koji se nalaze među njima. Što se bolje priprave, to će mi biti draže.

7. Budući da je Bog u svojoj dobroti obdario kraljicu, moju prejasnu gospodaricu, tako divnim darovima naravi i duha i prednostima kneževskog odgoja, nadam se pouzdano: ako njezino veličanstvo ne bi držala za nedostojno, da mi da priliku za sastanak, moglo bi se razjasniti mnogo toga, što je nejasno, i mnoga bi prijekorna pitanja zasjala u takvom svijetlu, da bi njezino veličanstvo poradi svoje revnosti za istinom i ljubavi prema narodu opozvala one odredbe, koje su štetne za kraljevstvo, a prema nama potlačenima bila bi obzirnija.

8. Osim toga ne sumnjam, da ćete vi, cijenjeno vijeće kraljičino, koji ste obdareni bistrim pogledom i iskustvom u tako važnim stvarima, razumjeti, na kako nepokolebivoj stijeni stoji naša katolička vjera. Treba samo, da vam sva ova vjerska pitanja budu samo jednom nepristrano objašnjena. Naši su ih naime protivnici hotimice zamrsili i zamračili. Uvidjet ćete jasno i to, kako su njihovi dokazi labavi i besmisleni, budući da oni mogu učiniti štogod proti nama jedino radi okolnosti. Vi ćete onda poradi svog vlastitog spasenja i dobra tolikih tisuća duša, do kojih siže vaša moć, odbaciti zabludu, čim je upoznate, i poslušati one, koji bi radosno i krv svoju za vas prolili. Mnoge nevine ruke upravljene su dnevno, da, svaki

sat, prema nebu za vas; ruke onih engleskih študenata, kojih se broj neprestano povećaje, koji onkraj mora nastoje oko kreposti i znanosti, da mogu posvetiti ovo djelo. Svi su oni odlučili, da ne će dopustiti, da vi propadnete, nego — ili će vas predobiti za nebo, ili će umrijeti od vaše ruke. A što se tiče naše Družbe: mi, svi Isusovci cijeloga svijeta, kojih bi neprestani prirast i veliki broj bio dovoljan, da nadvlada sve spletke Engleske, čvrsto smo odlučili, da s veseljem uzmemo na se križ, koji ćete nam natovariti, ali nikada ne ćemo zdvojiti nad vašim obraćenjem, doklegod živi ijedan od nas, koji će radosno primiti radosti na stratištu Tyburnu ili muke vaših mučila u tamnicama ili smrt u tijesnim zatvorima. Mi smo sve dobro promislili. Djelo je započeto. Više se ne smije odgađati. Bog to hoće! S ovim je pouzdanjem i sigurnošću zasađena vjera, i istom će snagom biti opet pomlađena.

9. Ako odbijete moju ponudu, ako moj trud, što sam prevalio tisuće milja, da vama činim dobro, bude uzaludan, ako je plaća za sve to samo crna nezahvalnost, onda nemam ništa više reći. Ja mogu još jedino moju i vašu stvar preporučiti Svemogućemu. Neka nam on dadne svoju milost. Neka učini, da buđemo istog mišljenja prije dana velikog obračuna! Da budemo prijatelji bar u nebu, gdje je kraj svakoj nepravdi.«

Campionova ządnja želja! Želja za borbom, za borbom za svoju domovinu! Velika ljubav prema Engleskoj progovara iz ovih redaka. I kolika revnost za istinu! On, koji se uvijek borio za istinu, nije mogao podnositi njezina

zarobljivanja. Ova nutarnja bol izgrađivala ga i učinila ga velikim. Nešto veliko, sveto živjelo je u njemu i proželo mu tijelo i dušu. I on je to budno čuvao.

Tako se pojavio kao zadnji vitez na izmaku ponosnog doba: muž plemenita srca. I pošao je naprijed u novo doba, kao prvi od Kristovih boraca novog vremena. Ovih boraca, koji su osvojili kraljevstvo istine, i svaki od njih nosi je ponosan u svojim grudima kao svetu tajnu i sakriveni žar, koji izbija iz riječi, kretnja, pogleda te s velikom čežnjom zahvaća srca drugih, dok ne dođe dan potpunog ostvarenja.

Campionov je spis zahvaćao poput ognja. Kad ga je Pound čitao vraćajući se u tamnicu tako se oduševio, da se je osjećao sretnim, što smije trpjeti za vjeru, koja ima takve muževe.

U tamnici dade drugima da čitaju. Ovi su prepisali i dali opet dalje. Doskora je saznao London pa cijela Engleska za Campionovih devet točaka...

Katolicizam se probudio. Iz redova potištenih, i onih, koji su stajali skrštenih ruku, probio se jedan čovjek i pretekao neprijatelja. Već su dugo na to čekali. Mnogi su katolici već bili klonuli pod teškim teretom novčanih globa. Redovi se prorijedili. Neki su već pitali, kako će još dugo vladati u Engleskoj prava Kristova nauka.

Kraljevsko je vijeće, doduše, računalo još s godinama, ali je već brojilo godine na prste. A sad eto dođe taj mračnjak, taj Isusovac, sa svojim spisom od tri strane i uspije mu, da otrijezni svoje ljude... Kraljičini činovnici, koji su imali da okrivljene prisile na zakletvu

kraljici kao vrhovnoj glavi engleske crkve i tako ih pomire s kraljicom, ostali su bez pravoga posla. Svi su ih odmah zajedno s njihovim papirima otpravili iz svoje kuće.

Kraljica je mogla, doduše, opet prisvojiti nekoliko lanaca zemlje od onih, koji su odbili polaganje zakletve. I doskora će biti najveća posjednica u zemlji. Iza novih vijesti vjernosti Rimu ima obično dobar apetit, ali — hoće li moći probaviti?

Potajni špijuni preplaviše zemlju. Sa sobom su ponijeli kraljičinu zapovijed za ovog ili onog sheriffa, da odmah uhapsi nekoje uplivnije katolike i strpa ih u tamnicu ili ih stavi pod pasku heretika. Lista onih, koje je Elizabeta dala zatvoriti u Wisbeach Castle, bila je užasno duga.

Otac Parsons protrnu, kad je vidio, kako se bura razbjesnila. »Novo progonstvo proti nama katolicima oživjelo je strašnom žestinom u cijelom kraljevstvu«, piše on. »Nešto slično nisu naši pređi doživjeli od vremena, kad su postali kršćanima. Plemstvo i obični puk, muževe i žene vode sa svih strana u tamnice. Pa i djecu vežu lancima. Otimaju katolicima novac, imetak, oduzimaju im sunčano svijetlo. Kraljičini vikači, i oni sa zvoncem u ruci i oni na propovijedaonicama, proglašuju nas kao veleizdajnike i buntovnike. Čuo sam, da je pred mjesec dana predano 50.000 imena onih, koji ne će da pohađaju heretičke crkve. Razumije se, da je odonda optuženo još mnogo više.«

U svaki grad, u svako selo u krajevima Northumberlanda šalje Burghley svoje ljude: gdje su onih četrnaest svećenika iz Reimsa i Rima? I prije svega gdje su Isusovci?

Ovi nisu ni časa izgubili. Bili su svagdje. U ranu zoru ili kasnu večer pokucali bi na vratima tihih dvoraca. Odjedamput bi se pojavili i opet naglo iščeznuli. No oganj Božji, koji je Krist donio na svijet, planuo bi sad ovdje, a sad ondje. Znak, da su onuda oni prošli.

Strah kraljičin pred katolicima sve je više rasao. Sheriff bi često došao usred noći, opkolio s petnaestak ljudi kuću, u kojoj su se nadali naći Isusovce i ... traži uzalud. I kad bi se ujutro vraćao ljutit kući, sreo bi svoga kolegu iz susjedstva. Već bi mu izdaleka doviknuo s gorkim podsmijehom:

»Halo! I vi se vraćate s lova na Isusovce? Koliko ste ih ulovili?«

»Ni jednoga! A mislio sam, da ću danas svakako uspjeti!«

»Tješite se. Već je mnogi tako mislio, no uspjeh je uvijek isti.«

Složnim silama

Četiri mjeseca propovijedali su Oci Campion i Parsons po raznim grofovijama. O Campion se odijelio od svog redovničkog brata. U listopadu će se — tako su se dogovorili — opet naći u Londonu.

Campion je nosio kožnato odijelo, o pasu mač. Dugi brkovi i tamna brada pokrili su mu donji dio lica. Jašio je na vatrenom divljem pastuhu, koji je pred gradskim vratima nemirno i divlje udarao kopitama tako, da se je straža žurila, da mu što prije otvori.

Kako li je Campion lako vladao ovim divljim konjem! Kako je sigurno sjedio u sedlu! Pa kad je opet odlazio, domahnuo je perjem zakićenim šeširom stražarima i smiješeći se srdačno se oprostio od njih.

Vjerni njegovi pratioci, mladi plemići, vodili su ga u svaki dvorac. Anđeo Čuvar pomagao mu je, da sretno izmakne svoj lukavosti i prepredenosti progonitelja. I tako je s vremenom postao još odvažniji.

Doskora su počeli dolaziti na propovijedi i protestanti. Čim bi se pročulo, da je Campion u ovoj ili onoj kući, dohrlili bi oni zajedno s katolicima.

»Premda im je zabranjeno svako općenje s nama, posjećuju nas velikom revnošću. Mnogi dolaze izdaleka i predaju svoju sudbinu posve u naše ruke.«

Često je bila kuća, u koju bi došao O. Campion, do zadnjeg kutića puna ovakovih ljudi. Gilbertova pokretna pomoćna četica obično je sve dobro organizirala.

»Svaki dan jašim dalje zemljom«, piše O. Campion. »Žetva je preobilna. U sedlu razmišljam o predmetu, o kojem ću propovijedati. Kada dođem u kuću, izradim propovijed. Onda govorim sa svima, koji žele sa mnom razgovarati, ili ispovijedam.«

Ostaje mu grozno malo vremena za pojedince. Tako je naučio, da s nekoliko riječi rekne puno. Jer — jadni ljudi morat će mjesrce crpsti korist od ovih kratkih razgovora.

Na jednom mjestu smio se je zadržati samo jedno veče i slijedeću noć. I u to vrijeme došlo bi k njemu često preko stotinu ljudi s tisuću raznih pitanja i poteškoća.

Uz ispovijedanje, duhovne razgovore sa skupinama i pojedincima — a ovakvi su razgovori bivali sve češći, jer su sve više nastajali razni zapletaji savjesti — uz pripravljanje za propovijedi, morao je i krstiti, vjenčati, posjećivati bolesnike.

I tako bi obično bilo već kasno u noć, kad bi Otac duboko uzdahnuo i pošao u svoju sobu. Onda bi pisao pisma, u kojima bi se isprepletale razne misli, po čemu vidimo, kako je često bio od rada sasvim iscrpljen. Kad je bio s tim gotov, ojačao bi se još za slijedeći dan — koji su već pijetli naviještali — srdačnom molitvom a onda kratkim nemirnim snom čovjeka preumorenog od napornog rada prošloga dana.

Kad su svijetle sunčane zrake obasjale svojim prvim tracima vrške jablanova i dvorca, pošao bi Otac u kapelicu, običnu sobu preudešenu za službu Božju. Sabrano bi pristupio k oltaru. Oko oltara kleče članovi obitelji znanci i prijatelji iz susjedstva, dvorski sluge i sluškinje.

U očima sviju odsijeva žar voštanica i duboka radost. Danas je za njih blagdan. Opet jedan nakon nekoliko mjeseci! I svim srcem sjedinjuju se sa svetom žrtvom. I muškarci i žene lijevaju suze radosnice.

U sobi vlada još polutama, a slabi plamečak voštanica baca neprijatno svećenikovu sjenu preko pobožnih vjernika. Ovi kleče i pjevaju, stariji poluglasno, ali mladež je zaboravila na oprez. Svaka njihova pjesma ječi punim jekom kao zakletva vjernosti Kristu.

Danas pjevaju osobitom snagom i oduševljenjem. Jer — ovaj čovjek tu na oltaru silno ih je oduševio za Krista.

Radi Krista žrtvovao je on sve. U velikoj prostranoj domovini nema on ni kamena, na koji bi mogao nasloniti glavu za počinak. Poput proganjane zvijeri bježi od mjesta do mjesta, od grofovije do grofovije. A sada eto stoji tu, na oltaru, uspravan, podignutih ruku prema nebu. Neobično sjajan pogled upro je na posrebreni križ...

Moli Oče naš. Kod riječi »Budi volja tvoja, kako na nebu, tako i na zemlji« zatitra mu na usnama laki smiješak. Bićem mladih ljudi prostruji nešto poput struje. Ta još pred par minuta govorio im je:

»Slutim dobro, da ne ću više dugo moći izbjegavati progonitelje. Protivnici imaju toliko

očiju, toliko ušiju, nebrojeno mnogo uhoda...« No on ih se ne boji. Osjeća, da je sakriven u Bogu...

Gotovo svi prisutni pristupiše k sv. Pričesti. Katkada bi pomogao Ocu i koji svjetovni svećenik, koji je živio sakriveno. »Svećenici naše zemlje«, piše on, »sjajni su muževi, urešeni krepošću i znanjem. Oni su ucijepili u duše vjernika toliko poštovanja prema našem Redu, da se gotovo ne usuđujem govoriti o tom.«

Iza svete Mise bila je propovijed. »Svi slušaju izvanrednom požudom.« On, koji je snagom svoga govora znao oduševiti i samoga kralja na dvoru u Pragu, pripravljao se savjesno i za ovaj mali krug slušatelja, da im pruži solidnu hranu za dušu.

Cijelo njegovo biće, svaka riječ, svaka kretnja svjedočila je za Krista! Katoličke istine zasjale su u svoj svojoj jasnoći. On ih je gotovo nesvijesno prelijevao iz svoga srca, i slušatelji su osjetili, kako je Krist potpuno zavladao njim, kako je Bog njegova jedina misao, jedina čežnja.

Doručak i objed bili su slični gozbama prvih kršćana. Sjedinjeni u iskrenoj ljubavi sjedjeli su vjernici — bogati i siromašni — zajedno. I dijelili su među sobom brige i bojazni.

»Dok ovo pišem«, javlja O. Campion u jednom pismu, »bjesni grozno progonstvo. Kuća, u kojoj boravim, kuća je žalosti. Ni o čem se drugom ne govori do li o smrti članova obitelji, o skrovištima, okovima i gubitku imanja. Uza sve to, još ima srčanosti.«

Jer — tješili su se snagom svete vjere i veseljem, što joj smiju pripadati. Tako su na čas zaboravljali strašno progonstvo. Svijest, da su članovi Katoličke Crkve, da pripadaju takvoj jednoj zajednici, koje svijet nikada ne može stvoriti, davala im je srčanosti.

Šta više! Ovi teški dani bili su katkada ispunjeni i predivnom radošću. »Utjeha, koja nas napunja u našim nevoljama, tako je velika, da nam nesamo oduzima strah pred kaznama, nego i najgore kazne zaslađuje neopisivom slašću. Čista savjest, nepobjediva srčanost, nevjerojatno živa revnost, tako uzvišeno djelo, bezbrojna obraćenja kod najviših plemića, kod srednjih staleža, običnog puka svake dobi i spola!

Među protestantima vrijedi kao poslovica: tko svoje dugove savjesno plaća, taj je sigurno katolik. Ako koji katolik nanese komu kakvu štetu, predbacuju mu: takovo što ne dolikuje jednom sinu Katoličke Crkve . . . «

Svagdje je Campion slušao o primjerima junačke vjernosti.

Nijedan od biskupa nije u tamnici popustio. Svi su ostali svijetli svjedoci istine do zadnjega daha. Svima je prednjačio neustrašiv biskup, bivši državni kancelar, Nikola Heath.

Za Henrika VIII. još kao protestantski biskup dobio je biskupsku stolicu Rochester g. 1539., a g. 1543. Worchester. Za Henrikova nasljednika Eduarda VI. nastupio je već kao ljut protivnik kalvinista i morao je radi svoga nastupa za istinu napustiti biskupsku stolicu te poći u tamnicu.

Nakon dvije godine oslobodi ga Marija Katolička i — budući da se je potpuno povratio k vjeri otaca i bio na dvoru visoko poštivan — postane biskup od Yorka i najviši činovnik u kraljevstvu.

Kad je g. 1558. došla na kraljevsko prijestolje Elizabeta, pozdravio ju je on — ma da je bila nezakonito dijete — kao svoju gospodaricu i kraljicu. Kaošto su Thomas Moore i John Fisher pred tridesetak godina, i on je pošao tako daleko, kako mu je samo dopuštala njegova savjest.

No doskora je prozreo Elizabetine prave namjere. Od tada je ostao poput stijene čvrst i neslomiv kod svoje odluke, da je ne će kruniti za kraljicu. Nato su ga uhvatili i bacili u tamnicu. Već nekoliko godina trpi tu grozne muke. A sad je Campion na svom putovanju čuo, da je biskup pred nekoliko godina umro... kao svjedok borbe između moći i istine, koji ne žive više zajedno kao tijelo i duša, da se međusobno potpomažu i jačaju, nego su radi sebičnosti ljudi rastavljeni na veliku štetu cijeloga puka.

Campion je svagdje slušao prava čudesa vjernosti, koja je spontano vladala srcima vjernika.

Slušao je o svećenicima, koje su okovane vodili po ulicama. Tako su na pr. izveli na trg i ulice Cliftona. A on je stupao tako veselo, da su se svi samo čudili i gledali za njim kao za kakvim čudovištem.

Jednom se čak glasno nasmijao. Upitali su ga, kako to, da je u tolikoj nevolji tako veseo.

»Jer u cijeloj ovoj igri ostajem pobjednik«, glasio je odgovor.

Smiješeći se pošao je natrag u tamnicu, ususret — vješalima.

Campion je slušao i o plemićima, najodličnijim obiteljima u kraljevstvu, koji su u jednoj jednoj godini platili globu od kojih milijun i po u našem novcu, jer su prisustvovali potajno katoličkoj službi Božjoj. No uza sve to nisu smalaksali, pače već su opet skupljali novac unaprijed, da uzmognu i slijedeće godine platiti tu ogromnu svotu kao globu za svoju vjernost katoličkoj vjeri.

Koliko je pak od njih ležalo u tamnici! Heretici su zahtijevali od ovih katolika samo to, da idu u njihove protestanske crkve i slušaju protestantske propovijedi. Nudili su im, da će se zadovoljiti i time, ako samo jednom u godini dođu u njihovu crkvu, pa makar, ako baš žele, neka prije toga dadnu izjavu, da ne idu u crkvu protestantsku radi toga, što bi možda time htjeli očitovati svoje suglasje s protestanskom naukom i vjerom, nego da je to samo iz poslušnosti prema kraljici, vrhovnoj crkvenoj glavi. Kako li je to bila opasna ponuda! Hoće li joj mnogi podleći? No vrijeme ovakve slabosti već je davno prošlo. Katolici su se već odavna sasvim otrijeznili i snašli. I ostali su stalni u vjeri.

Jednom se na sjeveru nekoliko grofova dalo zastrašiti prijetnjama pred novčanom globom. Obećali su, da će ići u protestantske crkve. Ali su grofice ustale proti njima i zaprijetile se, da će ostaviti kuću, ako oni iz straha pred ljudima postanu nevjerni Bogu i crkvi.

Iz istoga razloga ostavljala su djeca svoje roditelje. Ova je mladež voljela izvrgnuti svoju tjelesnu sreću nesigurnosti i nesigurnoj budućnosti, nego izvrgnuti opasnosti svoju dušu.

»Novi se borci vrstaju u redove«, piše Otac Campion, kad govori o ovoj vjernosti puka. »Veterani proliše svoju krv. Ova krv i ove žrtve pružit će zadovoljštinu Bogu. Pobjeda nije daleko.«

Engleska je opljačkana . . .

Campion je neprestano progonjen. Već nakon kratkog vremena piše: »Proti nama su izdani proglasi puni najgorih prijetnja. Samo najveći oprez, molitva dobrih i moćna zaštita nebeskog Oca omogućit će nam, da pređemo dobar dio Otoka. Mnogi, koje poznajem, misle samo o našem dobru i sasvim su zaboravili na svoju sigurnost... Moje je odijelo divno. Često ga mijenjam, a isto tako i svoje ime. Dali su mi već više pisama da čitam, koja su počimala riječima: »Campion je uhvaćen.« Kudgod dođem, svagdje me očekuju s ovom novošću tako, da sam već protjerao svaku bojazan. Anima mea in manibus meis semper — moja je duša neprestano u mojim rukama. To je građa za svagdanje razmatranje svim onima, koji se spremaju da nam dođu u pomoć...

Vijest o nenadanoj opasnosti upravo me sili, da završim. Exsurgat Deus et dissipentur inimici eius! Bože, digni desnicu svoju i raspprši neprijatelje svoje!«

Tri mjeseca živio je O. Campion u neprestanoj opasnosti. Jesen je već davno zavladala zemljom, kad je opet krenuo prema Londonu. Izdaleka je ugledao brežuljke oko Oxforda. Dvije velike bukve lagano su se njihale na uzvisini, na kojoj je pred mnogo godina sjedio s Robertom Parsonsom i Guthbertom Maineom i s mnogim drugima pun smjelih planova za budućnost... Nisu li već onda željeli da osvoje svijet?

Lišće je već opalo s drveća. Guthbert je već nekoliko godina mrtav. Prvi je od njih završio na Tyburnu. Ne čeka li i njega, Campiona, ista sudbina?

Možda. Ali, da svoje smjele planove napusti? Nikad!

Kad bi se on borio sam za sebe, možda. Ali on je borac Kristov i stoga će izdržati do konca. Šta znači tjelesni napor, pogibelji, oskudica, samo ako njegov Kralj ima pobijediti!

Pošao je dugim zaobilaznim putem oko prijestolnice, preko Berkshire, Oxfordshire, Northamptonshire: kao iskusni vojskovođa, koji želi očistiti predjele pred tvrđavom.

Konačno dođe u London i u kući Mister Griffitha, nedaleko od Uxbridgea, sastane se s O. Parsonsom. Pripovijedao mu je o svojim putovanjima, doživljajima i neumornim planovima.

O. Parsonsu su sjajile oči od radosti, kad je slušao o Campionovu uspjehu. Jer svaka kuća, u koju se O. Campion navratio, postala je kao vjerska utvrda za cijelu okolicu. Zato progonitelji toliko bjesne. Odatle i tolika opasnost, u kojoj se neprestano nalazi.

S veseljem je Campion izgovarao imena nekih glasovitih muževa, koje je priveo k jedinstvu s Rimom i k pravoj vjeri: Sir Thomas Tresham of Rushton, Sir Villiam Catesby of Ashby Leger, Lord Vaux of Horrowden... Imena, koja su poznata na daleko, i koja sad navještaju pobjedu, kao da su radosna zvona na katedrali.

I O. Parsons, koji je obilazio zapadne krajeve, pripovijedao je o velikim uspjesima. U Stratfordu on Avon među ostalim predobio je opet za sv. vjeru i John Shakespearea, oca glasovitog pjesnika Shakespearea. No osobit je Božji blagoslov pratio njegova redovničkog brata, O. Campiona.

Kad je O. Parsons sjedio i slušao Campionovo pripovijedanje, pojavilo se u njemu opet ono staro udivljenje pred tim čovjekom, koje je nekad pred mnogo godina imao u Oxfordu. Iznova je morao priznati pred samim sobom, da je taj čovjek pravi utjelovljeni gentleman. Divnoga rasta, muževnih crta lica, velikih sjajnih očiju, koje su neodoljivo osvajale, bio je cijelim svojim bićem ljubežljiv, skroman u općenju s ljudima. Nikad ne bi koga oštro osudio ili uvrijedio pa ipak je znao gromko zagrmjeti, kad se je trebalo boriti proti zlobi i grijehu.

Život je gledao uvijek sa svijetle, sunčane strane, i kad je govorio, neprisiljeno pripovijedao, zahvaćala je slušatelja neka nutarnja vedrina, koja bi prodirala u najtamniju dubinu njegova bića i pobudila vruću čežnju za istinom i svijetlom, koje je prožimalo ovog čovjeka Božjeg.

U ovom času, kad je govorio o posebnoj zaštiti Božjoj, koja ga je pratila na njegovim putovanjima, činilo se Parsonsu, da nije još susreo duše s tako mnogo pouzdanja, s toliko žive vjere, koja prenaša brda, kao što je to kod O. Campiona. Koliko li je oduševljenja za sve lijepo i plemenito krio u svojoj duši ovaj čovjek!

Kako god je bio fine duše i finih osjećaja, bio je ipak i pravi borac! Kako li je samosvijesno i ponosno podastro protivnicima svoj spis sa devet točaka. S kolikom li je smionošću obilazio grofovije! S kakvim li je mirom pristupao k straži na gradskim vratima, kojoj je bila prva zadaća da uhvati »buntovnog Isusovca«! S kakvom li je ljubežljivošću i neprisiljenošću pitao stražare za ovo i ono!

»Vi ste upravo bezobrazno drzak, dobri moj Oče«, prekine ga iznenada O. Parsons.

Campion se radosno nasmije. »To su mi rekli i moji pratioci iz Gilbertove čete. Još malo pa bi oni sami vjerovali kojekakvim pričama, koje kolaju među narodom. Na pr. gore u brdima je poplava posve razorila jedno selo. To je učinio Isusovac, jer su ondje vjernici bili odviše nehajni u vjeri. Ali jedno svakako stoji...« On se uozbilji, a na licu mu se pokaza velika zabrinutost. »Ja sam se mnogo borio i trpio za ove nevjerne ljude!«

No naši apostoli nisu dugo uživali mir i sigurnost u kući ispod krošnjatih oraha. Novi posao čeka, novi planovi sile na rad. Kasno naveče primali su posjete. Preko polja bi projahao koji nepoznati jahač. Sa svih strana sakupljali se svećenici i u bogato urešenoj dvorani pripovijedali o svom uspjehu.

Svi su oni stajali pod vodstvom ove dvojice Isusovaca. Parsonsova razboritost i pomnjiv oprez učiniše ga njihovim predpostavljenim. Molili su ga za savjet i naputke. A Campionov ih je duh jednostavno očaravao. On je

pokrenuo novi život. Njegov rad usprkos mučilima i vješalima najprije ih je začudio. Zar taj čovjek ne misli na pogibelj? No doskora se povedoše za njim. U vinogradu se Gospodnjem radilo veselo i radosno na očigled progonitelja.

Vladin je bijes na Campiona dostigao svoj vrhunac. Ta i u samom uredu kraljičinu kolao je potajno njegov spis, njegovo »Objašnjenje«, od ruke do ruke; jedni bi ga prepisali i onda sa zlobnim smiješkom dali dalje... Taj eto ima još srčanosti da govori! šaptalo se. No zašto mu ne odgovore s druge strane? Ah, taj je Isusovac pravi đavo! Pred njim strepi i sama kraljica. Ona ga je sama slušala u Oxfordu i uvjerena je, da mu nije dorasao nitko u Engleskoj!

Bilo je nemoguće, da O. Campion ostane dulje u blizini Londona. Na put! Ne smije oklijevati, da ne bude prekasno!

Katolici iz Lancashirea i Norfolka usrdno ga mole, da dođe k njima. Gilbertova je četica ondje nabasala na pravu zlatnu žilu vjernosti sv. vjeri.

O. Campion se spremi i htjede k njima. No morao je odgoditi svoj plan na nekoliko dana, jer iz Londona se pronio glas poput zujanja uzrujanih osa, kad im netko dirne u osinjak, da se dižu rimski svećenici. A na čelu su im Isusovci. Sve je uhode i doušnike uzbudila ova vijest. Špijuni stadoše zavirivati u svaku kuću, turati svukud svoj nos, ne će li gdjegod nanjušiti miris tamjana.

O. Campion spakuje svoj prenosni oltar i strpa u putni kovčeg dosta papira.

»Velečasni, napišite kakvu utješnu knjižicu za katolike. Za svog progonstva naći ćete dovoljno vremena za to«, rekoše mu nekoji svećenici.

»Ne«, rekoše drugi. »Napišite radije tako, da slabi budu doduše utješeni i ojačani, ali da ujedno i prodrmate one, koji radi svjetovnih probitaka ostaviše Boga.«

Treći su opet predlagali: »Raskrinkajte protestantske laži.«

Campion je neko vrijeme razmišljao.

»Prijedlozi su dobri. No ako bi bilo po mojem, ja bih izabrao drugu temu, koju nije nitko spomenuo... »De heresi desperata!« Da naime pokažem, kako je hereza u Engleskoj već očajala.«

Svi su se smijali na ovu šalu. Jer nikada dosad nije hereza tako divljala i bjesnila kao sada.

»Baš radi toga«, reče Campion. »Njezin bijes pokazuje njezinu slabost. Tko živi u nadi, da će njegova stvar pobijediti, ne laća se takvih sredstava.«

Okrijepljen i ojačan otputova O. Campion iz ovog tihog zakloništa. Za prošlih slobodnih dana pripravljao se molitvom i duhovnom sabranošću po običaju Družbe na obnovu zavjeta. Kod oproštaja je još jednom preporučio O. Parsonsu, da priskrbi kakvu tiskaru, u kojoj bi tiskali letake pa ih širili među pukom i študentima.

Tek što je ostavio tihu šumicu kod Uxbridgea i navukao šešir na oči, susretne neke jahače — špijune. On ih uljudno pozdravi digavši se malo u sedlu.

»Kad bi ove prazne tikve ma izdaleka samo slutile«, reče svom pratiocu, »kako su masnu izdajničku plaću malo prije profućkali, ne bi se, mislim, onako bezbrižno smijali.«

Svagdje je nailazio na špijune. No oni ga nisu prepoznali. »Moje vrijeme još nije došlo«, reče smijući se.

Katolici, kojima se na putu svraćao, bili su za nj više zabrinuti, nego on sam. Često su ga držali i po nekoliko dana zatvorena u svojim »sobama za svećenike«. Tako se putovanje oteglo.

U osinjaku . . .

Otac Parsons se još usudio, da zađe u sam osinjak. Pošao je u London, uza sve to, što je izdan novi proglas proti Isusovcima i u Toweru badava dijeljen. Nije mislio, da je stvar baš tako opasna. No morao je upotrebiti sav svoj oprez, da izmakne progoniteljima. Često je mijenjao stan. Spavao je sad u predgrađu, sad u kraljičinoj palači. Ulazio je i u kuću najljućeg protivnika katolika. Dok su kraljičine sluge ljubomorno stražarili pred kućom španjolskog poslanika i vrebali na Isusovce, prolazio je O. Parsons kraj njih kao sluga i pratilac španjolskog poslanika i jedva se uzdržavao od smijeha, kad su ga oni onako službeno pozdravljali.

Ali kako će to dugo potrajati? Gotovo je svaki dan došla koja strašna vijest o hapšenju. Svećenici Thomas Cottam, Robert Johnson, Luke Cirby, James Bosgrave i Thomas Briscoe već nekoliko dana uživaju strašno gostoprimstvo u Toweru pod paskom poručnika Hoptona.

Pa i John Pascal je u okovima. S Campionom je i Parsonsom kao student engleskog kolegija u Rimu prešao pod vodstvom Sherwinsa preko granice. Idealan, izvanrednih sposobnosti, bio je u mnogom sličan O. Campionu. No jednoga dara nije imao, kojim su se odlikovali Isusovci: a to je ljubav prema križu i srčanost, da ide do konca svojim putem bez obzira na radost i žalost.

Pascal se preplašio muka. I tako on zapravo nije više bio pravi katolik već i prije svog otpada. Na putu prema sobi za mučila popustio je i zamolio da ga dovedu pred kraljičino vijeće.

Položi izdajničku zakletvu. Ni kasnije nije imao snage, da je opozove. I negdje u zatišju, odbačen i zapušten, dočekao je žalostan svršetak svog kukavnog života.

No Ralph Sherwin je dočekao dan milosti. Parsons ga nije vidio, otkako je otputovao iz Reimsa, dok ga nije našao pred nekoliko dana sakrita u Hogsdonovoj kući. Nekoć je bio rekao Parsonsu: »U Engleskoj mora poteći svećenička krv. Pripravan sam, da primim na se ovu žrtvu...« A sad je eto već nekoliko dana u tamnici.

Kako će još dugo potrajati, dobri Sherwine, dok ne dođe onaj dan, u koji će ti skinuti okove i svezati konopac oko vrata?...

I tako svaki dan postaje molitva na oltaru sve duža. O. Parsons bi htio za utjehu prikazati svakom utamničeniku bar jedan Memento.

O. Parsons radi svim silama, da uredi kakvu tiskaru. Campion ima pravo, kad je mislio, da će protivnici doskora pomoću letaka podići cijelu viku proti njegovu spisu, koji su oni nazvali drskim izazivanjem. Zato treba pripremiti obranu.

Mladi jedan prijatelj, kongreganist Stephan Brinkley, pomogao mu je u tom. Pet milja od Londona našli su kuću, zgodnu za njihovu svrhu. No eto neprilike: kuća pripada heretičkom biskupu u Londonu.

Ali zar nije on već toliko poteškoća nadvladao? Biskupov zet iznajmi kuću za sebe i prepusti je Isusovcima.

Tiskara radi dan i noć. Već cijele tjedne. Kad li, jedan od slugu, koji je radio u tiskari i bio u sve dobro upućen, bi uhvaćen i stavljen na muke.

Tko ne zna grozne muke na rastezalima? One čovjeka jednostavno moralno ubiju. Samo još usta žive, da sve odaju, što je zakopano u najdubljoj dubini duše. Parsons i Gilbert shvate veliku opasnost. Moraju bježati.

No doskora čuju, da je sluga ostao jak i postojan u mukama. Uostalom, kamo da se sklonu? Nisu mogli naći nikakvog kutića, gdje bi se mogli zakloniti. Vrate se natrag. Ali — tu ih dočeka pobjednička vika neprijatelja.

Ministar Villiam Charke, jedan od glavnih vođa nove vjere, sastavio je spis kao odgovor na onih Campionovih devet točaka. Malo zatim opet jedan. U njem je sasuo svu vatru na katolike.

Iz histerički nemirnog stila i sastavka, iz svih onih laži i kleveta razabire se, kako je žalac neprijatelja Crkve duboko zadro u njihovu srž.

Stoga O. Parsons zapravo i ne bi bio u velikoj neprilici. Jasno je, istina ima prednost.

Ali njegov sluga Alfield vlada se već nekoliko dana tako čudno. On mu nije nikada sasvim vjerovao. A sad eto traži sluga, da može ići u Gloucester, jer mora posjetiti oca. No vješto oko O. Parsonsa, koje čita u dno duše, odmah opazi, da momče uopće ne misli na Gloucester, nego na London, ne na oca, nego na

Nortona, nadstojnika mučila i na neko obećanje, koje mu je ovaj zadao.

To ga uznemiri. Mora brzo raditi. Slugu otpusti. U kući Francisa Browna našao je mjesto, gdje će sakriti tiskaru. Ondje otisne odgovor na spis Clarkeov, dok su revne kraljičine uhode projurili ispod njegova prozora i pod vodstvom otpuštenog sluge uzalud ga tražili u prijašnjem stanu...

U svom odgovoru dobro je O. Parsons zasolio Misteru Charkeu, a dodao je i priličnu dozu bibera.

Radio Campion dobro ili zlo, kaže on, vi ćete to tumačiti na zlo. Ako govori skromno, nazivate ga licemjerom. Ako je korektan i hvali vaše dobre strane, nazivate ga laskavcem. Ako ističe pouzdanje u svoju stvar, predbacujete mu, da se hvalisa. Kada traži, da ga preslušate, ne date mu pristupa k vama. Molio on ili tražio, ništa mu ne koristi. Villiam Charke ga naziva glupanom, hvastavcem, kukavicom, veleizdajnikom.

Campion je dakle došao ovamo, jer se čvrsto nada, da će doskora doći »zlatni dan«, kad će Elizabeta umrijeti ili biti zbačena s prijestolja? Ne, Mister Charke, zlato je riječ, koja nije sadržana u nadama ovog svećenika. Sve zlato cijele Engleske ne vrijedi u njegovim očima više od blata i smeća. On prezire zlato toliko, koliko vi za njim težite!

Tiskara ne počiva ni časa. I katolici sa svoje strane potiču budnog O. Parsonsa, da izdaje obrambene spise. Dr. Alban Landale izda bez potpisa jedan spis, u kojem tvrdi, da posjećivanje protestantske službe Božje nije zabranjeno. Može se ići u crkvu, da se izbjegne nepodnosivim novčanim globama i neprestanim šikanacijama sa strane vlade.

Parsons to shvati kao ljagu na časti katoličke vjere. Koncil u Tridentu i skupština u Southwarku drugačije su odlučili. Ima vremena, u koja Crkva mora tražiti od vjernika herojčku izdržljivost. A sad eto jedan hoće da prekine čvrste redove!

No doskora je mogao pisati: »Nakon izdanja moje knjige, u kojoj sam odgovorio na spis Dr. Landalea, pomalo je iščezlo ovo zlo — cessavit malum.«

O. Campion je međutim pošao prema sjeveru, iskorišćujući svaku slobodnu minutu, da piše svoju knjigu »O očaju hereze«.

Za izrađivanja opazi, da je ova tema previše negativna. On je došao, da donese vjerskom životu u Engleskoj sunce i život. Nikoga ne smije vrijeđati, jer napadnut se zabarikadira iza zidina i zatvori vrata. A vrata srca tvrđa su od željeza i čelika.

On nije htio, da ponosno nadvlada, nego da uvjeri; ne da nekoga poklopi, nego da objavi pobjedu Crkve. Stoga nazva knjigu »Deset razloga, na koje se oslanja Edmund Campion, kad je pozvao anglikanske propovjednike na raspravljanje o vjeri«.

Pero mu je često ispalo iz ruke. Nakon napornog dnevnog rada bio je tako iscrpljen! Ali tijelo mu nije više gotovo ništa značilo. Campion je zaboravio na sebe. U njemu je plamtio još jedino žar Kristov.

I opet je obilazio u pratnji Gilbertovih ljudi od dvorca do dvorca. Zalazio bi svukud, gdjegod bi mislio, da će ondje ojačati bar jednu katoličku dušu. Na njegovim ga se putovanjima moglo slijediti gotovo korak po korak. Na licima se ljudi moglo čitati, da je onamo prošao O. Campion. Jer, gdje su lica vjernika sjala od veselja i radosti, tu je sigurno bio Campion.

Rad mu je oko duša bio blagoslovljen divnim uspjehom. Na Ivanovu brdu u zapadnoj Engleskoj pridobio je za svetu borbu Villiama Harringtona, sina svoga gostoprimca, i učinio od njega oduševljena borca Kristova. Villiam je nakon tri godine pobjegao preko mora, došao u Reims i vratio se kao svećenik, da umre u domovini kao mučenik.

Pohodio je majku svog prijatelja Mister Allena, gdje je kroz nekoliko dana velikoj skupini ljudi propovijedao riječ Božju. Ovdje na sjeveru padalo je sjeme riječi Božje na vrlo plodno tlo. Kronisti pripovijedaju upravo nevjerojatne stvari. O. Henrik More, koji je g. 1664., dakle nakon 80 godina, prolazio onim krajem, pripovijeda nam, da je zabilježio Campionove propovijedi o Majci Božjoj, o deset gubavaca i o posljednjem sudu iz usmene predaje nekih obitelji.

U okolnim je kućama boravilo veliko mnoštvo, koje je željelo da čuje Campiona. Njemu se ražalilo nad ovim bijednim pukom, i pri tom je sasvim zaboravio na svoju vlastitu sigurnost. Katkada je propovijedao sasvim javno.

Ali jednog dana banuše iznenada progonitelji. O. Campion je baš stajao vani kraj ribnjaka usred dvorišta. Nije bilo više nikakvog izgleda, da će se moći sakriti.

Srce mu na čas zadrhće. Kad li mu pomogne sluškinja, koja je prala u blizini, da se izvuče iz ove neprilike.

Progonitelji su već tu. I najednom prasnu u smijeh. Divno je to djevojče! Tako energično! Jednim zamahom baci svoga — tako su oni mislili — nasrtljivog ljubavnika u — rib-

njak! Hahaha! Jeste li se smočili, Sir? Nemojte prestrašiti ribe! No i vi ste se sami prilično prestrašili; bilo je odviše nenadano, zar ne?

Svećenik se sav mokar i zadihan izvuče iz vode. Sheriff prođe smijući se kraj njega i počne pretraživati kuću. Kad je nakon nekoliko sati uvidio, da je sve pretraživanje uzaludno, ode otkud je i došao.

Kraljica nije više znala, što bi. Opet je sazvala parlamenat, prvi nakon šest godina. Burghley naloži, da u njezino ime saopći parlamentu novu zadaću. Treba pronaći lijek proti isusovačkom otrovu.

Donja kuća predloži, da se propiše jedan sveopći dan posta i molitve. Ali to samo razdraži kraljicu. Ona nema ništa proti sklonosti svojih podanika k postu i molitvi, ali takve odredbe smiju biti predložene isključivo od nje. Inače — tko je onda vrhovna glava engleske crkve?

Kuća zamoli ponizno za oproštenje i nastojala je, da pooštrenjem predloženih zakona proti katolicima opet stekne kraljičinu milost i naklonost.

Već nakon nekoliko dana primljeni su novi zakoni od Donje i Gornje kuće. Na 18. ožujka 1581. potvrdi ih kraljica Elizabeta »na slavu Božju, sigurnost kraljice i dobro naroda«.

Odsada je bilo veleizdajstvo, ako je svećenik kojeg Engleza pomirio s Katoličkom Crkvom. I onaj, koji se pomirio, držan je također za veleizdajnika. Svaki, koji je navršio 16

godina, ako ne će da prisustvuje anglikanskoj službi Božjoj, mora svaka četiri tjedna platiti globu od 20 funti sterlinga. Svaki, koji prisustvuje katoličkoj službi Božjoj, mora za svaki pojedini slučaj platiti globu od 100 srebrnih maraka — kojih 250 hiljada dinara u našem novcu. Svećenik, koji čita svetu Misu, mora platiti dvostruku kaznu. K tomu je bila za svaki pojedini slučaj određena kazna od godine dana zatvora, itd. Jasno je, da je na taj način svaki vjeran katolik bio osuđen na propast.

I sada su vjernici morali utrnuti svako svijetlo, ako je tko htio noću potajno k svećeniku. Prozori privremenih »kapelica« nisu više ukrasivali bojadisanim staklom s likom sv. Jurja, kako ubija zmaja, ili sv. Augustina monaha, koji pokazuje križ poganskim pradjedovima. Na prozorima su navučeni teški zastori, da zaustave svaki tračak svijetla, koji bi se htio provući van.

U svakoj katoličkoj kući, u koju se je svraćao svećenik, napravili su tajna skloništa, koja su doskora postala glasovita u povijesti Engleske. Izdubli bi u zidu uzak prostor, ili bi u samom kaminu izgradili tijesnu ćeliju. Svaki čas je svećenik morao biti pripravan, da se zavuče u takvu rupu. Jer — često bi iznenada zagrmio na kućnim vratima strogi glas sheriffov: »U ime kraljice — otvorite!«

O. Campion je bio tek pola godine u zemlji, a već je slutio, da se bliži konac. No još nije dovršio svoga djela, kojim je htio probuditi savjest Engleske.

Morao se požuriti. Konačno je dovršio i zadnje riječi svojih »Deset razloga« i onda još

samo popratno pismo študentima obaju sveučilišta. Bilo je to na Uskrs 1581.

U pismu piše, da je njegov spis, koji su protivnici nazvali izazovnim, objavljen proti njegovoj volji. No ipak je jako čudnovato, kako su se prema njemu ponijeli. Mjesto da mu kažu: »Dođi, primamo tvoje uvjete«, viču oni na sve strane: »Jezuita! Bezobraznik! Hvališa! Izdajica!« To je smiješno. Radi točnijeg sporazuma daje im on ipak razloge, koji su mu dali srčanosti, da ih izazove. On se ne pouzdaje u sebe, nego u istinitost svoje stvari. Njega mogu ubiti, ali vjere, koja živi u njemu, nikada!

I onda u deset poglavlja razlaže svoje razloge. Evo ih ovdje, dakako u jako skraćenom obliku.

1. Pravo tumačenje sv. Pisma i potpuna istina nalazi se samo u Katoličkoj Crkvi. Heretici imaju uvijek neki određeni cilj, za kojim idu, i pretjeranim naglašivanjem jedne istine, često su prisiljeni da niječu druge.

Luter je zabacio poslanicu apostola Jakoba, kao bezvrijednu, jer nije pristajala u njegov sistem.

2. Isto tako i stalna neka mjesta sv. Pisma — na pr. »Ovo je tijelo moje« — krivo tumače.

3. Crkva mora biti vidljiva, inače je ne bi mogli slušati i pojam bi Crkve bio nutarnje porušen.

4. Nauka Koncila drukčija je, nego nauka anglikanaca, ali je ista kao i nauka, koju Rim zastupa.

5. I svjedočanstvo je sv. Otaca na strani Rima.

6. Osobito jasan dokaz pobjede daje mu jednodušno tumačenje sv. Pisma, koje svi sveti Oci tumače u smislu katoličkom.

7. Cjelokupna povijest divno je svjedočanstvo prave vjere, koju uči rimska Crkva.

8. Pod naslovom »Paradoksi« navađa protivurječja reformatora, koja bi bila upravo smiješna, kad se oni ne bi tako fanatično njih držali.

9. Krivi zaključci i dvoznačne riječi protivnika svjedoče o labavosti njihovih dokaza. Tako oni kažu na pr., da je sv. Misa vražje djelo, jer se riječ »misa« ne nalazi u sv. Pismu.

10. Konačno divan primjer nebrojenih svetaca ori se kao skladan veličanstven pijev i potvrđuje jedino pravu nauku. Svi obraćeni narodi, koje je Crkva otela tami poganstva, sve visoke škole, svi redovi Crkveni, koji su se junački borili oružjem duha za istinu; katolička umjetnost u crkvama, na zidovima i vratima gradova, sve zgrade javnog života; primjer naših pradjedova — sve je ovo veliko svjedočanstvo za to, da samo katolička vjera može potpuno prožeti dušu naroda i da samo ona može biti narodu sve: sreća i ispunjenje i najviši razvitak svih snaga.

Konačno se obraća Elizabeti: »Čuj me, premoćna kraljice! Kažem ti, jedno isto nebo ne može primiti i Kalvina i kršćanske knezove, koji su vjerno služili Crkvi. Njima se priključi! Budi dostojna svojega imena, svoga duha, svoga znanja i slave i sreće svoje!

Znaj: to je cilj svega moga rada proti tebi. Oko njega ću nastojati, pa stiglo me, što mu drago. Kako su me već često proglasili tvo-

jim zakletim neprijateljem i prijetili mi se vješalima! Ave crux! Približuje se dan, Elizabeto, koji će ti pokazati jasno kao sunce, tko ti je vjernije služio, Družba Isusova ili otpadnici od vjere!«

Čim je O. Parsons primio ovaj spis, pročitao ga je na dušak. Zatim ga odloži. Je li moguće, pomisli, da jedan čovjek može ovako govoriti! Naša Crkva mora u katakombe. Nijedno zvono ne naviješta više sa zvonika, da pod tajnim velom stoluje istina. A sad eto usta jednoga čovjeka progovaraju krepke riječi, koje jače djeluju, nego glasni zvuci nedjeljnih zvona... Ove riječi bude svečano raspoloženje kao na blagdan. I srce se otvara, da primi riječi istine.

O. Parsons pošalje brzoga glasnika u Lancashire. Neka Campion odmah dođe u London, da sam nadzire tiskanje svoga djela. Otac posluša. Bio je to put u lavlje ždrijelo. Pa šta zato? Isusovac ne pita, što je njemu lično ugodno ili trpko. Krist je jedina njegova misao. I zato će on poći, da zasadi Kristov stijeg usred neprijateljskog tabora!

U Londonu zamoli O. Campion Fitzherbertha, mladog jednog katolika, da ovjeri sve citate, koje je naveo u knjizi. Fitzherberth nije još bio sumnjiv pa je imao slobodan pristup u biblioteke. Campion i Parsons htjedoše, da svaki citat bude na vlas točan, jer bi protivnici i najmanju zabunu tumačili kao hotimičnu prevaru.

Sve gore i gore . . .

Ako su se Isusovci htjeli sastati, mogli su to učiniti jedino uz najveći oprez, daleko vani u kakvoj kući u šumi. To su bili za njih uvijek radosni časovi, puni veselja i sreće, koji su im bili kao neka odšteta za mržnju i zlobu ljudi tamo u gradu.

No ova sreća nije bila tako česta. Ponajčešće ih je strah pred progoniteljima pratio i u ovakovu samoću. Tako i sada dojuri neki Hartley. Došao je iz Oxforda i javio, da je sluga Rolanda Jinkinsa uhvaćen i da je jučer prešao k neprijateljima...

»Šta?« vikne O. Parsons i skoči sa stolice. »Sluga, kome sam dao knjige, da ih u mom stanu uvezuje?«

»Bože!«

O. Parsons uvidi, u kakvoj se opasnosti nalazi. Izdajica će dovesti stražare u njegovu kuću!

Odmah je poslao glasnika u grad. Drugo jutro znao je već sve. Wilkes, Norton i drugi kraljičini ljudi provalili su pred nekoliko sati u njegov stan i uzeli sve, što su našli. Briant jedan mladi svećenik, koji je stanovao u susjednoj kući, i za kojega je izdajica znao, uhapšen je.

Briant je bio vjeran pratilac Campionov. Od njega su htjeli na svaki način doznati, gdje se nalaze Isusovci, i bjesnili su proti njemu svim mogućim sredstvima. Upotrebili su najgo-

ra mučila. Ali Briant osta stalan. Ni glad ni žeđa nisu ga mogli svladati. Zatvorili su ga u ćeliju i okovali teškim okovima. Gotovo je umro od strašne žeđi. Kad je još uvijek šutio, zatjera mu Norton igle pod nokte na rukama i nogama. Onda ga bace u ćeliju u kojoj nije mogao ni sjedjeti, ni ležati, ni stajati. Tu je bio osam dana, bez sna, iscrpljen, oslabljen. Zatim su ga odvukli na raztezala. Krvnik se hvalio, da ga je učinio za jednu stopu duljim, nego što ga je Gospodin Bog stvorio.

Briant osta nesavladiv. Konačno Norton odusta, da još pravi pokuse. Začudio se, kad je primijetio, da njegova žrtva sve muke podnosi s lakim smiješkom. »Taj ima vraga«, reče slugama. »Odvežite ga.«

No Parsons je morao biti na oprezu. Sad će još brižljivije njega tražiti. Tiskara ne može nikako ostati dulje na starome mjestu. Jedne noći uredi sve, natovari tiskaru na lađu i odveze je uz Temsu. Smjesti je u nekoj daščari izvan grada u jednom velikom parku, koji je bio vlasništvo Lady Cecilije. Tu je tiskana Campionova knjiga.

Prošlo je nekoliko tjedana, dok je knjiga bila gotova. O Campion posveti međutim svaku slobodnu minutu radu za duše. Često je pošao i u grad, iako je ondje bio u najvećoj opasnosti. Iza svakog ugla mogao je nabasati na izdajicu.

Katkada je prolazio kraj Tyburna. Tu su bila vješala, koja je Elizabeta podigla za katolike. Dr. Storey bio je prva žrtva, koja ih je posvetila. O. Campion je uvijek otkrio glavu, kad je ovuda prolazio.

Jednoga dana reče O. Parsonsu: » I moj će put jednom ondje završiti.«

Ovaj je čas imao doskora doći. Koncem juna bila je njegova knjiga gotova. Bilo je to sjajno svjedočanstvo istine. Oni, koji su pomoću laži vodili boj proti Crkvi, osjetili su, kako im ispada oružje iz ruke, i kako su pogođeni u dubini svoje duše. Oni će, Campion je to dobro znao, sve pokušati, da ga se već jednom riješe. Ovako smjelo svjedočanstvo moralo ga je upropastiti.

»Deset razloga« su neočekivano brzo rašireni među narod. Vlada je bila sasvim nemoćna. Jednoga je dana dospjela knjiga i na sveučilište. Išla je od ruke do ruke. Nitko nije znao, kako je došla ovamo.

Svi su je visoko cijenili. Mnogi su je od čitatelja pozdravili s veseljem, a mnogi su se strašno prestrašili: jedni su bili bijesni, drugi su pohlepno gutali iz nje nauku, koju još nisu nikada čuli iz usta svojih profesora.

Onoga utorka, kad je knjiga u nekoliko stotina primjeraka ležala pokraj študentskih pjesmarica u crkvi sv. Marije u Oxfordu, počelo je novo tromjesečje. Profesori su bili jako veseli, što su im se slušatelji tako zadubili u knjige. Tako nam pripovijeda jedan očevidac. Ali nisu to oni tako pozorno čitali kodekse svojih profesora, nego — knjigu O. Campiona!

No nije se samo u zatvorenim dvoranama sveučilišta raspravljalo o toj knjizi. Cijeli se je narod probudio. Katolici su veselo pozdravljali »uistinu zlatnu knjigu, koja je napisana prosvijetljenjem Duha Svetoga«. Protivnici digoše viku na sve strane. Campionovi su udarci pogodili doista na pravo mjesto.

Najviše je bjesnio lord Burghley. On izda nalog, da se odmah napiše odgovor na ovu knjigu. U jednom danu obrati se dvaput pismeno na londonskog biskupa i poticao ga, da se sam prihvati toga posla.

No biskup se izvinjavao. Zasada mu je nemoguće proučavati tu stvar, jer ga »strašno bole noge«. Ali nešto se ipak mora napraviti. To i on uviđa. On će imenovati jednu komisiju teologa i pribaviti im potrebnu priručnu biblioteku. Za komisiju predloži ni više ni manje nego devetnaest ljudi, sve same ugledne i časne muževe. Jer — mislio je — Campionova knjiga nije napisana od njega samog. Toliki se posao ne može svršiti na jednom putovanju. Knjiga potječe sigurno od najučenijih ljudi isusovačkog Reda. Zato treba, da se i sa anglikanske strane izda jedno zajedničko djelo.

Lord Burghley je htio učiniti sve moguće. Zato naloži još i najboljim profesorima sveučilišta u Oxfordu i Cambridgeu, da odgovore Campionu. Prava poplava raznih knjiga kolala je kroz desetke godina zemljom. Još nakon kojih trideset godina kušao je neki Mister Stock, da u jednom debelom svesku opovrgne ono nekoliko Campionovih strana.

Tako je cijeli državni aparat pokrenut od jednog čovjeka, koji je eto i preko očekivanja postao snažan zagovornik istine. Elizabeta je bila ko na iglama, i morali su joj kroz duže vrijeme svaki sat javljati kako stvar napreduje.

Strašna je bila osveta onih, koji su imali vlast u svojim rukama. Novim proglasima, uvijek novim nasiljima htjeli su na svaki način sputati katolicizam u lance i okove. Samo u

jednoj godini, otkako su Isusovci došli u zemlju, pružila je kraljica narodu osam puta svoje zloglasne odredbe, kao protulijek proti otrovu rimskih poslanika.

»Nikada nisu naši protivnici tako bjesnili proti nama«, piše O. Campion O. Generalu. »Ali nikada nije ni stvar Kristova stajala bolje i pobjedonosnije. Jedini dokazi, kojima nas kušaju pobiti, jesu onakovi, koji završuju prijetnjom rastezala, gladi, mučenja. To je potpuno uništilo ugled naših neprijatelja i do nogu ih potuklo. Oči i srca cijelog kraljevstva obratiše se prema nama... Ja sam svoje spise napisao mrtvom materijom — tintom. No za potpunu pobjedu traži se — i o tom se ovdje svaki dan govori — svjedočanstvo, koje će biti pisano krvlju!«

TREĆA KNJIGA

POBJEDA NA TYBURNU

Izdaja

Elizabeta se jako zabrinula. Zar je njezin narod zaboravio na nju? O njoj nitko više ne govori... Svijet je poklonio svoje srce jednom rimokatoličkom svećeniku, zagonetnom čovjeku, koji uvijek dolazi k ljudima usred tamne noći, i nitko ne zna, otkuda je došao. Ranim jutrom pokuca na njihova vrata i donosi im sreću u kuću. A kada dođe sheriff, već je iščeznuo. Taj je Isusovac uistinu zagonetan. Nalazi se svagnje i nigdje: katolici ga nalaze svagdje, a neprijatelji nigdje. Sad je eto opet gospodi iz kraljičina vijeća zadao toliko brige, da pobjesne, čim čuju njegovo ime...

London kao da se promijenio. Sve govori o staroj vjeri, o njezinu blagotvornom djelovanju i njezinoj snazi. Zašto su nam je oduzeli? pitaju se protestanti, najprije tiho, a onda sve glasnije. Gledajte, kako katolici junački podnose sve nevolje i kako sigurno odbijaju sve navale! Gledajte njihove svećenike! Nisu li oni uistinu vitezovi Gospodnji, a ne podle sluge ljudske vlasti, kao što su to naši propovjednici? Gledajte samo tog Campiona!

Savjest se Engleske probudila. Narod se je osvijestio. I sad sa strahom očekuje kaznu s neba za svoju nevjeru i otpad od prave vjere. Svaki je izvanredan događaj tumačio kao

kaznu Božju. Užasna je strava obuzela ljude, kad se jedne ljetne noći pojavio nad Londonom veliki komet, crven poput krvi. Pričinilo im se kao da će oganj pasti na zemlju. Na jugoistočnoj obali opaze jedne noći neprijateljsku flotu. Na obali se grozničavom žurbom pripraviše za obranu. Evo ih već sasvim blizu. Sve same neprijateljske lađe. Još malo pa će opaliti prvi top... Kad li se odjednom cijela slika rasprši u maglu i oblake.

I ljudi su bili uvjereni, da ih Bog kažnjava ovakvim strašilima. Da, došao je dan osvete srdžbe Božje!

Jaki je potres potresao zemlju. U crkvi sv. Otkupitelja kraj novih vrata u Londonu padale su za potresa cigle i ubile nekoliko ljudi — otpadnika, i to pred istim onim svijetom, pred kojim su se odrekli prave vjere.

Strah je obuzeo sve, i one među sigurnim gradskim zidinama, i one u gorskim brdima.

U državnoj kancelariji hoda lord Leicester nemirno tamo amo. »All devils!« protisnu kroz zube i udari šakom o stol. »Kakve sve gluposti ljudi vjeruju!«

Nato se zaustavi pred svojim tajnikom.

»Svemu tome da je kriv onaj Isusovac?«

»Narod tako među sobom govori, Mylord!«

»Je li on bacio i one cigle na odmetnike u crkvi?«

»Kažu, da je kod toga sudjelovala njegova moć.«

»Je li on i komet dozvao?«

»Ja ne znam. Ali ljudi su vidjeli pokraj kometa strašnu željeznu ruku. Držala je ognjeni mač. Kažu, da je to bio Campion i prijetio nam se.«

»Hahaha!« Leicester se okrene i pogleda kroz prozor. »Da«, promrmlja sam za sebe. »Elizabeta je oduzela narodu vjeru. A sad se eto kroz sve pukotine uvlači u zemlju praznovjerje.«

Zatim pristupi k polici s knjigama i uzme u ruke jedan svezak. Bio je to rukopis Campionove »Povijesti Irske«, koju su našli pred nekoliko godina na lađi, kad su tražili Campiona. Na prvoj strani bila je posveta njemu, lordu. On pročita: »Ne znam ni za koga, koji bi me potpuno poznavao. Ali vaše gospodstvo pozna sve one putove, koji su me k Vama vodili i usko me s vama povezali...«

Lord se sjeti starog prijateljstva. Ali samo na čas.

»Mislite li«, upita on nakon kratkog razmišljanja svoga tajnika, »da bi ga Eliot, za koga ste mi govorili, mogao naći?«

»On tvrdi, da ima pristup k svim katoličkim krugovima. Ne će dugo potrajati, misli on, i otkrit će Campionov stan.«

»Ja mislim, da momak želi samo spasiti svoj život. Zna on dobro, da mu se radi o glavi.«

»Možda bi se ipak moglo pokušati. Dat ćemo mu jednog čovjeka, koji će paziti na nj.«

Lord preleti okom Eliotova pisma, koja mu je pisao iz zatvora. Upravo se zgrozio, kad je čitao, kako taj bijednik nastoji izbjeći vješalima, a kao otkupninu nuđa život jednog drugog, jednog svećenika, svog dobročinitelja, koji je postupao s njim kao otac sa svojim sinom...

Onda uzme sa stola mali lijepo urešeni čekić i udari njim triput o gong. Mukli puni zvuk

zvao je izdajicu i ujedno odsudni čas za O. Campiona.

»Dovedite mi Georgea Eliota«, zapovijedi lord časniku. »A vi«, okrene se prema svom tajniku, »otvorite prozore. Sasvim ih otvorite, da ne moram udisati zadah izdajice.«

O. Campion je slutio, da se bliži njegov čas.

Često je klečao pred Presvetim u tihom dvorcu u Stenoparku i dugo se razgovarao sa svojim Spasiteljem. Još mu se katkada srce stiskalo, kad je pomislio na budućnost. Ta čovječje je srce tako slabo, a izdajstvo se krije u svakom njegovu kutu. No volja mu je bila čvrsta. Ujutro 11. srpnja obnovio je mirnim i sigurnim glasom pred svojim redovničkim poglavarom zadnji put zavjete »Božanskom veličanstvu, pred presvetom Djevicom Marijom i cijelim dvorom nebeskim«.

A onda opet u borbu. Žurno i veselo kao uvijek. O. Parsons bi ga poslao u inozemstvo. No — žetva je zrela, i njive su Gospodnje stajale pune ploda. Pa da se odrekne ovakvog radnika, kao što je O. Campion? Ne, toga nije mogao učiniti.

Ali neka se bar na čas ukloni ovoj buri, koja se podigla proti njemu. Neka ide na sjever. Najprije u Lancashire, a onda u Norfolk.

Već su se bili oprostili, izmijenili šešire, na rastanku domahnuli jedan drugom uvjereni, da se ne će više vidjeti. No već nakon kratkog vremena začuje O. Parsons konjski topot. Campion se vratio.

»Zaboravio sam Vas nešto zamoliti . . .«, i ispripovijedi O. Parsonsu, kako ga je molio

Mister Yate, koji radi svete vjere leži u londonskoj tamnici, da pohodi njegove u Lyfordu i ojača ih u velikoj tuzi. Dosada je to uvijek odbio, jer mu je tako svjetovala razboritost. Lyford je naime poznat kao mjesto, u kojem se sastaju katolici. Ondje je bio gotovo uvijek po koji svećenik, a već nekoliko godina s dopuštenjem kraljičinim i osam redovnica sv. Brigite. Radi toga su se oko kuće neprestano vrtjele uhode.

No ovaj put će Campion proći baš pokraj Lyforda. Zato je mislio, da ne bi bilo lijepo, ako se ne bi svratio.

O. Parsons nije najprije htio o posjetu ni da čuje.

Poznam vašu revnost, da pomognete dušama, i vašu veliku susretljivost. Vi ne možete odbiti ni jedne molbe. Ako jednom zađete onamo, ne ćete tako brzo dalje.«

»Ne«. reče O. Campion. »Treba samo da odredite rok, kako dugo smijem ostati ondje. Ni jedne minute dulje ne ću ostati.«

»Kakvo mi jamstvo dajete za to?« zapita poglavar u šali.

»Evo! Našega brata Ralpha!«

O. Parsons promisli časak. I on je imao mnogo toga da zahvali Mister Yateu.

»Dobro. Pođite onamo. Ali ja vam stavljam brata Ralpha na ovom putovanju za vašeg poglavara. U Lyfordu ne smijete ostati dulje od jednoga dana ili jedne noći i slijedećega jutra.«

Još se jednom srdačno oprostiše. O. je Campion bio veseo i rado je podnio poniženje, što je stavljen pod puslušnost brata laika.

U Lyfordu su ga radosno primili. Ali — kolike li žalosti kad su čuli, da će već slijedećeg jutra otputovati!

Redovnice se i ukućani ispovjediše. Onda je došao ovaj ili onaj na kratki razgovor s njim. Tako je noć brzo prošla.

Ujutro je čitao sv. Misu i propovijedao. Iza objeda zajaši konja i u pratnji brata Ralpha i Mister Collingstona, jednog svjetovnog svećenika, koji se tu sakrivao, odjaši dalje.

Nije prošao ni jedan sat, kao su izašli na gradska vrata, kad se na istoku podiže najednom veliki oblak prašine i približavao se prema dvorcu. U danima progonstva zla slutnja prvo je čuvstvo, koje obuzme čovjeka u sličnim okolnostima. No gospođi Yate zasjaše oči od radosti, kad je ugledala došljake.

»Ah! Šteta! Došli ste prekasno. O. Campion je baš otputovao.«

Četica vjernih katolika, koja je eto došla, da se ojača u vjeri, žalila je zajedno s ukućanima svoju nesreću.

»Pozvat ćemo Oca natrag«, reče jedan mladić. »Ta šta je jednostavnije od toga?«

Otrči k svome konju i baci mu se u sedlo. Gospođa je svjetovala, da jedan od skrivenih svećenika, koji su se kod nje zadržavali, pođe s njim. Tako će poslanstvo imati veći ugled.

Svećenik Mister Ford pristane, da ide za Ocem.

Stigli su ga u blizini Oxforda, u jednoj gostionici, usred študenata i profesora, koji su se okupili oko njega. Kako bi ga rado htjeli slušati, gdje propovijeda, ali on je odbio njihovu molbu, da ne upozoruje neprotrebno svoje neprijatelje.

Pred ovim društvom izruči mu Mister Ford svoju molbu. Ostali joj se odmah radosno pridruže. O. Campion je bio u velikoj neprilici. Svi su navaljivali na nj, da se odazove pozivu. I oni će s njima, a on će im onda u Lyfordu posvetiti nekoliko dana.

»Ne, ne! To je nemoguće!«

»Ali, Oče, kad ste mogli redovnicama posvetiti cijeli jedan dan, naći ćete valjda nešto vremena i za više od šezdeset ljudi!«

»Ne. Ja se moram ravnati prema mom bratu, a on putuje još danas dalje.«

Campion je bio duboko dirnut ovom neprisiljenom željom za riječju Božjom, no uza sve to i sasvim odlučan, da ne radi proti poslušnosti.

Ali, Oče, to je ipak nemoguće. Ipak, vi imate odlučiti.«

Sad on prizna, da je pod poslušnošću brata. Za čas se cijela bura obori na brata. Siromašni je čovjek najprije hrabro odbijao navalu. No na nesreću poče navađati razloge. I tako je brzo uvidio, da je razoružan.

Konačno zapovijedi Ocu, da se vrati s njima u Lyford. U nedjelju ujutro neka opet krene prema sjeveru. A on će uzeti u Lancashireu Campionove knjige i pričekati ga na granici Norfolka.

O. Campion se vrati — izdajici u šake!

Sunce je izašlo i obasjalo brda i doline.

»Do bijesa!« reče ljutito jedan od njih.

»Ako mi, huljo, ne nanjušiš popa, strpat ću te opet u rupu! Meni je već dosta trčanja po tim poljima.«

Dva jahača jure slabim putevima Lyforda.

»Samo strpljivo. Danas ćemo doći k jednom katoliku. Ah!...« vikne odjednom Eliot i naglo zaustavi konja. Nedaleko pred njima ležao je Lyford, ponosni dvorac Mister Yatea.

»Eno tamo«, pokaže rukom prema dvorcu. »Ondje ćemo ga uloviti.«

Uhvaćen

U kapelici je vladala velika tišina. Na srebrenim svijećnjacima gorjele su velike voštanice. Najstariji sin pomagao je Ocu kod oblačenja misnog odijela.

Velika je dvorana bila dupkom puna. Po podu je bila prostrta rogožina, a na zidu su visjele slike sv. Petra i sv. Oca.

Na licima sviju čitala se duboka sreća i radosno očekivanje.

Najednom je netko dolje na vratima zamolio, da bude pušten unutra. Gospođa je Yate slušala neko vrijeme, a onda se opet zadubila u molitvu.

Nakon kratkog vremena prišapne joj sluga u uho, da u dvorištu čeka jedan stranac, koji bi želio prisustvovati službi Božjoj. Zove se George Eliot. On ga pozna kao dobrog katolika, jer su kod Mister Ropera zajedno služili. Njegov prijašnji gospodar imao je u njega povjerenja.

Gospođa Yate promisli malo.

»Opasno je puštati tuđe ljude. No ako ga ti poznaš kao našeg brata, neka samo dođe.«

Vrata zaškrinu.

»Kako si sretan«, prišapne sluga došljaku u uho. Nesamo da ćeš prisustvovati sv. Misi, nego ćeš ujedno čuti propovijed O. Campiona!«

»To me doista jako veseli! Samo bih htio otpustiti pratioca protestanta.«

Eliot zapovjedi svom pratiocu, koji je vani čekao, da odmah odjaši k najbližem sheriffu i u ime kraljičino dovede ga ovamo sa stotinu ljudi.

Svećenik je propovijedao o nedjeljnom evanđelju: »Kad se Isus približavao Jeruzalemu, plakao je nad gradom.« Svaka je riječ mogla biti primijenjena na Englesku i na stanje, u kojem se ona nalazila. »Jeruzaleme, Jeruzaleme, koji ubijaš proroke!«

Dok je Otac svoje slušatelje krijepio riječju Božjom, razmišljao je izdajica, bi li ga uhapsio sada, u svećeničkom odijelu, ili bi radije čekao, dok dođu njegovi ljudi. Napokon se odluči za posljednje.

Iza Mise pođu svi u blagovaonicu. Gospođa Yate pozove i Eliota. Ali on se zahvali i žurno ostavi kuću.

To je gospodaricu začudilo. No kad su podvostručili stražu, opet se je primirila.

Doručak još nije bio gotov, kad jedan od slugu pozove gospođu Yate iz sobe. Sva blijeda dođe ona natrag. Poglavarica redovnica skoči prestrašena.

»Bože moj! Šta vam je, gospođo?«

O. Campion je sve to mirno promatrao i odmah shvatio cijelu stvar. Pogleda odlučno gospođu i reče:

»Opkoljeni smo od progonitelja svećenika, zar ne?«

»Da. Dvorac je opkoljen.«

»Dobro!«

Otac se brzo snašao.

»Ja ću se baciti na konja i prodrijeti njihove redove. Ako me uhvate vani, ne će bar vas gnjaviti.«

»Ne, Oče! To nema smisla. Ostanite.«

»Ali i ovdje će me naći. Ja ne mogu uzeti na sebe odgovornost, da stavljam u nepriliku ovu kuću.«

»Mi imamo sigurno zaklonište. Dođite za mnom! Brzo! Vaš život ovisi o svakom času!«

Svećenici Ford i Collington požure se s Ocem Campionom u potajnu sobu iznad ulaza u kuću. Ondje je u zidu bila izdubena dosta velika rupa tako, da su sva trojica mogla leći jedan do drugoga.

Dok su u kući na sve strane vikali, bučili, dozivali, molili su svećenici tiho u svom skloništu pomoć s neba i ispovjedili jedan drugoga. Pokora za grijehe bila molitva iz Očenaša: »Neka bude volja tvoja.«

Cijelo poslije podne letao je Juda Eliot — kako su ga odsada zvali i katolici i protestanti — po kući, lupao po svim zidovima, pretražio sve ormare i zakutke. Ali — svećenika nije našao.

Konačno je ljudima već bilo neugodno, da još dalje zanovijetaju ovoj kući. Bili su to ipak susjedi Mister Yatea i čestiti ljudi, koji su samo preko volje poslušali sheriffovu zapovijed. Sheriff prestane s pretraživanjem i ispriča se kod oproštaja. Morao je izvršiti kraljičinu zapovijed.

Čim su seljaci izašli van, iskališe svoju srdžbu. Samo ovom glupom Eliotu imaju zahvaliti, ako se sad prekinu njihove prijateljske veze sa susjedom. Radi takvog jednog glupana morali su protratiti cijelo poslije podne.

Eliot je bio bijesan.

»Vi biste htjeli meni pripisati krivnju za neuspjeh? Vi ste za to odgovorni ito pred državnim vijećem. Vi držite s papistima. Dakako! Zašto niste porušili zidove? Ili mislite li, da ćete naći svećenika pod krevetom?«

Sheriff odgovori oštro:

»Ja nemam dopuštenja za takvo što!«

»Da! Ali ja imam!«

Eliot izvuče jedan spis i počne im ga čitati. Jedan od seljaka dođe mu iza leđa i pogleda preko ramena. Glasno se nasmije i vikne:

»Prevara! O tom nema ništa napisano!«

»Sir!«, vikne Eliot sheriffu. »U ime kraljičino uhapsite ovog prijatelja Isusovaca. Odmah na mjestu! A sad pretražimo još jednom kuću.«

Ovo nasilje ustraši sve skupa. Okrenuše se i pođoše još jednom za izdajicom.

U kući su već zahvaljivali Bogu, što je pogibelj sretno minula. Muškarci i žene čestitali su jedni drugima, a gospođa Yate pozove svećenike iz njihova skrovišta.

Kad odjednom eto opet sheriffa pred vratima i traži, da ga puste unutra. Gospođa je imala još toliko prisutnosti duha, da ga zadrži. Šta znači ovaj ponovni posjet? Zar nemaju u Engleskoj više obzira ni prema jednoj bolesnoj ženi?

Sheriff je zamolio, da ne krivi njega. On je prisiljen da ovako radi. No prema njoj će ipak imati obzira, to se razumije. Ona može izabrati za noć jednu sobu, i on joj jamči, da nijedan od njegovih ljudi ne će ni pokucati na njezina vrata.

Gospođa izabere za noćni počinak sobu pokraj skrovišta za svećenike. Dok je u cijeloj kući vladala buka i vika, progonjeni su svećenici ostali posve nesmetani.

Juda Eliot je naličio grabežljivoj zvijeri. S čekićem u ruci trčao je iz sobe u sobu, lupao po zidovima, gdje bi primijetio malo sumnjiv tutanj, probio bi zid.

U salonu je skinuo sa zidova sve slike. Kamin je pao kao žrtva njegova bijesa. U svim su sobama porušili pod.

Kasno u noć baci konačno i on oruđe iz ruke. Izgubio je nadu, da će ovdje naći Campiona. Gospođa Yate zapovijedi, da dadnu momcima večerati.

Doskora svi usnuše. Iskoristili su priliku i dobro se napili piva, kojeg su dobili, koliko je tko htio. Već se je činilo, da će se sve dobro svršiti. Ali ženska revnost sve pokvari!

Redovnice sakupe sve katolike u gospođinu sobu. Ova pokuca tiho na zid O. Campionu i zamoli ga, da im rekne nekoliko riječi za oproštaj i da ih blagoslovi.

Kad se društvo opet razilazilo, spotakne se netko u tami. Jedan drugi padne preko njega. Nato se probudi jedan od momaka. U polusnu opazi, kako neki svećenik bježi. Vidio ga je samo na čas, ali — to je bilo sasvim dosta.

Digne uzbunu. Svi se probudiše.

»Isusovac!« vikne Juda Eliot. »Sad ga imamo!«

Upale svijetlo. Razlete se po kući. Opkole dvor.

Provale i u sobu gospođinu. Traže na sve strane, po svim kutovima i sobama... Traže sate i sate, ali i opet uzalud.

Ujutro je sheriff sakupio u dvorištu svoje ljude. Čekali su još samo jednoga: Eliota. Gospođa Yate je naložila jednom od slugu, da pripazi na izdajicu i otprati ga iz kuće.

Sav skršen silazio je Eliot niza stube. Onda udari iznenada šakom o zid: »Ovdje još nismo probili!«

Sluga se naglo okrene, blijed ko krpa.

»No već ste doista dosta razrušili!« promuca. Glas ga je izdao.

»Aha!« Eliot opazi njegovu zbunjenost. »Ovamo čekić!«

Podigne teški kovački čekić i počne udarati po stijeni. Ona popusti. Kroz rupu opazi sva tri svećenika.

Ovi su čuli buku na hodniku i pripravili se za najgore. I eto ih sad pred njihovim izdajicom, blijedi, ali posve mirni.

»Neka bude Gospodin blagoslovljen!« reče, O. Campion. I pogleda mirno oko sebe, poče tako prijateljski razgovarati s progoniteljima, da je doskora nadvladao njihov bijes.

U rukama neprijatelja

Eliot odvede svećenike k Forsteru, glavnom zapovjedniku sheriffa u Lyfordu. Ovaj se tek prošli dan vratio s putovanja. Izvori nam kažu, da cijelo pretraživanje ne bi bilo tako surovo, da je on lično bio nazočan.

Mister Humphrey Forster visoko je cijenio Campiona već u Oxfordu. Glas o svećenikovoj svetosti priveo ga je potajno opet k vjeri. Sad ga je tri dana posluživao u svojoj kući, dok nije došla odluka iz Londona, što će s njim. S Campionom su ovdje postupali ne kao s uhvaćenikom, nego kao s prijateljem. Svaki put je sjedio kod stola na počasnom mjestu.

Četvrti dan dođe nalog, da dovedu svećenike pod jakom paskom u London.

Juda Eliot jahao je ponosno na čelu povorke. Njegovo novo ime, koje su mu putem prolaznici dobacivali, nije ga mnogo uznemirivalo.

U Abbingtonu, u blizini Oxforda, razgovarao se O. Campion prijateljski sa študentima, koji su došli onamo, da vide glasovitog čovjeka.

»Mister Campion«, reče Eliot kod jela. »Vi imate za svakoga prijazan pogled, samo ne za mene. Sigurno se ljutite radi moga djela.«

»Neka ti Bog oprosti, Eliot, što tako nisko misliš o meni. Ne, ja sam ti oprostio i kao znak za to, ispit ću u tvoje zdravlje. Ako se pokaješ i ispovijediš, dat ću ti i odrješenje. Ali ćeš dobiti tešku pokoru!«

U Hanleyu opazi Otac slugu svog redovničkog brata i pozdravi ga veselim smiješkom, no učinio je to s velikim oprezom, da ga ne stavi u nepriliku. Stražari su naime budno pazili na svaki njegov mig. Villiama Fallya, koji se previše k njemu približio, prepoznali su kao svećenika i uhapsili. Bio je zaređen u Reimsu pred četiri mjeseca, a u Engleskoj je boravio tek nekoliko tjedana.

Blizu Londona dobili su od državnog vijeća nalog, da ne ulaze u London do 22. srpnja. Toga je dana bio veliki sajam. Svećenike će provesti po gradu u sramotnom ophodu i tako ih izvrgnuti ruglu i porugama svjetine.

O. Campionu su svezali ruke na grudima, laktove prema leđima, a noge konju ispod trbuha. Tako se nije mogao na sedlu ni maknuti. Na šešir su mu prikopčali papir s natpisom: »Campion, buntovni Isusovac«. Kao glavni od trojice uhvaćenih morao je jašiti pred drugima.

Svjetina je navrla na ulice, vikala, rugala se, pogrđivala svećenike, pljuvala na njih...

O. Campion je gledao oko sebe gotovo radosno. Vidio je doduše mnogo mržnje, rugobe, ali usred svega toga i mnogo utješnih prizora: lica, na kojima se odrazivalo saučešće; tu i tamo pozdravio ga koji potajni mig, kratki pozdrav rukom; vidio je jednu mladu ženu, kako je pogledala kroz prozor, i kako joj je zamro smijeh na usnama, a onda je problijedila i uhvatila se za srce. Čitamo u starim spisima, da su se ljudi u Londonu ogorčeno tužili na ovakav postupak. »Bilo je očito, kako je Engleska duboko ugrezla u barbarstvo, kad je tako pogrđivala — i to još prije svakog sudbenog postupka — jednog muža, koji je radi svoje učenosti i ćudorednosti bio poznat u čitavoj Evropi.«

U Toweru primi uhapšenike komandant Sir Owen Hopton. O. Campion se još jednom obrati svojim čuvarima, zahvali im i oprosti svu sramotu, koju su mu nanijeli.

Nato se zatvore za njim teška vrata grozne tamnice... Sad je sasvim u vlasti neprijatelja! Trnci mu prođu cijelim tijelom.

Mnogo je već čuo o spretnosti mučitelja, kojom su kršili srčanost svojih žrtava. A šta će tek s njim raditi! Pa šta hoće ovi propovjednici, koji se tako upadno motaju oko njega?

On sluti jako dobro, šta bi oni htjeli! Kakav bi to bio triumf, kad bi on otpao!

Već nekoliko dana boravi u strašnoj ćeliji »Little Ease«. Ne može tu ni hodati, ni stajati, pače ni sjedjeti ni ležati. Cijelo je vrijeme skvrčen. Kroza zid čuje jaukanje i stenjanje svojih drugova, koje su skupa s njim uhvatili u Lyfordu i već ih stavili na muke.

U tim teškim časovima dizao je Otac srce k Bogu svojemu i ozbiljno s njim razgovarao.

Ujutro 25. srpnja otvore se vrata njegove ćelije, i on se izvuče napolje. Pod jakom stražom odveden je prema Temsi, ukrcan u lađu i — odvezen uz Temsu. A onda se nađe pred svojim negdašnjim obožavateljem, grofom Leicesterom. Kod njega je našao i grofa Bedforda, također dobrog svog znanca. Osim njih su bila još dva državna tajnika.

Dočekali su ga sa svim počastima. Grof Leicester se prijazno obrati prema njemu:

»Poslali smo po vas, jer bismo htjeli čuti, zašto ste vi i Parsons došli u Englesku.«

Jednostavnim riječima razjasni im svećenik, kako su došli u Englesku, da spasavaju duše.

»Tako je to«, reče na koncu, a iz njegovih je riječi sijevao nutarnji žar. »Nisam ništa prešutio, ništa poljepšao. Duše — to je blago, koje tražim.«

Slušali su ga pognute glave. »Ja ne nalazim nikakve krivnje na vama«, reče konačno grof Leicester, »izuzevši to, da ste pristalica Papin.«

Ocu Campionu zasjaše oči: »A to je, Mylord, moj ponos!«

Iznenada se otvore vrata pokrajnje sobe i Isusovac se nađe pred kraljicom. Ona ga pogleda tamnim očima i — činilo se — kao da se sili na smiješak. Dudley mu lakom kretnjom ruke objasni, da kraljica želi s njim govoriti.

Otac stupi odlučno nekoliko koraka naprijed. Na vratima se na čas zaustavi i duboko uzdahne uprvši čvrsto oči u Elizabetu.

Vrata se zatvore. Šta su sve govorili toga sata ova žena, koja je nosila englesku krunu i ovaj muž, koji je držao u svojoj ruci srce Engleske? Toga ne znamo. Ali jedno smo ipak doznali: ona ga je pitala, da li je on priznaje zakonitom vladaricom zemlje. Kad je on to potvrdio, ponudila mu je slobodu, život, bogatstvo i prva mjesta na svome dvoru. Samo se mora odreći Pape.

Oba su grofa radoznalo pogledala na vrata, kad su se otvorila. Najprije je izašla kraljica, a za njom svećenik. Kraljica je bila blijeda, namrštena čela. Lice je svećenikovo bilo ozbiljno, oči su svijetlile posebnim sjajem.

»Mylord!« reče kraljica grofu Bedfordu. »Pošaljite ga natrag u zatvor.«

Sir Owen Hopton, zapovjednik Towera i odani sluga dvora, jako se uplašio. On je tako grubo postupao s Isusovcem, a grof Leicester iskazuje mu eto tolike časti. Odmah je izdao nalog, da Oca zatvore u jednu bolju sobu.

I opet su počeli dolaziti O. Campionu u posjete anglikanski propovjednici. Svaki dan su bili kod njega! On ih je pustio, neka samo govore, jer je ipak cijenio revnost ovih ljudi. Ali kad su odlazili od njega, osjećali su, da je on više na njih djelovao, nego oni na njega.

Konačno je došao k njemu i sam zapovjednik tvrđave Hopton. I njega je Otac pustio, da slobodno govori. Pa kad ovaj otvrdnuli vojnik nije naišao ni na kakav otpor topova i bajuneta, mislio je, da je već potpuno pobijedio. Sav se razdragao i obećao Ocu sve moguće tako, da je već i sam bio posve očaran. Danas su to samo riječi, ali doskora će biti prava stvarnost... Campion se na sve to smiješio i nije rekao ni riječi. Zapovjednik ode sav sretan i zadovoljan. Bio je siguran, da je Isusovac popustio. Uostalom, tko bi i mogao odoljeti tolikim obećanjima! Toliko bogatstvo, časti, službe!

Campion je svladan! Tako je počeo okolo govoriti. Za nekoliko dana zasjest će Isusovac Canterburšku biskupsku stolicu. Zamolio je kraljicu za oproštenje i prihvatio njezinu ponudu.

Sa propovijedaonica su javili sluge riječi Božje, da je Campion zanijekao vjeru. Sad izrađuje sjajan opoziv svojih spisa. U katedrali sv. Pavla propovijedat će o protestantizmu, a onda će javno spaliti svoju knjigu.

Laž se raširila po cijeloj zemlji. I dolazile su neprestano nove iz Londona. Walsingham, engleski državni tajnik, nije se ustručavao da ovu lažnu vijest javi na francuskom dvoru.

Nakon nekoliko dana dođe Hopton k O. Campionu s perom i papirom. Otac je i ovaj put šutio. Ali taj je vojnik ipak uvidio, da ima još i druga snaga, a ne samo topovi, barut i olovo.

Hopton je morao izvijestiti kraljevsko vijeće, da mu pothvat nije uspio. Ovo dade zapovjedniku odgovor na svoj način: Campion ima da odgovori na slijedeća pitanja:

Tko ga je poslao u Englesku?

U kojim je sve kućama bio primljen?

Tko ga je podupirao i pomagao?

U kojim je kućama čitao sv. Misu?

Tko se kod njega ispovijedao, i šta su mu sve rekli pod pečatom ispovjedne tajne?

Gdje je tiskana njegova knjiga?

Tko ju je primio?

I konačno sudbonosno pitanje:

Šta on misli o buli Pija V. proti Elizabeti?

Ako ne bude htio odgovoriti, neka ga stave na muke.

Od prvoga dana svoga zatvora bio je O. Campion pripravan na grozne muke. Kroza zid je čuo neiskazano jaukanje i stenjanje i znao je, da je Sir Hoptonu došao u posjete grozan čovjek, Mister Norton, koji je upravo s velikim

uživanjem činio ljude na rastezalima »za jednu stopu duljima, nego što ih je Gospodin Bog stvorio.«

Prvi dan je O. Campion bacio letimičan pogled u sobu za mučila. Vidio je grozne sprave: usred sobe jedna četverouglasta, tako zvana rack. Tko je bio osuđen na tu vrst muke, bio je položen na tu spravu. Ruke i noge su mu čvrsto svezali i onda ga onako u vodoravnom položaju dizali, a ujedno rastezali na sve četiri strane. Žrtva je tako razapeta visjela i po nekoliko sati. Da još povećaju boli, zaboli bi katkada i igle ispod nokata na rukama i nogama.

Pokraj racka vidio je O. Campion veliki željezni obruč, koji je u sredini imao šarniru, pa ga se moglo rasklopiti. Žrtva bi se morala skupiti i stisnuti u taj obruč. Krvnici bi poklekli kraj njega, stisnuli obe polovice obruča i pričvrstili ih. To je zloglasna »kći Scavingera«. Posljedica je ovog mučenja bila, da su nutarnji organi posve oštećeni, a na usta, uši i nos udarila bi krv.

Još je jedna treća vrst mučila bila onda u Engleskoj u običaju: željezne rukavice, ili nešto slično — šaraf za palac. Ručne zglobove ili ručne prste prišarafili bi visoko na željezo, onda bi izmaknuli podnožje, na kojem je čovjek stajao... P. Gerard je kasnije visio tako pet sati. Za to je vrijeme pao pet puta u nesvijest. »Ruke su mi tako jako natekle«, pisao je, »da je meso prešlo rub željeznih rukavica.«

Kad je O. Campion šutio na pitanja, koja mu je stavio Sir Hopton, rekoše mu, da će sutradan na mučila.

Ujutro je morao Otac sa slugama u groznu sobu. Na vratima se bacio na koljena i kratko se pomolio. Ojačan ustane.

»Gdje da se postavim?« zapita i pogleda mirno na strašna mučila.

Morao je na rack. Dva su krvnika brzo svezala konopce oko zglobova i počeli dizati spravu. Tijelo se polagano uzdizalo. Kad je lebdjelo već koji metar iznad zemlje, činilo se Ocu, kao da će mu otkinuti udove od tijela. Ruke iskočiše iz zglobova... A sluge su i dalje rastezali...

Obuzele su ga užasne boli. Jesu li to stavili žeravicu na zglobove? I tko to udara kod svakog udisaja po grudima kao kakvim čekićem?

Glava mu doskora klone. »To je strašno«, zastenje tiho. »Bože moj, daj mi snage do konca!«

Kroz prozor je prodrla sunčana zraka i obasjala svećenikovu glavu. Svijetlo ga je zaslijepilo i on je vidio čas crvene, čas zelene krugove, kako se kreću pred očima. Onda mu se pričini, da mu se udovi rastežu i postaju duži. Bol u zglobovima osjećao je, kao da ga boli negdje izvan njega. Hvatala ga nesvijest.

Uto se nagnu nad njega neko bradato lice.

»Mister Campion, kako glase imena onih, koje ste pomirili s Rimom?«

Otac napne svu svoju snagu. Samo sad ne popustiti. Ili ostati pri potpunoj svijesti, ili pasti u potpunu nesvijest! No nikako ne smije zapasti u ono opasno stanje, u kojem usta govore, a volja je vezana.

»Mister Campion«, čuo je glas kao iz daljine. »Imena pomirenih...«

»Bože«, uzdahnu svećenik, »daj mi snage!«

»Ha? Vi šutite? Čujte. Ja ću vam pročitati imena...«

Odjednom uzmakne nesvijest. Otvorenim očima pogleda Otac nadstojnika mučila. Ovaj je držao u ruci nekakve papire.

»Dakle slušajte. O Božiću ste bili u kući Henrya Pierrepointa, Holmea Pierrepointa i Thoresbya u Nottingshamshireu; nakon dva tjedna pošli ste u Derbyshire i stanovali ste kod Mister Langforda, kod gospođe Foljambe, zatim kod Mister Amiasa. Onda ste otišli prema sjeveru u Yorkshire... Jeste li čuli?«

Otac se sav zbuni i pogleda mučitelju u oči.

»Bože!« uzdahne. »Tko vam je to izdao?«

Ali odmah se ljuto pokaja, što je oslabljen bolima izrekao te riječi.

»Tako!« usklikne Norton. »Vi dakle priznajete, da ste bili ondje! Da, to smo mogli misliti«, reče glasno i zadovoljno prema ostalim prisutnima. »Ipak je to prokleto, da su u onom kraju ljudi tako tvrdokorni! No, stavio sam samo jednog od onih osumnječenih na muke, pa je sve izdao. A sad ste čuli potvrdu njegovih izjava.«

Ove su riječi upekle svećenika u dušu poput žive žeravice. Dao se je nadmudriti. To je danas njegova najveća muka.

»Dakle, Mister Campion!« opet će Norton smiješeći se. »Sad nam još samo recite, kod koga ste bili u Yorkshireu?«

»Ne ću ništa reći!... Nisam ni prije... ništa priznao...!«

»Mister Campion, odgovorite još samo na nekoja pitanja i vi ste slobodni.«

Šutnja...

S jednoga tornja na Toweru odjekivali su hici topova. Kakav to brod ulazi svečano u luku? Je li se to Sir Francis Drake krcat zlatom vratio sa svog putovanja? Ili je to lađa kojeg stranog kneza? Tutanj topova samo je na čas svratio Campionovu pažnju. Onda je opet molio, sav uronjen u Boga.

»Mister Campion!« javi se Sir Norton. »Ako vam je teško govoriti na mučilima, skinut ćemo vas. A onda ćete nam reći imena, zar ne? Mogu li vas skinuti?«

»Ne! Pustite me da visim!«

Vrijeme je polako odmicalo. Trebalo je cijelu vječnost, dok je sat na zvoniku sv. Pavla odbio slijedeći četvrt. I tako su prolazili sat za satom.

»Mister Campion!«

»Bože, daj da ostanem vjeran i da umrem.«

Došla je noć. Norton zapovjedi da ga odvežu. Svećenik je bio u dubokoj nesvijesti, no ipak je stenjao, kad su mu sluge doticali izmučene udove.

Campion je morao još jednom na rack. I ovaj put osta stalan. U očajnom bijesu morali su njegovi neprijetelji priznati, da ne mogu od njega ništa doznati.

Katolici nisu drugo od njega ni očekivali. On, njihov vođa, mora prije umrijeti, nego da se iznevjeri. No ipak su to bili tjeskobni dani čekanja, dok su čekali na vijesti o njemu.

A vijesti su bile porazne! Govorilo se, da je Campion sve izdao. Odrekao se vjere. Naveo je imena svih onih, koje je priveo Katoličkoj Crkvi. Kao dokaz navedene su samo neke glasovite kuće. I onda su slijedila ona imena, koja je Norton pročitao pred Ocem za vrijeme mučenja.

Ostali, koji nisu navedeni, ali se za njih točno zna, stajalo je u proglasu, neka se sami jave i tako zavrijede oproštenje i milost njezina veličanstva . . .

I laž je doista primljena kao istina. Nastala je grozna uzbuđenost. Mnogi planuše na Campiona. Tako ih je dakle njihovo povjerenje prevarilo. Ovaj čovjek, koji ih je poticao da budu jaki i da se muževno ponesu, postao je eto sam Juda Eliot, najveći izdajica u zemlji! Mnogi su otpali, a krivnju za to bacili su na O. Campiona.

Doduše, bilo je svagdje i onakvih, koji nisu bili tako lakovjerni, nego su upozoravali, da je Burghley lukava zmija: što njemu koristi i što služi dobrobiti naroda, ili ako se njemu bar tako čini, to je za nj ispravno sredstvo, da dođe do svoga cilja. Laž i istina — te razlike on ne pozna.

No drugi su opet upirali prste na sheriffe, koji su sad provalili i u kuću lorda Vauxa, Teshama i Catesbya te uhapsili ove dične borce katoličkog duha. »Eto, to je Campionovo djelo!«

Ova je vijest doprla i u tamnicu. Kad je Pound čuo za to, bio je sav izvan sebe od ljutine. Otkad je u Hogsdonu govorio s Isusovcem i pročitao njegov spis, na koji ga je on potaknuo, činilo mu se, da se je pojavio spasitelj domovine.

A sad eto! Povrijedio je i samu ispovjednu tajnu!

Ako je to istina, onda je to strašno! Nepodnosivo! Pa ipak, čini se, da je tome tako. Ne govore li za to tisuću dokaza? A konačno — ah! i on sam pozna neizrecive muke na mučilima...

Nutarnje sasvim skršen napisa on svećeniku pismo. Kratko i zbijeno pita ga, je li istina, što se govori.

O. Campion je po svoj prilici sad prvi put čuo, što se sve vani govori, kako nastoje, da unište njegov dobrar glas kod katolika. Bio je duboko dirnut. On se kao posljednji vitez engleske krvi borio poštenim oružjem, iako sa spuštenim vizirom. A kako nisko i podlo rade njegovi neprijatelji!

»Ne!« odgovori on Poundu. »Vjerujte mi, ja nisam izdao nikakve tajne. Iz neopreznosti sam doduše potvrdio neke podatke. Ali ti su već bili napisani. Ispovjednu tajnu nisam povrijedio. Ne, dragi moj prijatelju! Meni je sveto svako ime mojih dobročinitelja i svih katolika. Isto tako i sve ostalo, što bi moglo imati ikakvo značenje, ostaje zakopano u mojim grudima, i tu ću ga sakriti kao u grobu, pa došlo što mu drago, makar mučila i konopac!«

Posljednji boj

Londonski biskup baci uzrujan Burghleyevo pismo na stol. Zašto mu ovaj tvrdoglavi državnik ne vjeruje! Kako je on, biskup Aylmer, dosada uvijek nastojao, da se ne da Campionu prilika za raspravljanje o vjeri. A sad!

Šta piše Burghley?

»Zar je uistinu tako teško nadvikati jednog čovjeka, izmučenog gladu, oskudicom, mukama?«

O Gospodine ministre! Tu se ne radi samo o napola mrtvom čovjeku, tu se radi o istini, koja svijetli u ovom ispaćenom čovjeku! I vi niste svijesni, kolika je opasnost od takvog jednog protivnika? Ali — vi zapovijedate... Dobro! Ja ću vam dovesti za ovu borbu svoje najvrsnije vikače. Nadam se, da će oni vikati i nad vašim porazom...

Biskup Aylmer odredi za raspravu dekana sv. Pavla, Sir Nowella i dekana Windsorskog, Mister Daya. Prva javna rasprava bit će 31. kolovoza.

U kapelici u Toweru zavladalo je veselo raspoloženje. Konačno će ipak slušati Isusovca. Već je odavna zauzeto zadnje mjesto, a još se uvijek neki guraju unutra. Za goste iz dvora bila je podignuta kao neka vrst galerije. A sprijeda, u odijeljenom prostoru, sjedjela su u udobnim sjedalima dva Campionova protivnika.

Imali su cijele tjedne vremena da se pripave. K tome su im na stolu ležale cijele hrpe knjiga, kojima su se mogli svaki čas poslužiti. Oba su se prelata tiho razgovarala sa bilježnicima. Držali su se kao vojskovođe, koji su izvojevali veliku pobjedu.

Odjednom sve zašuti. Na sjeverozapadna vrata uniđu stražari i uvedu nekoliko utamničenika pa ih smjeste na povišenom drvenom podiju.

Sve su oči bile uprte u ove ljude. Tražili su Oca Campiona. A on — zgrbljen, teturajući — stupi nekoliko koraka naprijed. Njegova je stolica bila nasuprot anglikanskih prelata. I onako iscrpljen nije se mogao ni nasloniti na stolici, jer nije imala naslonjača! Nisu mu dali stola, da se o nj odupre. Nakon nekoliko tjedana zatvora činilo se, kao da je ostario za nekoliko godina. Lica su mu duboko upala. Gotovo nepodnosiva slabost potpuno je njim ovladala, a lice mu je pokrilo blijedilo i umornost. Oči su sjale iz upalih očnih šupljina, ali su sjale još uvijek svježim sjajem.

Jedan katolik, koji je bio prisutan, pisao je kasnije o njemu: »Mučila su ga skršila. Pamćenje kao da ga je izdalo, žar duha utrnuo.« Pa ipak je bio od srca veseo, što može prisustvovati raspravi. »Jer — slušao sam O. Campiona, kako lako i vješto odgovara na lukavo postavljena pitanja svojih protivnika, i vidio sam, kako je on sve njihove poruge, pogrde i izrugivanja podnosio s takvom veličinom karaktera, da su mu se svi slušatelji, pače i heretici, koji su ga ipak progonili jednostavno divili.«

Nowell otvori bahato raspravu. »Mi smo ovdje, da damo čast istini! Ne radi nas; jer mi smo je našli. Nego radi vas, Mister Campion, i radi ljudi vašega kova.«

Zatim odmah navali: »Kako ste se vi usudili predbaciti vladi njezina veličanstva surovost? Zar ste već zaboravili dane krvoločne Marije?«

O.Campion je stajao pognute glave. A onda upre svoje oči u lice protivnika i progovori promuklim glasom:

»Ja sam vas pozvao na raspravu, to je istina. Ali kako smo se našli na bojištu? Oduzeli ste mi moje oružje. Gdje su knjige, gdje je potrebno vrijeme za pripravu? Istom sam pred jedan sat doznao, da moram raspravljati. Sve ste mi oduzeli, pa i moje bilješke. Ili zar je to vaš odgovor na moj poziv, da ste me najprije stavili na muke? Preda mnom vješala, iza mene rastezala. Zar je to prikladno polje, da se dade svjedočanstvo istini? Na krvološtvo, koje vi otklanjate od današnje vlade, primijetio bih samo to: Elizabetina rastezala nisu manje zlo od Marijinih smaknuća. Ja poznam rastezala. Ako moram još jednom visjeti, onda bih radije na vješalima, nego na racku.

Sad je ocrtao muke katolika u tamnici. U dvorani je vladala grobna tišina. Svi su ga pozorno slušali.

Odjednom ga prekine državni bilježnik Beale:

»Ne stavljaju vas katolike na mučila radi vjere, nego radi veleizdaje!«

Campion se uspravi. Duboki gnjev dao je njegovu glasu oštar ton:

»Tko mi od vas može predbaciti ijedan drugi prekršaj osim moje vjere, neka stupi naprijed!«

Nasta mukla tišina. Već na početku rasprave predobio je O. Campion za sebe srca slušatelja. A sad, što su njegovi protivnici bili prkosniji, to je on postajao mirniji i čedniji. Nije se on borio za sebe, nego za Kristovu nauku. To mu je davalo nade u pobjedu, i ta je nada prosijevala iz cijelog njegova bića.

Od osam sati ujutro do jedanaest pred podne trajao je prvi dio rasprave. Drugi dio od dva sata poslije podne do pet navečer. Sunce se već bilo nagnulo prema zapadu i bacalo koso svoje zrake kroz šarene prozore kapele, kad je sudac prekinuo raspravu.

Biskupa su Aylmera izvijestili o uspjehu. On je zabrinuto kimao glavom. Da, to je on bio predvidio. Možda nije mislio, da će biti baš tako slabo. O. Campion — iako je napola mrtav — sigurno je ljude začarao.

»Glupost!« vikne Burghley ljutito. »Veliki dojam pred ličnošću. Ipak bi nam se smijali, kad ne bismo ušutkali ovoga čovjeka.«

Ali — s drugom je raspravom jako zatezao, gotovo tri tjedna. Onda dovedu Oca u Hoptonov privatni stan. Tu će biti lakše zadržati daleko nepoželjnu svjetinu.

Anglikanci su se ovaj put izgubili u sofizmima tako, da je utamničenik opet i opet molio, da se povrate na bitne stvari.

I ova i još druge dvije rasprave, kod kojih su bile nazočne samo izabrane osobe, svršila

je kao i prva. Zadnju je sjednicu počeo Dr. Walker ovim riječima:

»Ovaj je čovjek ostavio domovinu i sjedinio se s onim čovjekom u Rimu, s našim zajedničkim neprijateljem, antikristom. Onda se je vratio u našu domovinu, povlačio se od mjesta do mjesta, proputovao ju, i na sjeveru u Yorkshireu prouzročio toliku uzbunu, da sad oni, koji su postali mirniji, dižu proti njemu svoj glas i proklinju ga... !«

No O. Campion se nije dao smesti. Kad je Dr. Walker konačno došao na njegov predmet, odgovorio je mirno i prijazno. Ovo svladavanje samoga sebe nakon tolike grubosti osvojilo je i njegove najljuće protivnike.

Pri koncu rasprave imao je Charke, drugi protivnik, toliko smionosti, da pozove prisutne, neka zahvale Bogu za pobjedu, koju mu je On udijelio ovoga dana nad Campionom.

Slušatelji su bučno ustali i odgovorili mu glasnim psikanjem.

Tri dana iza toga izrekao je Norton svoj sud o raspravama ovim riječima: »Po mome mišljenju rasprave su bile nesamo besplodne, nego upravo štetne. Svi izvještaji o njima samo će nam škoditi.«

Prepirke su iznenada prekinute. Propovjednici, koji su imali nastupiti kao Campionovi protivnici, vratili su se na svoje župe.

Burghley je zakuhao kiselu čorbu. Narod je javno govorio, kako je Isusovac sjajno pobijedio. Odmjerenim riječima, pače i svojom šutnjom, dokazao je, koja je vjera prava! Zašto onda još uvijek varaju narod?!

Kancelar je bijesnio. Naložio je, da uhapse svakoga, koji tako govori. Prijetio se mučilima. Ali javno je mijenje bilo na strani O. Campiona. U porugljivim pjesmama slavili su njegovu pobjedu, a rugali se protivnicima.

Na život i smrt

Svi Burghleyevi pokušaji, da uništi dobar glas Campionov u narodu, izjalovili su se. Zato Isusovac mora umrijeti. On je pomogao istini do pobjede. Sve je na njemu svjedočilo za ovu istinu. To je njegov zločin.

Doveli su ga pred sud, pred sud onih, koji imaju vlast.

U optužbi su O. Campion i njegovi drugovi optuženi kao »izdajice kraljice, koji su protjerali iz svoga srca strah Božji... i zakleli se, da će nesamo lišiti njezino veličanstvo njezina kraljevskog naslova, časti, moći, vladanja i kraljevstva, nego da će spomenutu kraljicu umoriti i u rečenom kraljevstvu prouzročiti uzbunu i kobno krvoproliće.«

Na 14. studenoga 1581. stajao je O. Campion s nekima od optuženih svećenika i apostola laika pred kraljevskim sudom. Kad je pročitana optužba, digao se odmah Otac i u sporazumu s drugima svečano izjavio, »da veleizdaje nisu počinili. Sasvim je isključeno, da bi ova strašna optužba mogla biti dokazana.«

Sudac zapovijedi optuženima, da po običaju dignu ruku u vis i izjave, jesu li krivi ili ne.

O. Campion se uzalud trudio, da udovolji ovoj zapovijedi. Od muka na racku bile su mu obe ruke gotovo uzete. Nato priskoči k njemu jedan od drugova, poljubi mu s počitanjem ruku

i digne je visoko u vis. Međutim je Campion zajedno s drugima izjavio, da je nevin.

Pravi proces započe tek 20. studenog, baš na blagdan Campionova zaštitnika, mučenika Edmunda.

Grupa vojnika dovela je optuženike iz tamnice u Westminstersku sudnicu. Cijeli je London grozničavo iščekivao razvoj ove tragedije.

Svijet je nagrnuo pred sudnicu. Došli su da vide, da li u njihovoj zemlji još vrijedi negdašnje pravo i časna pravica »uza sav silan pritisak vlastodržaca i državne uprave.«

Kraljičin zastupnik, imenom Anderson, otvori parnicu strančarskim govorom. Govorio je tako prijetećim glasom, smrknutim licem, te su se optuženici pobojali, da bi na taj način mogao nepovoljno utjecati na porotu. Pomiješao je činjenice, sumnjičenja, pretpostavke, nagađanja i nepovoljne okolnosti — sve skupa. Na taj je način doista uspjelo, da »dokaže« besmislenu optužbu.

O. Campion se digne i odgovori u ime svojih drugova:

»Engleski su zakoni tako oprezni i mudri, da nijedan čovjek ne može radi neosnovanih praznih osumnjičenja biti osuđen na život ili na smrt.«

Ostavili su domovinu. No zar je to veleizdaja? Dobili su od Pape obskrbu; katolici su; propovijedali su narodu... Je li to veleizdaja?

»Mi otvoreno niječemo ispravnost ovog zaključka! Ovaj zaključak nije ništa vrijedniji od ovog, kad bi netko htio ovako dokazati, da sam ukrao ovcu: moji su roditelji tatovi, moji drugovi sumnjivi, ja sam ništarija, koji rado jede ovčje meso, dakle sam uistinu ukrao ovcu. Kome nije jasno, da su te nepovoljne okolnosti doduše kadre, da osumnjiče čovjeka pred porotom, ali nemaju ni najmanje vrijednosti za dokaz!«

A onda zapita: »Mi smo zavađali kraljičine ljude! U čemu sastoji to zavađanje? Kažete, da smo pomirivali ljude s Papom. Doista! Što treba da koga s njim mirimo, kad smo poslani, da mirimo ljude s Bogom?«

Otac je Campion govorio posve mirno, skromno, izrazujući licem i kretnjama molbu, ali je ipak svaka njegova riječ svjedočila o potpunoj prisutnosti duha i dubokoj oštroumnosti. »Jer — njega su jako cijenili«, ističe se u spisima sudbene rasprave, »tako da se ne može naći njemu ravan, što se tiče života, znanja, ili ikojeg drugog svojstva, koje je ukras jednoga čovjeka...«

Tužitelj se obrati lično prema O. Campionu: Campion je isposlovao bulu Pija V. proti Elizabeti i svuda ju je branio. —

No mi znamo, kako ta stvar stoji. Baš naprotiv. O. Campion je bio uvijek proti njezinim odredbama, i samo njemu treba zahvaliti, što je bila donekle ublažena.

Cijeli niz sličnih optužba iznio je kraljičin zastupnik, a Otac ih je odmah sve sjajno oprovrgao. Nakon svakog njegova govora bila je njegova nedužnost očitija.

Onda sudac udari šakom o stol.

»Do bijesa! Ja bih vašim riječima malo više vjerovao, da vas nisu vaša posljednja djela razotkrila. Zašto ste mijenjali ime? Zašto ste se zakrabuljivali i preoblačili? Vaše šuljanje i laganje, vaše sakrivanje u zakutcima skrovišta — nisu li sve to dokazi, iza kojih moramo slutiti opake planove? Došli ste iz ljubavi prema domovini? Onda ne biste trebali nikakvih skrovišta! Htjeli ste činiti dobro? Zašto se onda bojite svijetla? Ne! Vaše djelovanje u potaji svjedoči samo o veleizdaji!«

Otac Campion upozori na rugobu ovakvog razlaganja i pozva se na prve apostole, koji su slično radili.

»Kad je Pavao propovijedao sa svojim drugovima evanđelje, bio je često prisiljen, da se posluži lukavošću i prepredenošću... Mijenjao je ime i nazivao se sad Pavao, sad Saul. Često mu se činilo, da je pametnije ne nastupiti otvoreno, nego se držati sakriven, da ne bi planulo progonstvo i škodilo evanđelju. Stoga se spasio spustivši se u košari kroz prozor. Ako ovakve stvari dozvoljavate Pavlu, zašto ne meni? On je apostol, a ja sam tek Isusovac, Od svega sam srca želio, da se raširi evanđelje. No znao sam, da će me uhvatiti, čim me prepoznaju. Stoga sam mijenjao ime. Sakrivao sam se, ali tim sam samo nasljedovao apostole. Jesam li tim učinio veleizdaju?«

Kako su lako tekle riječi! Advokati i suci imaju u njem svog učitelja!

Onda Otac promijeni glas i nastavi lakim humorom:

»Terete me zato, što sam nosio sametni šešir i upotrebljavao slične stvari. Kao da nošenje takvih stvari znači već veleizdajstvo, ili kao da sam tim to sigurniji izdajica! Ne stojim ja pred sudom, moja gospodo, što bih bio optužen, da sam se ogriješio proti naredbi o nošnji odijela!«

Ali glavni prekršaj Oca Campiona, da je tvrdokorno odbijao priznati kraljicu kao vrhovnu glavu crkve, postojao je još uvijek. »Kad ste upitani o buli Pija V.«, reče sudac, »niste htjeli odgovoriti. Rekli ste, da su takva pitanja žedna krvi. Tko ih postavlja, radi o životu jednog čovjeka. Kod preslušavanja ste se izmotavali i govorili prazne riječi. A to je svakako znak zle savjesti. Istina se ne treba sakrivati.«

»O ovoj sam se stvari lično s kraljicom sporazumio«, odgovori Campion. Slušatelji se nehotice nagnu naprijed. »Ja je priznajem za svoju gospodaricu. I ne vjerujem u to, da je Papa može svrgnuti s prijestolja. Ali moram dati Bogu, što je Božje! Tako sam govorio, moja gospodo! To je ipak sasvim jasan govor i za svakog, tko je dobre volje, sasvim razumljiv. Zašto onda još dolazite sa stvarima, koje ipak nikad ne će biti stvarnost? Što ima onda da znači, kad me pitate: uzmimo, da je moguće svrgnuće, i da Papa ima vlast za to, bih li onda držao, da sam riješen vjernosti podaništva. Nije li to pitanje, koje žeđa krvlju, kobno pitanje? Uzmimo. Zašto? Na taj način može svatko, ako samo hoće, doći do najgluplјih posljedica! Zato sam otklonio, da na to odgovorim. No tko mi može radi toga predbaciti izmicanje i prazne riječi?«

Svećenik digne glavu i pogleda suce. Mnogi mu se od njih prijazno nasmiješio. Njegove su ih riječi predobile za se. Slušatelji su odahnuli.

Ovaj svećenik, skršen i slomljen na mučilima, usred najboljih svojih godina tjelesno sasvim uništen, stajao je sasvim siguran pred svojim neprijateljima. Stajao je, kao svijetli znak svoje nevinosti. Oči mu svijetle, te tamne oči, koje prodiru sasvim u dušu čovjekovu. A on se ipak ponaša plemenito, mirno i sigurno, kao da se tu ne radi o životu ili smrti.

Svaki put, kad bi Anderson na nj zagalamio, čekao je on i šutio, dok se nije bura slegla. Onda bi govorio stvarno i pobjedonosno. I uvijek je zadržao duševnu ravnotežu. Da nije osuda bila već unaprijed silom određena, O. Campion bi bio izvojevao sebi i svojim drugovima dobar svršetak.

Sudac pozove svjedoke. Jedan je od njih bio Juda Eliot. »Izjave ovih ljudi«, izvješćuju sami protestanti, »bile su tako jednostrane i tako neosnovane, da se možda ne nalazi sličan primjer u našim knjigama.«

Iza toga je državni tužitelj pročitao optužbu proti Sherwinu, svećeniku iz rimskog sjemeništa, pa proti Bosgraveu, Isusovcu, koji se kao član poljske provincije radi zdravlja vratio u domovinu. Kad su i njega tužili radi veleizdaje, tako se smeo, da je samo uzviknuo:

»Šta? Ja veleizdajnik? Samo zato, što sam u Poljskoj jednom čuo o Papinu naoružanju?«

Otac je Campion vidio, da je iznenađenje sasvim smelo dobrog Oca, pa se ne može mirno braniti. Zato odmah nastupi mjesto njega.

»Gospodo!«

Slušatelji, koji su željeli svećenicima dobro i već se bili počeli bojati za subdinu O. Bosgravea, odahnuše.

»Gospodo!« Dobro vam je poznato, na kakvoj nesigurnosti počivaju razne vijesti. Ponajviše je u njima više nesmisla nego li istine. Tko bi od vas bez promišljanja svaku vijest dalje razglašivao? Ne bi li na taj način morao često puta ubrati sramotu mjesto pohvale? Zar se ne govori u svakoj brijačnici u Engleskoj o državnim pothvatima i politici, na koju na dvoru uistinu nitko ne misli? Tako je i u drugim zemljama, u Italiji, Flandriji, Francuskoj i Španjolskoj. Ne bi li onda bio znak djetinje lakovjernosti, kad bi Mister Bosgrave, kopnom i morem rastavljen od Engleske, pismeno ili čak i lično kraljevskom vijeću ili državi htio javiti vijest, vijest velim, koja po svoj prilici nije istinita, pa prema tome ne može ni biti od kakvog značenja? Kako ja tu stvar gledam, pokazao je Mister Bosgrave više razboritosti, što je tu vijest zadržao za sebe. Jer kakva bi bila posljedica, da je učinio prema vašoj želji? On je bio u tuđoj zemlji pa bi se bio ondje izvrgao najvećim pogibljima, a ovdje bi mu bili premalo zahvalni za jednu vijest, koja može biti — tko bi znao! — i lažna!«

Vrhovni je sudac na to samo slegnuo ramenima i primijetio:

»Nema ni jednog rupca, pa ni najprostijeg, koji Campion ne bi mogao lijepo obojiti.«

Ni ostalim optuženicima nisu mogli dokazati nikakve krivnje. Ali — nitko od njih nije htio položiti zakletve Elizabeti kao vrhovnoj glavi crkve. I u tom je bila njihova veleizdaja, iako su izjavili, da priznaju Elizabetu za svoju kraljicu.

Jedan od zadnjih optuženika, imenom Kirbin, reče na pr.: »Nikada nisam čuo što zlo

o njoj govoriti, a da je nisam branio, koliko sam mogao. Ja sam engleske mornare spasio od vješala samo iz osjećaja dužnosti prema njezinu veličanstvu i iz ljubavi prema mojoj domovini.«

Prije nego što će se porota konačno posavjetovati o krivnji ili nedužnosti optuženika, smjeli su se ovi još jednom braniti. Otac Campion se digne i upravi ove riječi poroti, koja je imala u svojim rukama sudbinu optuženika.

»Mi stojimo ovdje pred vama, gospodo, i optuženi smo radi stvari, o kojima ovisi naš život. Nemamo drugih prijatelja osim vaše razboritosti i mudrosti. I mi se možemo pozvati jedino na vašu savjest. U ovom času imamo jednu molbu na vas: ne dajte se zavarati prividnim dokazima i mnogim riječima! Promotrite stvar temeljito i stvorite svoj vlastiti sud. Vi ćete bez sumnje udovoljiti svojoj dužnosti, ako samo pažljivo vagnete, što je bilo rečeno. Sve se može svesti na tri točke. Govori i raspravljanja cijeloga dana sastojali su se u glavnom prvo iz nedokazanih pretpostavki i prividnih razloga, drugo radilo se o stvarima vjere, treće dokazi se temelje na izjavama i prisegi svjedoka.

Dokaz, koji se temelji na samom nagađanju, ne može dostajati, da se toliki broj ljudi proglasi za krive, šta više, niti da im se život izvrgne ozbiljnoj opasnosti. Zakoni kraljevstva traže razloge, koji sile na dokaz. A najjači razlozi naših tužitelja samo su prividni razlozi, za vas dakle bez vrijednosti. Promotrite pomnjivo ove okolnosti! Nemojte lakomisleno prihvatiti neosnovana predmijevanja! Ravnajte

se prema razumu i tako ćete sigurno doći do sigurnosti.

Zatim je upozorio, da ih one mnoge i beskorisne stvari, koje je sudac pitao, mogu lako zbuniti.

»Kakvo djelovanje ima ekskomunikacija, kakvu moć ima rimski biskup, kako se mogu riješiti zapletaji savjesti kod ljudi, to su sve stvari, koje svakako treba iznijeti u školi, ali ne pred porotu. Jer ove stvari još nisu konačno riješene, i protivna, dobro obrazložena mišljenja, bore se za protivnu tvrdnju. Kako ćete onda vi o tom odlučiti, koji ste doduše mudri i bogati životnim iskustvom u svojim stvarima, ali u ovim stvarima ipak niste dovoljno poučeni.

No kad biste htjeli sve ovo ostaviti na strani, ne biste više imali ništa od optužbe, o čem biste se trebali posavjetovati... Dakako, naša je nedužnost tako očita, da ne preostaje ništa više, ako se oduzme neprihvatljivo i lažno.

No ipak. Ostaje još jedno. Zaprisegnuta svjedočanstva svjedoka. Ali svjedoke morate iskušati. Morate također poznavati one, koji su položili zakletvu. Kod procesa se obično odbija onakve svjedoke, koji nisu nepristrani. Ja vas molim, mislite na to, kako su jedni nesigurno, drugi smiješno, drugi opet protivurječno donašali svoje izjave! Pogledajte kraljevske svjedoke. Može li se od njih očekivati istina? Jedan je sam priznao, da je dvaput počinio umorstvo. Drugi vam je poznat kao nijekalac Boga... Ruku na srce. Hoćete li, gospodo, vjerovati ovim ljudima, koji su već duboko prevarili Boga i ljude? Ljudima, koji se ne bi mogli zakleti na svoju vjeru, pače ni na svoju časnu

riječ! Ja sam uvjeren, da je vaša uviđavnost prevelika, vaša savjest previše osjetljiva. Procjenite svjedoke po zasluzi. Tražite druge svjedoke. I naći ćete. Oni ne će tvrditi, da smo učinili nešto, što bi moglo škoditi državi i ljudskom društvu... Neka vam Bog dade milost, da našu stvar pravedno vagnete. Imajte strahopočitanje i pred svojom vlastitom savješću!

Ne ću vas, moja gospodo porotnici, dulje zadržavati. Sud prepuštam vama. A sve je drugo već odavna kod Boga odlučeno.«

Slušatelji su slušali bez daha ove njegove riječi. U prostranoj dvorani zavladala je mrtva tišina. Porotnici odgurnu stolice natrag, dignu se i teškim korakom pođu u susjednu sobu.

Među publikom je nastalo tiho komešanje i šaptanje. Campionovi su drugovi opkolili Oca i zahvalili mu za sjajan obrambeni govor. Svi su bili veselo raspoloženi, jer je snaga njegovih riječi učinila duboki dojam i na same suce...

Jedan između slušatelja pristupi k Ocu i pruži mu čašu piva za okrepu. Dok je Otac pio, promatrao je suce.

Živo su među sobom razgovarali i gestikulirali rukama. Samo je jedan ili drugi sjedio na svom mjestu, kao da ga se ništa ne tiče.

»Oni tamo«, reče čovjek, koji je donio Ocu čašu okrepe, i pokaže na suce, »potpuno su uvjereni, da će vas proglasiti nevinima.«

Nakon jednoga sata dođoše porotnici opet u dvoranu. O. Campion se silio, da ostane miran. Časkom mu se pričini, da će mu srce iskočiti. Zatvori oči i sabere se u Bogu. I sad se

je, kao već često puta u životu, Njemu sasvim predao.

Pričini mu se, kao da stoji izvan tijela, posve sam u beskonačnosti izvan prostora. Svaki je šum oko njega umukao. Samo u sebi, kao u velikoj udaljenosti, čuo je jako lupanje srca, kao oproštaj od zemaljskog života. Činilo mu se, kao da odjednom čuje pravilno udaranje od gong na onoj lađi, koju je vidio jednom u svojoj mladosti, kako odlazi da traži čarobnu zemlju Cathey. Zaplovila je u maglu, kao u neku zagonetnu budućnost. Glas njezina gonga bivao je sve tiši i još je dugo iz magle slao svoje oproštajne glasove. A onda je nastala tišina... Šta? Zar je i njegovo srce prestalo kucati?

Otvori oči. Predsjednik porotnika stajao je pred vrhovnim sucem.

»Mi držimo...« Riječ mu zapne u grlu.

Odluka je pala, pomisli O. Campion sasvim mehanički. Pogleda na svoje supatnike. Svi su grozničavom napetošću gledali na govornika.

»Mi držimo, da su optuženi krivi pred Bogom i pred zakonom.«

Campionu klonu ramena. Jedan čas mu se činilo, kao da je izgubio svaku misao.

»Campion i vi ostali«, čuo je, kako je nakon kratkog vremena progovorio vrhovni sudac. »Šta imate reći proti osudi?«

Campion se digne još jednom. Brzo se je opet sabrao. Jedan očevidac primjećuje, da je O. Campion za ovog zadnjeg govora izgledao kao anđeo svijetla.

»Mi se ne bojimo smrti«, poče on. »Samo zato, jer nismo gospodari svoga života, rekli smo nekoliko riječi na svoju obranu. Sada to

više nije potrebno. Nemamo više ništa reći, nego samo još jednu riječ: ako nas vjera čini veleizdajnicima, da, onda smo zaslužili smrt! Mi jesmo i bili smo vjerni kraljičini podanici. A vi nas zabacujete, i prema tome prekidate vezu s vašim djedovima, sa časnim svećenicima naroda, s biskupima i kraljevima, sa svim, što Engleska naziva svojom slavom i veličinom; sa svim, što je zemlju dovelo do časti, da se nazove »Otok svetaca«, »Vjerno dijete Petrovo«. Možete bacati kamenje na našu nauku i nas nazvati veleizdajicama, ali — mi smo učinili samo ono, što su nam naši oci ostavili kao dragocjenu baštinu. S njima i sa svecima cijeloga svijeta biti proklet, to je naša sreća i naša slava. Bog živi! Drugi svijet živi. Sud drugoga svijeta bit će slobodan od mogućnika. On će se u svojoj osudi ravnati jedino po istini. Drugi će svijet biti slobodniji i veći od onih, koji izriču osudu nad nama!«

Optuženici su zaboravili kod ovih riječi na svoju krvavu sudbinu. Neka dođe što mu drago, oni su se nutarnje opet snašli. »Nakon što sam čuo O. Campiona, gdje tako sjajno govori«, reče Cottam, jedan od njih, kasnije na putu u tamnicu, »rado umirem«. Isusovac je svršio svoj govor. Nato se digne vrhovni sudac. Nasta mrtva tišina. Sudac izmoli kratku molitvu, a onda izrekne osudu.

»Morate natrag u tamnicu, iz koje ste došli. Ondje ostanite, dok ne budete provedeni londonskim ulicama k stratištu, gdje ćete biti obješeni. Još živima će vam presjeći konopac, izvaditi vam utrobu i spaliti pred vašim očima. Onda će vam odsjeći glavu i rasjeći vas na četiri dijela. S vašim će se tijelom postupati prema volji njezina veličanstva, a vašim dušama neka bude Gospodin milostiv!«

U prvi su čas svi protrnuli od užasa. Toga nije nitko očekivao. Osuđenici su se prvi snašli. Zajednički su povikali, da su oni vjerni kraljičini podanici. Čim su takvo što zaslužili?

Samo je O. Campion bio posve pri sebi. On ispruži svoje ranjave ruke i zapjeva jakim glasom: Tebe Boga hvalimo, vjerno ispovijedamo!

Sherwin prvi prihvati zahvalni himan i zapjeva: Ovo je dan, koji nam je darovao Gospodin! Veselimo se i radujmo u njemu!

I drugi su brzo nadvladali prvi strah. Svi su složno hvalili Bogu za milost mučeništva tako, da je mnoštvo bilo zapanjeno i duboko potreseno.

Svi katolici, koji su bili slijedeći dan dovedeni na sud, također su osuđeni na smrt. Cijela se zemlja zgražala. Misli li Elizabeta započeti u zemlji novo krvoproliće?

Svjedočanstvo krvi

O. Campion leži već nekoliko dana na slami u svojoj ćeliji. Tamničar mu je s oklijevanjem stavljao okove, dok ga je on sam hrabrio i bodrio.

Sad je eto prikovan o pod, on, koji je tako lako i hitro prolazio engleskim grofovijama. Katancem na željeznom lancu napravio je na zidu znak sv. križa i cijele sate moli pred njim. Teška su vrata Towera već davno zatvorena, sunce se oprostilo sa zemljom, a slabi sjaj zvijezda kradomice se ušuljao u njegovu ćeliju... No on još uvijek moli. Ruke je položio jednu na drugu i okrenuo ih dlanovima prema nebu, kaošto je to često činio kod prikazanja u sv. Misi, i moli: »Primi, Gospodine, ovaj dar...«

Dani su polako odmicali. Rano ujutro ušuljao bi se u njegovu sobicu Delahays, vjerni čuvar, stavio na zemlju pokraj njega bijedni zajutrak pa se opet tiho odšuljao, da ne smeta svećenika u molitvi.

O. Campion ga upita, kad su bila prošla već tri dana: »Delahays, hoće li brzo doći naš dan?«

Čuvar ga pogleda plašljivo. Očito nije znao, šta to misli.

»Je li kraljevsko vijeće već odredilo dan našega smaknuća?«

Čuvar promuca kroza zube odgovor:

»Da, Sir.«

»Kada će to biti?« Na licu se Campionovu pokaza radosno očekivanje.

»O Sir, ja vas ne razumijem... I vi ste još tako veseli!«

»Reci mi samo, Delahays. Vidiš, da me time možeš samo razveseliti.«

»Na 25. studenog.«

»Hvala Bogu! Samo još nekoliko sati, Bože! Ali vrijeme je prekratko, da se uzmognem dolično zahvaliti. Delahays, pomozi mi, da zahvalim Bogu.«

No život je još jednom pokucao na njegova vrata. Protestanti bi htjeli tako rado, da još i sada predobiju ovoga čovjeka za sebe.

Neočekivano uđe u Campionovu ćeliju njegova sestra. Bila je duboko ganuta, a lice joj obliveno suzama. U neiskazanoj boli klekne kraj brata i počne mu milovati ruke, otečene i izmučene na racku.

»Edmund!« jecala je. »Ne bi bio morao toliko trpjeti.«

»Dijete«, našali se on i otare joj prstom jednu suzu sa lica. »Pa šta je to? Ne plači. Zar ne vidiš, kako sam sretan?... Ali reci mi, tko ti je dao dopuštenje, da me smiješ posjetiti?«

»Zapovjednik.«

»Tako? Zar je gospodin Hopton odjednom postao tako prijazan?«

»Da, Edmund! On mi je rekao i to, da bi ti mogao biti oslobođen i dobivao bi godišnje svotu od stotinu funti.«

Nato se jadnica sva raspali od revnosti, no suze su je nadvladale. Otac se Campion morao nasmijati.

»A što je gospodin Hopton zahtijevao kao uzvrat za njegovih stotinu funti godišnje?«

»On... on je rekao...« Riječ joj zape u grlu. A onda nastavi brzo: »Morao bi prihvatiti kraljičinu vjeru.«

»Vidiš, u tom je stvar. Gospodin Hopton bi htio trgovati i pri tom me povući za uši... Hoćeš li mi odgovoriti na jedno pitanje?«

»Rado, Edmunde!«

»Koliko procjenjuješ moju dušu? Sto funti?«

»Nipošto!« vikne ona prestrašena. »Mnogo više, razumije se!«

»Tisuću funti?«

»Još više!«

»Deset tisuća funti?... Kako? Još više? Sto tisuća...?«

»Ali, Edmund! Pustimo to radije na stranu. Ja sam uvjerena, da se duša ne može kupiti ni za kakav novac.«

»Dijete! Kako si mudra! Gledaj, i ja mislim isto tako. Reci, molim te, gospodinu Hoptonu, da njegova ponuda nema za mene nikakve vrijednosti.«

U zadnji čas bi smaknuće odgođeno na 29. studenog. Kad su mučenici doznali, da će izvojevati pobjedu na vigiliju sv. Andrije apostola, pozdraviše se radosno među sobom riječima, koje je izgovarao apostol, kad je umrao: »Ave crux! Zdravo križu!«

No kad je Burghley za to čuo, zapovijedio je odmah: »Ne! Ne će oni visjeti na blagdan sv. Andrije. Objesite ih dva dana kasnije!«

Nisu svi u kraljičinu vijeću bili za to, da se Isusovca osudi na smrt. I sad je još bilo podijeljeno njihovo mišljenje. Mnogi su to držali za sramotu, da na tako pristranom sudu bude osuđen čovjek takova duha i evropskog glasa, muž, kojega je engleska mladež častila kao svoj uzor, koga je jedan od prvih muževa u kraljevstvu nazvao nekoć »ponosom Engleske.«

Pa i kraljica je kolebala. Ona je još uvijek poštivala Campiona. Ali Burghleyeva mržnja na katolike konačno je ipak pobijedila. Njegova je odluka bila neoboriva: Campion mora na vješala! A od drugih osuđenika izabrao je još dvojicu, koji će biti smaknuti skupa s Isusovcem. Bili su to Sherwin i Briant, koji su študirali u engleskom kolegiju u Rimu i Reimsu i ondje primili svete redove.

Daleko od te borbe za i proti ležao je O. Campion u svojoj ćeliji i revno se pripravljao na svoj posljednji put. Postio je pet dana. Zadnje dvije noći, koje su mu poklonjene odgađanjem dana smaknuća, proveo je u neprekidnoj molitvi.

Već se smrkavalo, ito posljednji put u njegovu životu, kad zaškripe u bravi tamničarevi ključevi. Dva čovjeka uniđu unutra. On ih radoznalo pogleda. Uza svu tamu prepozna u jednom od njih Delahaysa. Kad je drugoga točnije pogledao, odvratio je od njega svoj pogled.

»Velečasni!« dopre mu do ušiju nesigurni glas. »Ja sam to.«

»Juda Eliot!«

»Da. Imate pravo. Juda Eliot. Došao sam da vam reknem, da ne bih bio toga nikada i nipošto učinio, kad bih bio znao, da će se to ovako svršiti.«

»Ako govoriš istinu, onda te zaklinjem: idi i priznaj otvoreno svoj prekršaj, na slavu Božju i za tvoje vlastito spasenje!«

»Onda će me katolici proganjati...«

»Ni najmanje, Eliot! No ipak, da možeš biti siguran, dobit ćeš preporuku za jednog katoličkog kneza u Njemačkoj. Ondje možeš živjeti u potpunom miru.«

Otac istrgne iz knjige komad papira i napiše u tami velikim nesigurnim slovima nekoliko riječi. Onda pruži papir izdajici. Ovaj ga zahvalno primi.

»Dakle, Eliot, do viđenja! Gore! Uredi dobro svoju stvar!«

Pruži mu ruku. Eliotu klone glava na grudi. Šuteći se okrene i izađe napolje.

Čuvar uhvati duboko dirnut svećenikovu ruku. O. Campion osjeti, kako mu po ruci kapaju vruće suze. Delahays htjede nešto reći, ali mu riječ zapne u grlu. Padne na koljena i s počitanjem poljubi Ocu ruku.

Kako su sporo prolazili noćni časovi! O. Campion je umoran, umoran do klonulosti. Ali ima još toliko toga moliti... Ovo divno oružje nisu mu mogli oteti.

Moli za svoju sestru, koju je tako slabo znao tješiti. Ona se doduše smijala na njegove šale, ali su joj suze ipak neprestano tekle. Na oproštaju se je jecajući bacila na njegove grudi.

Moli za svoje supatnike i za one, kojih dan pobjede još nije došao.

Moli za svoje prijatelje vani: za Oca Parsonsa i brata Ralpha, koji sada sigurno ne spavaju, nego negdje radi njega kleče pred tabernakulom. Za Georgea Gilberta, svog vjernog pomoćnika, koji boravi već nekoliko mjeseci u Rimu.

Moli za kraljicu i njezine ministre, za sve protestante i sve svoje neprijatelje, koje je uvijek ljubio, iako se morao boriti proti njihovoj nauci.

Moli za cijelu Englesku, i u dušu mu se ulijeva slatka sreća. Već odavna nije u ovoj zemlji tekla mučenička krv. A sad je eto Bog izabrao njega, da neplodnost tla natopi krvlju njegova srca. Vidi u budućnosti plodna Kristova polja. Njegova je riječ izazvala plodnost zemlje. Njegova će joj riječ dati snage, da donese stostruki plod.

Tromo se primicalo jutro. Po krovu su padale kapljice kiše i kapale kroz prozor u Campionovu ćeliju.

Otac ispruži ruke i pozdravi dan najboljeg prijatelja. Još je samo nekoliko minuta bio sam, a onda se otvore vrata i u sobu uniđe tamničar, sasvim snužden i žalostan.

»Velečasni!«

»Dolazite po mene, zar ne?«

Dva momka uđu za tamničarom.

»Hajdemo!« promrmlja nestrpljivo jedan od njih.

Otac blagoslovi tamničara. Bio je veseo, što je tu dušu za ovih dana žalosti opet predobio za katoličku vjeru.

Kad izađe iz ćelije, opkole ga vojnici i odvedu preko dvorišta k velikim vratima. Kad su došli k tornju Celaharbour, zapovijedi Hopton, da ga uvedu unutra.

Na svoje veliko veselje nađe Otac Campion ovdje oba svoja druga, s kojima će na stratište. Zagrliše se od veselja. Rozgovarali se kao djeca o sreći, koja će ih doskora zapasti. Još se

jednom ispovjediše jedan drugome, da osvanu pred licem Božjim sasvim čisti.

Međutim se Hopton vrtio ljut po svojoj sobi i po ormarima tražio remeni ovratnik, koji je htio staviti Campionu oko vrata. Ovaj Isusovac mora biti osramoćen pred cijelim narodom. Već su mu kod parnice trebali metnuti taj sramotni ovratnik! No da li to dolikuje jednom napola mrtvom čovjeku? Svejedno! Ali — Hopton je uzalud tražio. Ovratnika nema pa nema. Zato nakon nekoliko sati zapovijedi, da kažnjenike izvedu opet napolje.

Pred Towerom je stajala nepregledna masa svijeta. Već su gotovo cijelo prije podne tu, uza sve slabo vrijeme, samo da još jednom vide Campiona.

Ovaj ih pozdravi, kad je izašao kroz tijesna vrata napolje, radosnim pogledom:

»Neka vas Bog spasi!« Doviknu im on. »Bog vas blagoslovio i učinio od vas dobre katolike.«

Vozila su već bila pripravljena. Bila je to neka vrsta tepiha, položenih na zemlju. Po jedan je bio privezan za repove dvaju konja. O. Campion klekne na zemlju i izmoli: »Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj.«

Sad vojnici polože Campiona na jedno vozilo, a drugu dvojicu na drugo, dobro ih svežu, dok su konji — poplašeni vikom svjetine — nemirno udarali kopitama o zemlju. A kad su sluge konačno zavitlali bičem, povukoše divlje i naglo...

Vozili su ih ovako kroz blatne ulice, a svjetina ih je sa svih strana ismjehivala i rugala

im se. Za kratko vrijeme bili su sasvim poštrcani od blata.

Neki plemeniti čovjek, koji se nalazio među gledaocima, sagnuo se k Ocu Campionu, kad su se malo zaustavili, i samilosno mu otro blato s lica.

No i na sam ovaj dan mnogi su katolici molili Oca za savjet. A on je davao svima riječi okrepe, koje su oni ponijeli kući i cijeli svoj živo čuvali kao oporuku jednog sveca.

Povorka je prolazila pokraj ulice Newgate, gdje je Campion primio prvu školsku naobrazbu. Nekoć je kao dječak s poštovanjem pozdravio svaki put Majku Božju kod velikih vrata. I sad se teškom mukom pridigao gornjim tijelom, da još jednom pozdravi sliku nebeske Majke.

Prispjeli su na Tyburn. Kad je O. Campion podigao oči, ugledao je nad sobom vješala...

Putem su se mučenici tješili riječima iz psalama ili iz vlastitih propovijedi. A sad — na Tyburnu — zatitra im na ustima veseli smiješak. Narod poviče začuđeno:

»Gledajte, oni se smiju!«

Oca su Campiona prvoga poveli u smrt. Krvnik ga odveže sa vozila i zapovijedi mu, da se popne na kolica ispod vješala.

»Stavite konopac oko vrata!«

Otac posluša. Svaka njegova kretnja bila je mirna, dostojanstvena. Bacio je pogled na trg i vidio, kako je prepun svijeta...

Kiša je prestala padati. U taj čas probije sunčana zraka oblak i obasja Tyburn. Campion je čitao iz očiju tisuća još jedno pitanje i osjetio

je, da mora pred narodom izvršiti još jednu dužnost. Ovi ljudi, raznim glasinama krivo obaviješteni, moraju čuti iz njegovih usta, zašto je on tu. Svi slute, ali ne znaju za pojedinosti.

Zato progovori mirnim glasom:

»Spectaculum facti sumus angelis et hominibus! — Postali smo izgled anđelima i ljudima!«

No sheriffi ga odmah prekinuše. Očito su se bojali njegova govora. Navalili su na nj, neka bez okolišanja i bez mnogo riječi prizna veleizdaju proti kraljici.

»Ja pozivam sve prisutnike za svjedoke, da sam od ovakve izdaje potpuno nevin!«

No oni su ga opet i opet prekidali. Tako je mogao reći samo nekoliko riječi. »Idem rado u smrt. Ali naglašujem: umirem za svoju vjeru! Porotnici su se mogli prevariti, jer prevariti se, jest nešto ljudsko. Opraštam i svim onima, koji su me iz mržnje progonili. Bog blagoslovio našu kraljicu i Bog blagoslovio našu domovinu!«

Nato je jedan bilježnik na zapovijed kraljičina vijeća pročitao izjavu, u kojoj Elizabeta izjavljuje, da osuđenici nisu osuđeni na smrt radi njihove vjere, nego radi veleizdaje.

Ali narod se nije više dao prevariti. Znao je on dobro, na kojoj je strani istina. Usred svjetine nasta nezadovoljno prigušeno mrmljanje.

O .Campion se opet udubio u molitvu. Neki se od gospode vijećnika proguraju k njemu i upitaju ga za njegovo mišljenje o ekskomunikaciji kraljice.

O. Campion je šutio. I nije mogao učiniti ništa bolje. Svoj je život sproveo u neumornom naporu, da pomiri Englesku s Ocem u Rimu.

Htio je da djelom dade odgovor na ovo goruće pitanje i na taj način opet pribavi Engleskoj potrebni mir. Riječi nisu mogle premostiti jaza. Čemu da onda još sada na pragu smrti govori riječi? Doskora će njegova krv glasno progovoriti!

»Spasite svoju dušu i odrecite se Pape!« dopre još jednom do njegovih ušiju glas anglikanskog propovjednika.

»Ja sam katolik!« Ove riječi padoše kao u kamen uklesane.

Najednom vikne netko iz naroda i činilo se, kao da govori u ime sviju:

»Da, vaša vjera jest vaše jedino izdajstvo!«

Propovjednik kraj njega nagovara ga, da opetuje za njim njegove riječi. No Campion dobroćudno odbije. On nije njegove vjere. Nato izmoli vjeroispovijest i zamoli prisutne katolike, da skupa s njim mole. Još se jednom pomoli za kraljicu i zaželi joj »dugo, mirno vladanje i obilje blagoslova.«

Cijelo je vrijeme stajao uspravno na kolima, s konopcem oko vrata i svezanih ruku na leđima. Ništa na njemu nije odavalo ni najmanjega znaka nemira.

Sluga prihvati za uzde i potjera konja, koji je bio upregnut za kola... O. Campion opazi to i zatvori oči. Osjeti ispod sebe jaki trzaj, konj potegne. Na čas se mučenik zakoleba, izgubi ravnotežu. A onda mu se pričini, kao da je povučen u vis. Izgubi čvrsto tlo ispod nogu...

Grudi mu se napnu, ramena se skupe. No doskora pane u nesvijest.

Narod je počeo glasno jaukati. U ovom je svećeniku izgubio svog prijatelja i zaštitnika.

Krvnik pristupi. Htio je prema osudi skinuti Oca još živog. No lord Howard mu to zabrani. Neka još pričeka.

Kad su Ocu Campionu nakon nekoliko minuta prerezali konopac i spustili ga na zemlju, već je bio mrtav. Narod je sa suzama u očima gledao, kako je krvnik odvukao mučenikovo tijelo na stol, odrubio mu glavu, rasjekao tijelo na četiri dijela i bacio ih u kotao, koji je stajao na rasplamtjeloj vatri.

Slijedeći je bio doveden k vješalima Rudolph Sherwin. Krvnik, koji je baš bio dovršio svoje krvavo djelo s Campionom, pruži krvavu ruku prema njemu.

»Dođi, Sherwin, primi i ti svoju plaću!«

No mučenik se nije ni najmanje prestrašio. On zagrli surovog čovjeka i poljubi Campionovu krv na njegovoj ruci.

Zatim se mirno uspne na kola. I njega su salijetali propovjednici i vijećnici. Ali i on osta stalan.

Narod je okolo dovikivao:

»Dobri Mister Sherwin! Neka Bog primi vašu dušu!« I vikali su još i onda, kad je mučenik već bio predao svoju dušu Bogu.

Aleksander Briant, najmlađi od trojice svećenika, gledao je mirno cijeli tragični događaj. Imao je jako mlad izgled, glatko djetinje lice, na kojem se odrazivalo veselje i sreća, što smije umrijeti za katoličku vjeru.

»Ta on je još pravi dječak!« povikali su neki iz naroda, kad su ga vidjeli onako mladog.

Briant je molio i zazivao O. Campiona, kad je primio konopac. U svom životu štovao ga je kao prijatelja i oca. A sad je tražio od njega jakosti za posljednju borbu.

Briantova je smrt bila osobito bolna. Krvnik mu je naime nemarno svezao konopac oko vrata tako, da je konop zapeo o čeljust i nije se sasvim stegnuo. Mučenik je bio još posve pri svijesti, kad je sluga prerezao konopac. Htio se je pridići, no oni su ga dovukli k stolu, da mu rasječu tijelo i izvrše barbarsku osudu.

Pobjeda

Campion je mrtav!

Burghley je htio odahnuti, ali je morao priznati, da je izrekao krivu osudu.

Glas je naroda progovorio. I njegov se glas čuo na ulici, na trgovima. Umorili su nam sveca! Kako će strašno Bog radi toga kazniti našu zemlju! Jeste li čuli, da je voda iz Temse iznenada provalila u kuće, kad su mučenici visjeli na vješalima? Petero Johnsonove djece utopilo se kod toga. Bili su zatvoreni u kući, dok su roditelji prisustvovali smaknuću. Božja je kazna strašna! Svaki čas se čuje o novim kaznama Božjim... A jeste li čuli, da se Briantovo tijelo, ovog anđela Božjeg, podiglo nakon što su mu odavna već iščupali srce iz grudiju...?

Kad su Burghleyevi ljudi kasno poslije podne pripovijedali svom gospodaru o raspoloženju u narodu, bjesnio je lord od ljutine. Htio je maknuti Isusovca s puta, a eto on sad prolazi svim ulicama i sokacima, živi usred naroda, u siromašnim kućicama i u palačama... Gdje se god ljudi skupljaju, govori se o njemu. Pače i u podrumima i krčmama i pri tom se pjevaju stare katoličke pjesme.

Walsingham, državni tajnik, i Hopton, zapovjednik Towera, potvrde pripovijedanje uhoda. Baš su malo prije njihove vlastite kćeri izjavile, da će postati katolikinje. Danas su, vele, upoznale, gdje se nalazi istina. »Mi smo

čitale neoborivo svjedočanstvo za nju, napisano je krvlju.«

Henrik Walpole, jedan mladi protestant, bio je kod smaknuća Oca Campiona sasvim blizu njega. Kad je krvnik bacao rasječene komade tijela u kotao, pala je kapljica rumene krvi na Henrikovo odijelo. U taj mu se čas pričini, kao da mu je u dušu pala živa žeravica. Ovaj je događaj bio povodom njegovu obraćenju. Kasnije je postao vjeran katolik i stupio u Družbu Isusovu. Nakon nekoliko godina vratio se u domovinu kao apostol Kristov. I njega su uhvatili i osudili na smrt. Umro je istom smrću kao O. Campion.

Obraćenja su bila bezbrojna. Gotovo svaka kapljica krvi, koja je potekla na Tyburnu, obratila je dnevno jednu dušu. Walpole je držao, da je onih dana bilo oko deset hiljada obraćenja. Smrću mučenika položen je temelj za pobjedu katoličke stvari.

Zemlje na kontinentu zahvatio je opravdani gnjev, kad se pronio glas o smaknuću mučenika. No i oni su razumjeli govor krvi, koja je progovorila na Tyburnu. Pogotovo onda, kad su nakon nekog vremena doprli točniji glasovi o junačkoj smrti mučenika. A od svih njih najviše je bio slavljen O. Campion. On je svijetlio kao svijetli simbol u borbi za sputanu istinu. Njegova braća po vjeri našla su u njemu izvor snage: s Campionom vojevati, s njim pobijediti ili umrijeti — to je bio odsada zanosni ideal mlade engleske garde.

Ta šta su odricanje, nevolja pa i sama smrt prema životu, koji je posvećen istini i od nje oplemenjen?

S istinom u srcu obrađivali su korovom obrasla polja za strašne bure i oluje bijesnog progonstva. Za katolicizam u Engleskoj osvanulo je blago proljeće. I odonda niču i cvjetaju dubrave... Njihove se mladice hrane krvlju onih velikih i herojskih muževa, koji su žrtvovali svoj život, da proslave Krista, Krista Kralja, koji ih je pozvao u svoju službu.

Edmumd Campion dovršio je svoje djelo. U najljućem progonstvu odlučio se on potpuno, da se žrtvuje za Crkvu. I ostao je svojoj odluci vjeran cijeli život. Tu je postavljen temelj veličini njegova značaja. U stotinama teških prigoda, prkoseći stotinama pogibelji, podnoseći nebrojene nevolje, bezbrojne neprijateljske zasjede, ispunio je on oduševljeno i predano svoje poslanje apostola Kristova: na to je smjerala svaka njegova riječ, svaki njegov korak uvijek i svagdje — do zadnjega daha.

U tom je on nama slabima sjajan primjer.

Molitva

Bože, koji si izabrao blaženoga mučenika svoga Edmunda i njegove drugove za pobornike prave vjere i prava svete Stolice i naoružao ih nepobjedivom srčanošću: molimo Te, pomozi i nama po njihovu zagovoru i daj, da budemo jaki u vjeri i da se do zadnjega daha života svoga borimo proti zlobnom neprijatelju. Po Gospodinu Isusu Kristu Sinu Tvojemu, koji s Tobom živi i kao Kralj kraljuje u vijeke vjekova. Amen.

Sadržaj

TREĆA KNJIGA: